

Daniel Bjerck Olsen & Håkon Sveli

Nedskrivningsmodellen etter IFRS 9 under Covid-19

Fra "too little, too late" til "too much, too soon"?

Masteroppgave i regnskap og revisjon

Veileder: Frode Kjærland

Medveileder: Trond Kristoffersen

Mai 2021

Daniel Bjerck Olsen & Håkon Sveli

Nedskrivningsmodellen etter IFRS 9 under Covid-19

Fra "too little, too late" til "too much, too soon"?

Masteroppgave i regnskap og revisjon
Veileder: Frode Kjærland
Medveileder: Trond Kristoffersen
Mai 2021

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for økonomi
NTNU Handelshøyskolen

Kunnskap for en bedre verden

Forord

Masteroppgaven er skrevet våren 2021 som avsluttende del av vår toårige mastergrad i regnskap og revisjon ved Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet (NTNU) i Trondheim.

Regnskap og bankbransjen er noe begge forfatterne syntes er interessant, og siden begge skal arbeide innenfor disse fagfeltene de neste årene anså vi dette som en fin anledning til å utvide vår kompetanse. Arbeidsprosessen har vært krevende, men mest av alt har det vært en spennende og lærerik prosess. Temaet er svært omfattende, og det blir stadig utgitt endringer i regelverk og veiledninger. Særlig under Covid-19 har veiledningsskriv blitt publisert hyppig, og det har tidvis vært utfordrende å holde seg oppdatert. Gjennomføring av intervjuprosessen har også vært krevende på grunn av den økte aktiviteten hos bankene som følge av Covid-19. Det har imidlertid vært viktig for studiet å kombinere teori og praksis for å øke brukernytten i det vi presenterer.

Veilederne Frode Kjærland og Trond Kristoffersen fortjener en stor takk for sine gode innspill og tilbakemeldinger. Vi må i tillegg sende ut en stor takk til alle intervjuobjektene som har vært helt essensiell for sluttproduktet. Avslutningsvis er det på sin plass å takke NTNU Handelshøyskolen for gode rammer, og medstudenter for en fin studietid.

Innholdet i denne oppgaven står for forfatterens regning.

Trondheim,

Mai 2021

Daniel Bjerck Olsen

Håkon Sveli

Sammendrag

Tema i denne studien er nedskrivningsmodellen etter IFRS 9 om finansielle instrumenter, med et fokus på det skjønnsmessige handlingsrommet i 2020 under Covid-19. Bakgrunn for valg av tema er å undersøke hvordan bankene utøver sitt skjønn ved vurdering av tapsavsetninger i en forventet tapsmodell. Studien har følgende problemstilling:

Hvordan utøves nedskrivningsmodellen etter IFRS 9 av norske banker i usikre tider?

En casestudie av det skjønnsmessige handlingsrommet utøvd i 2020 under Covid-19 for å avdekke særskilte utfordringer.

Studiens teoretiske fundament består i hovedsak av IFRS 9. Videre anvendes tidligere forskning og undersøkelser som er relevant for å besvare problemstillingen. Metoden for studien er kvalitativ, hvor den metodiske fremgangsmåten består av en kombinasjon med dokumentstudie av årsrapporter og andre rapporter utstedt fra Finanstilsynet, Norges Bank og PwC, samt intervju med seks intervjuobjekter. Intervjuobjektene består av tre personer fra ulike banker og tre revisorer som har erfaring med IFRS 9.

Studiens mest sentrale funn kan deles inn i fire hovedfunn. Det første poenget er at bankenes definisjon på «vesentlig økning» i kredittrisikoen har forblitt uendret under Covid-19. Dette viser at bankenes modeller og interne systemer er konstruert til å fungere i en tid med økonomisk usikkerhet. Det andre funnet gjelder usikkerheten Covid-19 har medført for tapsvurderinger av engasjement klassifisert i trinn 3 for misligholdt eller ikke. Dette har skapt utfordringer for bankenes skjønnsmessige vurderinger, samt hvordan disse vurderingene skal forstås av regnskapsbrukerne. Videre gjelder det tredje funnet om dag-1 tap og hvordan dette kan bidra til misvisende verdier i regnskapet fordi det må beregne forventet tap ved inngåelse av kontrakt. Avslutningsvis gjelder det siste poenget-funnet om betalingslettelser under Covid-19, og hvordan veiledningsskriv utstedt av regulatoriske myndigheter er i strid med standardens ordinære føringer. Et interessant moment er om bankene bør gjøre egne vurderinger tilknyttet mulige konsekvenser i etterkant av pandemien, som en konsekvens av de midlertidige positive effektene som veiledningsskrivet gir.

Abstract

The topic of this thesis is the new «expected credit loss» model that applies in IFRS 9 Financial Instruments. The motivation for focusing on the topic is to understand the underlying assessments in “expected credit loss” model used by the banks after the Covid-19 pandemic. Consequently, the research question in the thesis is as follows:

How do the Norwegian banks use the new expected credit loss model applied in IFRS 9, in the Covid-19 pandemic?

A case study of the banks’ assessments in the year 2020 with Covid-19 pandemic, and how to uncover specific challenges.

The data used in this thesis is a qualitative research, and the methodological approach of the thesis is a combination of document studies of financial reports and other documents from Finanstilsynet, Norges Bank and PwC, as well as six interviews from three different banks and three auditors.

The most important results in the thesis can be summed up as four main findings. The first one is that banks have not changed their definition of “increased significantly” in credit risk under the Covid-19 pandemic. This shows that the models and the internal systems used by the banks can handle uncertainty. The second finding is that the Covid-19 pandemic has made it difficult to calculate expected credit losses as default or not. This has created difficulties for the banks’ discretionary assessments, as well as how this information is understood by the users of the financial information. The third finding is about “day 1 losses” and how calculating expected losses from day 1 can contribute to misleading financial information. Finally, the last finding is about forbearance, and how documents with guidelines from regulators conflicts with the standard’s ordinary guidelines. An interesting aspect is whether the banks should make their own assessments related to possible consequences of the temporary effects that the guidelines provide.

Innholdsfortegnelse

Forord.....	I
Sammendrag.....	II
Abstract	III
Figur- og tabelloversikt	VII
1. Innledning.....	1
1.1. Problemstilling	2
1.2. Disposisjon	3
1.3. IASB og IFRS	3
1.4. Overordnet overblikk over bankbransjen	4
2. Teoretisk forankring & tidligere forskning	7
2.1. Balanseorientert tilnærming vs. Resultatorientert tilnærming.....	7
2.2. Regelbasert versus prinsippbasert regnskapsstandard.....	7
2.3. Prinsipal-agent-teori	9
2.4. Virkelig verdi versus historisk kost.....	10
2.5. Bruk av skjønn i beslutningstaking	11
2.6. Prosyklisk atferd.....	13
2.7. Tidligere forskning.....	14
3. Det konseptuelle rammeverket	19
3.1. Oppbygging	20
3.2. Målsetting – primære regnskapsbrukere	20
3.3. Kvalitetskrav	21
3.3.1. Grunnleggende kvalitetskrav.....	21
3.3.2. Forsterkende kvalitetskrav.....	22
3.4. Veiledningshierarkiet	23
3.4.1. Dekkende framstilling	23
3.4.2. Standard og tolkninger	24
3.4.3. Relevant og pålitelig beslutningsnyttig informasjon	24
4. IFRS 9 Finansielle instrumenter.....	24
4.1. Definisjoner	24
4.2. Innregning	25
4.3. Fraregning	25
4.4. Klassifisering.....	26

4.5.	Måling	28
4.5.1.	Førstegangsinnregning	28
4.5.2.	Etterfølgende måling	28
4.6.	Nedskrivning av finansielle instrumenter.....	30
4.6.1.	3-stegsmodellen (den generelle metoden).....	31
4.6.2.	Modifikasjon/Betalingslettelser.....	32
4.6.3.	Unntak fra 3-stegsmodellen.....	33
4.7.	Fastsettelse av vesentlig økning i kredittrisiko.....	34
4.7.1.	Vesentlig økning.....	34
4.8.	Måling av forventet kredittap	40
4.8.1.	Objektivt og sannsynlighetsvektet beløp	42
4.8.2.	Tidsverdien av penger	43
4.8.3.	Rimelige og dokumenterbare opplysninger.....	43
5.	Supplerende regnskapsstandarder	44
5.1.	IFRS 7 – Finansielle instrumenter opplysninger	44
5.1.1.	Risiko.....	45
5.2.	IFRS 13 – Måling av virkelig verdi.....	46
6.	Metode.....	46
6.1.	Forskningsmetode og strategi.....	46
6.2.	Primærdata.....	47
6.2.1.	Intervjuobjekter	48
6.2.2.	Intervjuguide	48
6.2.3.	Gjennomføring av intervju	49
6.2.4.	Pilotintervju	50
6.2.5.	Transkribering	50
6.2.6.	Forskningsetiske aspekter.....	51
6.2.7.	Vår vurdering av innsamlet data.....	52
6.3.	Sekundærdata	53
6.4.	Kvalitetskriterier.....	53
6.4.1.	Reliabilitet	54
6.4.2.	Validitet.....	55
6.5.	Etiske hensyn.....	55
6.5.1.	Samtykke.....	56

6.5.2.	Krav til privatliv	56
6.5.3.	Meldeplikt	56
7.	Funn.....	57
7.1.	Regulatoriske myndighet.....	57
7.2.	Trinn 1 og trinn 2.....	57
7.2.1.	Ulike risikoklasser.....	58
7.2.2.	Økt vesentlig.....	59
7.3.	Trinn 3	60
7.3.1.	Betalingslettelse.....	62
7.3.2.	Scenario	63
7.4.	Svakheter ved standarden	63
7.5.	Covid-19.....	66
7.5.1.	Fremtidens hensyn til Covid-19	67
8.	Analyse.....	68
8.1.	Trinn 1 og trinn 2.....	68
8.1.1.	Modellens beregning	70
8.1.2.	Økt vesentlig.....	71
8.2.	Trinn 3	72
8.2.1.	Individuelle skjønnsmessige vurderinger	74
8.2.2.	Betalingslettelse.....	75
8.3.	Standardens svakheter	76
8.3.1.	Kompleksitet	76
8.3.2.	Dag-1 tap	78
8.3.3.	Mislighold, trinn 3	79
9.	Konklusjon	80
9.1.	Forslag til videre forskning	82
9.2.	Svakhet med studien.....	83
10.	Referanseliste	I
11.	Vedlegg	VI
	Vedlegg 1: Amortisert kost eksempel og regnskapsføring.....	VI
	Vedlegg 2: Intervjuguide Bank	IX
	Vedlegg 3: Intervjuguide Revisor	XI
	Vedlegg 4: Informasjonsskriv og samtykke til intervju	XII

Figur- og tabelloversikt

Figur 1: Årlig netto nedskrivninger de siste 60 årene. Bildet er hentet fra DnBs Pillar 3 rapport. Risiko og kapitalstyring 2020 (DnB-konsernet, 2020).....	5
Figur 2: Risikoområder i bank med eksempler for risikofaktorer innenfor områdene. Inspirert av Finans Norge	6
Figur 3: Rammeverket for finansregnskapet	20
Figur 4: Kvalitetskrav til regnskapsinformasjon	21
Figur 5: Veiledningshierarkiet til IASB	23
Figur 6: Klassifisering og måling av finansielle eiendeler	26
Figur 7: 3-stegsmodellen	31
Figur 8: Eksempel på avsetningsmatrise, måling av kredittap på kundefordringer	34
Figur 9: Visualiserer vesentlig økning i kredittrisiko for et utvalg norske banker representert gjennom PD-verdi (Andersen & Lund, 2019).....	35
Tabell 1 Varighet på intervju.....	50

1. Innledning

Et nytt regelverk for finansielle instrumenter ble etablert som konsekvens av finanskrisen i 2008. Overgangen fra IAS 39 til IFRS 9 førte med seg en rekke større endringer, som for eksempel en ny tilnærming til nedskrivning. Tapsavsetninger gikk fra å kun basere seg på objektive bevis for tap, til en forventet tapsvurdering (Madsen, 2020). Nedskrivningsmodellen etter IFRS 9 er et høyaktuelt tema under Covid-19. Vi er nå i første alvorlige nedgangskonjunktur hvor nedskrivningsmodellen blir satt på prøve. IFRS 9 har blant annet åpnet for økt bruk av virkelig verdi, noe som er blitt kritisert fordi virkelig verdi ble ansett for å være en av pådriverne av Finanskrisens oppstandelse. I ettertid har det imidlertid blitt påpekt og dokumentert at virkelig verdi hadde lite eller ingen påvirkning (Barth & Landsman, 2010; Laux, 2012). Kothari & Lester (2012) påpeker derimot at problemet ikke forelå på virkelig verddivurderingen i seg selv, men reglementet som la føringer for behandling av virkelig verdi. I søkelyset av deres funn vil det derfor være svært interessant å se hvordan nedskrivningsmodellen etter IFRS 9 reflekterer virkelige verddivurderinger.

IASB uttalte at IFRS 9 ikke er en mekanisk standard, og krever utøvelse av skjønn ved vurdering av fremtidsrettet forventninger (IASB, 2020). Innførelse av 3-stegsmodellen tilfører langt mer dynamikk i tapsvurderingene ved å behandle tap på utlån fra dag én. Dette stiller klare krav til oppfølging og kontroll over kundeporteføljen, og med et opptrappende bruk av skjønn i vurderingen er det tydelig blitt en mer omfattende standard.

Covid-19 har medført store økonomiske konsekvenser for selskaper både nasjonalt og internasjonalt. I Norge har de økonomiske konsekvensene blant annet medført til fall i oljeprisen, og valutaen har bidratt til å forsterke den økonomiske usikkerheten. For å prøve å kompensere for dette har myndighetene gitt tiltakspakker til bedrifter rammet av Covid-19. Pandemien er altså den første virkelige utfordringen til IFRS 9, og det gjenstår å se hvorvidt nedskrivningsmodellen demper de negative effektene. Tall fra Statistisk sentralbyrå (SSB) viser en nedgang i konkurser i 2020, noe som kan indikere til en velfungerende nedskrivningsmodell. Samtidig kan det være en forskyvning av problemene. Hvordan standarden og nedskrivningsmodellen håndteres under pandemien skal undersøkes, og med fokus på det skjønnsmessige handlingsrommet. Basel Committee (BCBS), the European Banking Authority (EBA), the European Securities and Markets (ESMA) og International

Accounting Standards Board (IASB) er et utvalg av organisasjoner som har vist sitt engasjement til å utgi veiledninger til håndtering av problematikk knyttet til Covid-19 (BIS, 2020; EBA, 2020; ESMA, 2020; IASB, 2020). Veiledningene er i stor grad i samsvar med hverandre hvor det indirekte uttrykkes at den iboende fleksibiliteten i standarden skal utnyttes i den grad det er mulig for å imøtekomme konsekvensene på best mulig måte. Under funn vil det skildres en viss misnøye fra det ene intervjuobjektet. Hvor vedkommende mener disse organisasjonene opererer i overkant konservativt.

Kvartalsrapportene i første kvartal 2020 viser til store tapsavsetninger hos norske banker som følge av stor usikkerhet knyttet til Covid-19. Eksempel på dette er Bank Norwegian som satt av 230 millioner kroner i ekstra tapsavsetninger (Bank Norwegian, 2020), samt DNB som satt av i underkant av 6 milliarder kroner i første kvartal, mot 316 millioner i samme periode året før (Strzelecki, 2020). I relevant litteratur henvises det til både positive og negative konsekvenser for tidlig tapsavsetning. Norges Bank (2019) har gjennom en undersøkelse sett at en tidlig avsetning vil kunne føre til åpenhet rundt kvaliteten på utlånene, og at dette kan øke markedets tillit til bankene. Det kan imidlertid ha negativ effekt gjennom at bankens kapitaldekning reduseres kraftig, som vil ha motsatt effekt og svekke tilliten til bankene. I tillegg vil uro og spenning i markedet kunne innebære en innstrammet utlånspolitikken, noe som resulterer i et forsterket tilbakeslag (Blankespoor et. al. 2013).

1.1. Problemstilling

Formålet med denne studien er å undersøke hvordan banker foretar nedskrivninger på finansielle eiendeler etter den nye regnskapsstandarden IFRS 9, med et fokus på nedskrivning i 2020 under Covid-19. Denne oppgaven skal dermed besvare følgende problemstilling:

Hvordan utøves nedskrivningsmodellen etter IFRS 9 av norske banker i usikre tider?

En casestudie av det skjønnsmessige handlingsrommet utøvd i 2020 under Covid-19 for å avdekke særskilte utfordringer.

For å kunne besvare hvordan banker foretar nedskrivninger av finansielle eiendeler, er det fordelaktig å ha kjennskap til nedskrivningsmodellens oppbygging. Med «usikre tider» sikter

vi til perioden i slutten av første kvartal 2020 og til utgangen av 2020. Årsaken til at studien ønsker å fokusere på det skjønsmessige handlingsrommet er for å studere hvilke effekter en forventet tapsmodell har i en tid med økonomisk usikkerhet. Studiet skal altså ikke gi en grundig gjennomgang av standarden og dens ordlyd. Følgelig vil standarden være sentral i utledningen, men oppmerksomheten vil rettes mot hvordan bankenes praksis samsvarer med standarden. Dette vil kunne belyse utfordringer som får økt oppmerksomhet under en finansiell krise som for eksempel Covid-19. Det er imidlertid på sin plass å informere om at vår studie basere seg utelukkende på norske sparebankers praksis.

1.2. Disposisjon

Videre i kapittel 1 presenteres kort standardsetterne IASB og IFRS rammeverket, samt et overordnet blikk over bankbransjen. I kapittel 2 redegjør vi for den teoretiske forankringen, samt tidligere forskning som vi mener er relevant i dette studiet. Videre presenterer vi det konseptuelle rammeverket i kapittel 3, for å redegjøre referanserammen for utformingen av regnskapet. Videre inneholder kapittel 4 en grundig gjennomgang av IFRS 9 standarden. Kapittel 5 redegjør kort for supplerende regnskapsstandarder som IFRS 7 og IFRS 13. Kapittel 6 omhandler forskningsmetode, og hvilke metodiske valg som er benyttet i studiet. Kapittel 7 presenterer funn fra intervjuprosessen og i kapittel 8 blir funnene analysert ved hjelp av teori. Kapittel 9 inneholder studiets konklusjon, samt forslag til videre forskning og svakheter med studien. Avslutningsvis inneholder kapittel 10 referanseliste, og kapittel 11 inneholder vedlegg.

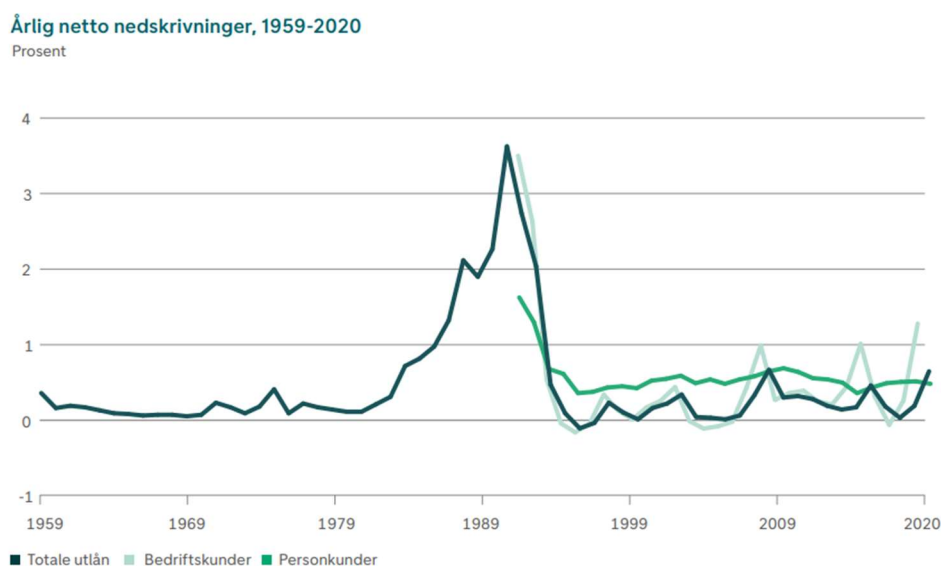
1.3. IASB og IFRS

IFRS er en forkortelse for «International Financial Reporting Standard» og som navnet tilsier er dette internasjonale regnskapsregler som ble etablert av «International Accounting Standard Board» (IASB) i 2001 (The International Financial Reporting Standards Foundation, 2021). IASB er en uavhengig gruppe med eksperter, sammensatt på grunnlag av ulike bakgrunn og ulike geografiske holdepunkter. Det er IASB som er ansvarlig for å utarbeide standardene i IFRS-rammeverket (IFRS, 2021).

I 2002 ble det vedtatt av EU at alle børsnoterte foretak i EU skulle være pliktig til å rapportere etter IFRS fra og med 2005, og at Norge måtte også forplikte seg til dette vedtaket gjennom EØS-avtalen (Kvifte et al. 2011, s.15). For norske selskap er det regnskapsloven som regulerer hvem som er rapporteringspliktig etter IFRS. Det fremkommer i regnskapslovens §3-9, lov om anvendelse av internasjonale regnskapsstandarder, at børsnoterte selskaper skal utarbeide konsernregnskapet etter IFRS-regelverket. Børsnoterte selskap som ikke har konsernregnskapsplikt etter IFRS, må utarbeide selskapsregnskap i samsvar med IFRS-regelverket, jf. Regnskapsloven §3-9, tredje ledd. Fra og med 2020 skal unoterte banker også benytte seg av IFRS. Bankene benytter seg også av IFRS gjennom en forenklet utgave regulert av årsregnskapsforskriften. For de fleste bankene vil dette føre til vesentlige endringer i både regelverk og praksis for tapsavsetning på utlån. Forskriften har som oppgave å sikre at det er samsvar mellom bankers praksis (Finansdepartementet, 2018).

1.4. Overordnet overblikk over bankbransjen

Tradisjonelt sett har banker fungert som den primære långiveren, både til bedrifts- og personmarkedet. Banker låner ut midler slik at virksomheter og privatpersoner skal kunne gjennomføre ulike prosjekter, som for eksempel et boligkjøp. Bankene er en sentral og viktig faktor for å kunne opprettholde en velfungerende økonomi. På grunn av deres viktige funksjon foreligger det et behov for gode retningslinjer og reguleringer for å påse at bankene har forsvarlig og god drift. Fundamentet i bankenes inntjening baserer seg på god risikostyring. Høyere risiko for tap på utlån vil normalt sett bety høyere prising, men sparebanker er under særskilte reguleringer som fører til begrensning i utlånsmulighetene. Vi ser eksempelvis at i dag er det en begrensning i å utstede boliglån som overgår fem ganger inntekt hos låntaker (Hoff, 2011). Det er flere finansielle kriser innenfor denne perioden som gjenkjennes med oppgang i totale tapsavsetninger. Figur 2 nedenfor gir et overblikk over tapsavsetningene i DNB de siste 60 årene.

Figur 1: Årlig netto nedskrivninger de siste 60 årene. Bildet er hentet fra DnBs Pillar 3 rapport. Risiko og kapitalstyring 2020 (DnB-konsernet, 2020).

Finanstilsynet påser at norske banker etterfølger reguleringer utgitt fra både internasjonale og nasjonale organisasjoner og myndigheter. Reguleringene blir iverksatt for at bankenes praksis skal utøves med forsvarlig grad av sikkerhet. I en verden med økende grad av globalisering og handel på tvers av landegrensene vil harmonisering mellom reguleringene bli viktigere. Harmonisering fører til at det blir enklere å utføre regnskapsmessige handlinger på et internasjonalt nivå. BCBS har frem til i dag kommet med tre veiledninger gjennom Basel I, Basel II og Basel III, hvor formålet er å gi støtte til finansiell stabilitet i bankbransjen.

Per 31.12.2020 var det 118 banker som hadde konsesjon til å drive virksomhet i Norge (Finanstilsynet, 2021), og av disse 118 bankene er det et bredt spekter i størrelse og drift. Dette har medført forskjellig tilnærming til beregning av kredittrisiko. Basel II-regelverket innført av EU i 2007, har åpnet opp for at banker skal kunne søke om å anvende egne modeller tilknyttet beregning av kapitalkravet for kredittrisiko. Dette omtales som IRB-metoden (Internal ratings-based approach). Myndighetene vil motta og vurdere disse søknadene, og for at man skal kunne innfri søknadene er det visse vilkår som bankene må oppfylle. IRB-metoden stiller krav til styret som er ansvarlig for at modellen beregner forsvarlige estimater og at modellen er i henhold til kravene som er satt ut fra risikoen i virksomheten. Noen viktige krav til IRB-modellen er estimert datahistorikk, validering,

anvendelse, styring og kontroll og erfaring (Finanstilsynet, 2018). Alternativet til IRB-metoden er standardmetoden som er utviklet gjennom Basel II-regelverket.

European Banking Authority (EBA) er den europeiske sentralbanken. EBA har vært sentral gjennom implementering og utførelse av handlinger tilknyttet IFRS 9. De har publisert en rekke veiledninger, og har vist stor interesse for bankenes praksis vedrørende kapitaldekning og kredittap. EBA har basert sine retningslinjer for nasjonal praksis innenfor EU land, hvor kredittvurdering er tildelt et særlig fokus. Veiledningen har som formål å forhindre at feil og mangler skal oppstå i bankenes praksis slik som det har gjort under tidligere økonomiske kriser (KPMG, 2020).

For å forstå tapsavsetningene som gjennomføres av bankene er det viktig å ha en oversikt over risikostyringen. Dette er et område som får svært mye fokus både fra bankene selv, og av myndighetene. Formålet med risikostyring er å kartlegge områder som kan være en trussel for levedyktigheten. I tillegg er det slik at håndtering av risiko benyttes av bankene for å kunne prise sine utlån, noe som indikerer at god risikostyring medfører verdiskapning. Bankenes risikoområder kan normalt deles inn i fire kategorier som er kredittrisiko, markedsrisiko, operasjonell risiko og likviditets- og finansieringsrisiko, se figur 1. Feil eller mangler på disse fire områdene er ofte det som forårsaker økonomiske problemer hos bankene, og derfor er det forståelig at disse områdene får mye oppmerksomhet fra bankene og myndighetene.

Kredittrisiko	Markedsrisiko	Operasjonell risiko	Likviditetsrisiko
<ul style="list-style-type: none">• Kundeporteføljen• Geografisk• Bransjer• Produkter	<ul style="list-style-type: none">• Aksjer• Valuta• Renter• Pris på eiendom	<ul style="list-style-type: none">• Vanskelig å definere eksakt. Går på tvers av alle risikoklasser	<ul style="list-style-type: none">• Modellrisiko• Eierrisiko• Forretningsmessig risiko• Regulatorisk risiko• Systemrisiko

Figur 2: Risikoområder i bank med eksempler for risikofaktorer innenfor områdene. Inspirert av Finans Norge

2. Teoretisk forankring & tidligere forskning

Gjennom dette kapitlet skal vi gjøre rede for relevant teori som senere vil diskuteres i sammenheng med vår primærdata. Deretter vil tidligere forskning og undersøkelser på området bli presentert.

2.1. Balanseorientert tilnærming vs. Resultatorientert tilnærming

Implementeringen av IFRS har skapt noen utfordringer fordi regelverket er svært omfattende og detaljert i forhold til regnskapsloven og regnskapsregler i andre europeiske land. IFRS regelverket er balanseorientert i motsetning til norske regnskapsregler som er resultatorientert. Med en balanseorientert tilnærming legges det større vekt på hva som defineres som en eiendel og forpliktelse i balansen (Kvifte & Johnsen, 2008, s. 85). I motsetning til den balanseorienterte tilnærmingen vil en resultatorientert tilnærming, som for eksempel god regnskapsskikk (GRS), ha et fokus på resultatet. Det gjør at regnskapet baseres på transaksjoner og det som kalles for «historisk kostmodell». Med dette menes at det må foreligge en transaksjon før en post kan regnskapsføres. Eksempel på en slik transaksjon kan være kjøp av varer, og for at kjøp av varer skal kunne balanseføres må det tilfredsstillende krav om eiendelens levetid, beløp og hensikt. Slike kjøp vil innregnes til anskaffelseskost med muligheter for nedskrivninger, dog uten noen form for oppskrivning av eiendelene.

2.2. Regelbasert versus prinsippbasert regnskapsstandard

Regel- og prinsippbasert tilnærming sikter til veiledning som foreligger i den representative standard. Prinsippbasert tilnærming har en omfattende veiledning til hvordan regnskapsprinsippene skal tolkes og forstås. Ved regelbasert tilnærming er det mindre rom for tolkning, og en slik standard prøver å sette detaljerte regler for hvordan bokføringen skal gjøres (Scott, 2015, s. 20). Nedskrivninger etter prinsippbasert tilnærming kan lyde som følger «Et foretak skal direkte redusere en finansiell eiendels brutto balanseførte verdi dersom foretaket ikke har rimelige forventninger om å gjenvinne en finansiell eiendel i sin helhet eller deler av den» (IFRS 9.5.4.4). Her stilles det krav til å utøve profesjonelt skjønn for vurdering av hvordan en finansiell eiendel skal nedskrives og hvordan nedskrivningen skal innregnes. Regelbasert tilnærming på nedskrivning kan lyde som følger

En finansiell eiendel eller en gruppe av finansielle eiendeler har falt i verdi og tap ved verdifall pådras dersom, og bare dersom det foreligger objektive indikasjoner på verdifall som følge av én eller flere hendelser som har funnet sted etter førstegangsinnregning av eiendelen (en «tapshendelse») og tapshendelsen(e) har innvirkning på de estimerte framtidige kontantstrømmene til den finansielle eiendelen eller gruppen av finansielle eiendeler som kan estimeres på en pålitelig måte. Det kan være at det ikke er mulig å identifisere en enkelt, separat hendelse som årsak til verdifallet. Isteden kan den samlede virkningen av flere hendelser ha vært årsak til verdifallet. Tap som forventes som følge av framtidige hendelser, uansett graden av sannsynlighet, blir ikke innregnet (IAS 39.58).

Dette er et utdrag av IAS 39, punkt 58, og den fortsetter med delpunkt fra a-f for videre utfyllende anvisning. Slik standarden ovenfor uttrykker er bruk av skjønn fraværende.

Prinsippbasert tilnærming kjennetegnes ved at det er forankret i et konseptuelt rammeverk. Et konseptuelt rammeverk har som formål å skape beslutningsnyttig informasjon til brukerne av regnskapet, samt en beskrivelse av hvilke transaksjoner og hendelser som er i fokus i standarden (Maines et. al. 2003). Prinsippbasert tilnærming kjennetegnes videre ved at regnskapsprodusenten må utøve større grad av profesjonelt skjønn i sine beregninger og forutsetninger sammenlignet med en regelbasert tilnærming. Utøvelse av profesjonelt skjønn kan bidra til å løse nye problemstillinger som ikke ville vært forankret i et regelverk.

Næringslivet er i stadig endring i form av nye produksjons- og leveringsmåter, nye finansielle produkter og lignende belyser det viktigheten med en tilnærming som åpner opp for et skjønnsmessig handlingsrom. Samtidig er det et paradoks at det skjønnsmessige handlingsrommet kan være sitt eget svakhetspunkt, fordi dette stiller høyere krav til regnskapsprodusentens kompetanse. I tillegg vil regnskapsprodusenten ha større valgfrihet i sine skjønnsmessige vurderinger, og dette øker risikoen for manipulasjon av regnskapet (Baksaas & Stenheim, 2015, s. 82).

Regelbasert tilnærming kjennetegnes ved at det i større grad ligger gitte verdier til grunn ved produksjon av regnskapet, eksempelvis sjablongregler (Baksaas & Stenheim, 2015, s. 83).

Regelbaserte regnskapsstandarder prøver å sette detaljerte regler for hvordan regnskapsføringen skal foretas (Scott, 2015, s. 20). Videre påpeker Gjesdal (2003) følgende

bruk av sjablongregler, som skal anvendes uten hensyn til økonomiske realiteter, vil gjøre regnskapet lite informativt. Det viser seg nemlig at selskaper kan avlegge regnskaper som tilsynelatende er i samsvar med alle detaljregler, men som åpenbart gir et bilde av virksomhetens inntjening og stilling som er i strid med grunnprinsippene.

2.3. Prinsipal-agent-teori

Prinsipal-agent-teori handler om relasjonen mellom to parter, hvor den ene parten, agenten, handler på vegne av en annen, prinsipalen (Jensen & Meckling, 1976, s. 308). Det foreligger et agentproblem når en agent blir engasjert av en prinsipal til å utføre visse arbeidsoppgaver. Agentproblemet foreligger fordi vi kan anta at agenten ønsker å handle ut fra egeninteresse for å bedre sin egen velferd og ikke hva som er best for prinsipalen (Zimmerman, 1979). Dette lar seg gjøre fordi det er en asymmetrisk informasjon hvor agenten vet mer enn prinsipalen, eksempelvis om den daglige driften.

Innenfor prinsipal-agent-teori er det to hovedformer for asymmetrisk informasjon, «adverse selection» og «moral hazard». Adverse selection handler om at et bestemt utvalg får tilgang til informasjon som ikke er allmennheten kjent. Dette vil føre til at noen besitter en fordel ovenfor resten av interessentene. For å belyse dette godt kan det illustreres gjennom et eksempel fra retningslinjene til revisorer. En revisor vil besitte mye informasjon som ikke er allmennheten kjent og informasjon som ikke skal være kjent for allmennheten, og dette har ført med seg regelverk som ikke tillater revisorer å investere i selskaper som selskapet har interesser i. Moral hazard handler om at den ene parten gjør en handling som ikke er observerbar overfor motparten. Dette innebærer at den ene parten kan ha mulighet til å få innblikk i all informasjon i en avtale, mens motparten kun har en begrenset utgave.

Hovedforskjellen mellom disse typene er at adverse selection omhandler innsideinformasjon om fremtidig drift i selskapet, mens med moral hazard er fokuset på at ledelsen har en høyere forståelse for arbeidsinnsatsen og lignende i forhold til motparten (Scott, 2015, s. 23).

Holthausen & Watts (2001) diskuterer viktigheten av asymmetrisk informasjon i lys av regnskapets funksjon overfor en investors vurdering. Freixas & Rochet (2008) diskuterer derimot det asymmetriske informasjonsbildet mellom låntaker og långiver. Dette er to eksempler på hvordan prinsipal-agent-teori utspiller seg for utlån. Forskning viser at asymmetrisk informasjon er fundamentet i både bank og regnskap (Beatty & Liao, 2014). Flannery et. al. (2004) påpeker at alle selskaper er gjenstand for asymmetrisk informasjon mellom investorer som innehar innsideinformasjon, og de investorene som ikke besitter slik informasjon. Videre påpekes det at innenfor de fleste bransjene vil prinsipal agent-problemer løses av markedsmekanismer, men for finansielle institusjoner vil myndigheters tilsyn være viktig for å redusere asymmetrien mellom partene. Årsaken til særlig vanskeligheter innenfor

bankbransjen er at det er utfordrende for en ordinær investor å gjøre en verdivurdering av bankenes eiendeler (Flannery et. al. 2004).

I 2019 ble det publisert en studie som undersøkte hovedtrekkene i den nye tilnærmingen til tapsavsetning. Studien viser til ulike syn på tapsmodellene for å forstå endringene i standardene til IASB og FASB etter finanskrisen i 2008 (Giner & Mora, 2019, s. 741). Studien konkluderer med at endringene som er gjort i standardene til FASB og IASB har som formål å redusere det asymmetriske informasjonsbildet. Slik asymmetrisk informasjon ligger i bankens eiendeler som for det meste er lån, samt kapitalstrukturen til banken, som i all hovedsak består av innskudd. Studien trekker frem at moral hazard med låntakere kan rettferdiggjøre en overgang fra påløpt til forventningsbasert tapsmodell.

2.4. Virkelig verdi versus historisk kost

Tanken bak dette kapitlet er å belyse konseptene virkelig verdi og historisk kost, samt utrede forskjeller fra et regnskapsmessig perspektiv. Utviklingen på standarder og retningslinjer utgitt fra både IASB og FASB har i senere tid vært preget av økt implementering av virkelig verdi (Hitz, 2007, s. 324). Alternativet til virkelig verdi er som hovedregel historisk kost. Historisk kost baserer seg på virkelig verdi ved førstegangsinnregning, og justerer for avskrivninger og tap ved verdifall. Et viktig poeng med historisk kost er at selv om eiendelen øker i verdi, vil det ikke være anledning for å overstige eiendelens balanseverdi ved førstegangsinnregning.

Det er særlig to begreper som diskuteres i debatten angående virkelig verdi og historisk kost, og dette er relevans og reliabilitet. FASB definerer relevans som omfanget av informasjon som har tilhørighet til problemstillingen, og som kan bidra til en forskjell i sluttresultatet. For virkelig verdi vil denne informasjonen være oppdatert ettersom det baserer seg på markedsinformasjon, og til kontrast har historisk kost informasjonen primært basere seg på det som man hadde tilgjengelig ved førstegangsinnregning. Reliabilitet som er det andre begrepet definerer FASB som kvaliteten på den informasjonen som er tilgjengelig, og sikkerheten for at informasjonen er uten feil og mangler. Videre omhandler reliabilitet hvorvidt informasjonen representerer det faktiske problemet eller temaet (Poon, 2004, s. 39).

Blankespoor et. al. (2013) presenterer i sin artikkel fem argumenter som kritikerne benytter for å utgi sin bekymring og tvil angående en fullkommen overgang til virkelig verdimåling. Uten å gå konkret inn på hvert enkelt argument er det påfallende for alle punkter at det kritiske synet har tilknytning til relevans og reliabilitet. I sitt femte argument viser derimot kritikerne til at virkelig verdi fører til prosyklisk atferd i det finansielle systemet, omtalt som en av hovedårsakene til de seneste økonomiske krisene. Ved prosyklisk atferd sikter man til en påvirkning som fører til økte konjunktursvingninger, som vil være skadelig for økonomien (Blankespoor et. al. 2013)

Regnskapet er utarbeidet for å gi regnskapsbrukerne et overblikk over den finansielle situasjonen til selskapet. Det vil derfor være i regnskapsprodusentens interesse å måle regnskapets resultat og balanseverdier på en troverdig og hensiktsmessig måte. Dersom regnskapsprodusenten hadde hatt kontroll og overblikk over alle forhold vedrørende sine finansielle eiendeler ville virkelig verdi følgelig uttrykt det beste estimatet og verdiberegningen. Tanken på å ha kontroll og overblikk over alle forholdene er derimot en tilnærmet umulig oppgave, og derfor velger IASB og ikke ha virkelig verdi som en bestemt metode. IASB lister imidlertid opp flere likeverdige metoder slik at selskapene selv må ta en vurdering på hva som gir beste estimat og representasjon av regnskapet. Problemet med virkelig verdi er at det handler om predikering av fremtidige verdier, noe som utallige forskningsartikler har påpekt som en menneskelig svikt. Kinserdal (2015) henviser gjennom forskning til flere faktorer som fører til svak predikering. Ifølge artikkelen påvirkes mennesker av et utilbørlig utgangspunkt, vi har en tendens til å forlenge trender, vi leter etter mønster hvor det ikke foreligger, vi forholder oss i for stor grad til normalfordeling og vi er av oppfatning at vi kan predikere eksakte tall uten å ta hensyn til naturlige feilmarginer (Kinserdal, 2015). Virkelig verdi kan med andre ord være gjenstand for store feil i regnskapet.

2.5. Bruk av skjønn i beslutningstaking

Skjønn i regnskapssammenheng referer seg til å forme en idé, mening eller et estimat vedrørende en regnskapsmessig problemstilling, som for eksempel forventet kredittap. Skjønn som benyttes baserer seg på domenekunnskap og en prediksjon av fremtidig eller nåværende vurdering av en handling. Beslutning omhandler derimot handlingen valgt for å

løse problemstillingen og som kommer av et resultat av individets vurdering. En beslutning vil som regel være underbygget av skjønn for å avgjøre hvilken handling som løser problemstillingen på best mulig måte. Med andre ord, skjønn reflekterer tankesettet og beslutning reflekterer både tankesett og preferanser (Bonner, 1999).

Av alle de valgene vi gjør hver dag tar vi ofte beslutninger under usikkerhet, og hvor utfallet er usikkert. Når vi skal ta et valg baserer vi oss ofte på ulike strategier eller et sett med prinsipper som skal gjøre det lettere å ta komplekse valg. Disse strategiene eller sett med prinsipper kalles for heuristikker. Slike heuristikker er ofte svært nyttige, men kan noen ganger føre til bias og systematiske feil, eksempelvis likheter, tilgjengelighet og forankring (Tversky & Kahneman, 1974). Vi har en tendens til å overvurdere effekten av likheter, og utelukke andre faktorer når vi skal predikere sannsynligheten for at noe skal skje. Eksempel på dette kan være vurdering av nedskrivninger i første kvartal 2020 for en bank. En slik situasjon vil etter hva Tversky og Kahneman (1974) påpeker, trekke paralleller til tidligere hendelser med samme likhetstrekk. I det 20. århundre var det tre influensapandemier, som spanskesyken i 1920, influensapandemien i 1958 og hongkongsyken i 1968 (Kvam, 2021). Fordi det er over 53 år siden det var en pandemi, kan det tenkes at en bør se til alternative situasjoner som for eksempel Finanskrisen i 2008 for å avdekke likhetstrekk. Imidlertid er det viktig å påpeke at ingen situasjoner inneholder eksakte virkninger og bør derfor vurderes deretter. Mennesker har en tendens til å overvurdere effekter og er av oppfatning av at det er sannsynlig for samme utfall skal forekomme. Vi leter etter mønster og system i situasjoner som ikke alltid gjenspeiler realiteten noe som fører til at vi utelukker faktorer som er spesifikke for den enkelte situasjonen man befinner seg i. Videre har dømmekraften vår en lignende utfordring når vi baserer oss på tilgjengelig heuristikk. Her handler det om hvor lett vi kan glemme ulik informasjon, eller hvor lett vi har for å dikte opp egne fortellinger.

Regnskapsstandardene utgir ikke en komplett mal på hvordan man skal gjennomføre alle regnskapsmessige problemer som oppstår. Standardsetting benytter denne strategien av særlig to årsaker. Den ene årsaken er at det er teknisk vanskelig å skulle finne en mal som ville være så generell at den passer for alle virksomheter, og som samtidig gir relevant og beslutningsnyttig informasjon innenfor et presentabelt kost-nytte perspektiv. Årsak nummer to omhandler problemstillinger som ikke kan forutses på forhånd, og som vil kreve en skjønnsmessig vurdering for å avgjøre hvilken regnskapspraksis som er akseptabel. Analysen

til Brown et. al. (1993) viser at både brukerne og produsentene av regnskapet må ha en forståelse for hvordan skjønnnet anvendes og tolkes for at beslutningsnyttien skal kunne maksimeres. Regnskapsbrukerne må kunne gjøre seg opp meninger om hvordan de skjønnsmessige vurderingene i ulike regnskapsestimat er beregnet for å selv kunne gjøre en vurdering av validiteten. Regnskapsprodusentene må skjønne hvordan brukerne tolker og anvender den skjønnsmessige vurderingen for å kunne utgi beslutningsnyttig informasjon (Brown et. al. 1993). Videre hevder Stocks & Harrell (1995) at graden av beslutningsnyttien i informasjonen utgitt av regnskapsprodusenten korrelerer sterkt med tilgangen produsenten har på informasjon. Norske banker vil altså være avhengig av at det foreligger kilder til informasjon for å kunne avlegge et regnskap med høy grad av sikkerhet for korrekt informasjon. Samtidig må bankene utvikle egne interne systemer for å kunne anvende dataen på et hensiktsmessig og tilstrekkelig vis.

2.6. Prosyklisk atferd

I lys av dagens situasjon er det vesentlig å ta høyde for prosyklisk atferd. Prosyklisk atferd handler om en forsterket påvirkning av svingninger i konjunktoren. Bankbransjen og utvikling i konjunkturer vil over tid, i større eller mindre grad, inneha gjensidig påvirkning på hverandre. Bankenes lønnsomhet, kredittrisiko og tap på utlån vil følgelig være påvirket av konjunkturutviklingen. Det viser seg at norske banker har høy kredittvekst i oppgangskonjunktur og lav kredittvekst i nedgangskonjunkturer (Øverli, 2002, s. 133). Et av målene for IASB ved utvikling av ny standard for finansielle instrumenter var å dempe de økonomiske konsekvensene som følge av en finansiell krise. Det handlet om å utvikle en modell som ikke bidro til prosyklisk atferd i en periode med finansiell usikkerhet. Det er nemlig slik at finansiell usikkerhet i sammenheng med prosyklisk atferd kan i verste fall medføre enorme samfunnsøkonomiske kostnader. Kostnadene kan både ses direkte gjennom myndigheters økonomiske tiltak og indirekte ved at det finansielle systemet svekkes i form av liten fremgang i utførelse av viktige samfunnsøkonomiske funksjoner (Øverli, 2002, s. 133). Videre vil en nedgangskonjunktur føre til andre negative konsekvenser. I en forskningsartikkel av Beatty & Liao (2011) dokumenteres det bevis for at desto senere banker er med avsetning til tap, desto mer utsatt for kapitalproblemer under lavkonjunktur er de.

Avslutningsvis finner de også bevis for at større banker er mer sårbare for begrensninger i kapitalkravet sammenlignet med mindre banker.

På leting etter bedre metoder for håndtering av tapsavsetninger i banker introduserte Bushman & Williams (2012) en studie med et utvalg av banker fra 27 land. Studiet utforsker hvilke virkninger skjønnsmessige tapsavsetninger har på markedsdisciplinen, som omhandler åpenhet vedrørende en virksomhets risiko. Studien handler om fremtidsrettet informasjon, og hvordan dette skal bidra til forbedret risikostyring. Hovedbudskapet fra studiet omhandler hvordan skjønnet anvendes, og at det ikke er en fasit på hvorvidt skjønnsmessige vurderinger fører til positive eller negative virkninger. De poengterer videre at det må utøves forsiktighet ved anvendelse av betydelig grad av skjønn. Videre argumenteres det for at fremtidsrettet informasjon ikke vil kunne gi et helt korrekt bilde. Dersom det derimot ble økt grad av skjønn i tapsavsetningene ville man kunne både identifisere og håndtere tap tidligere. En slik positiv virkning vil ifølge Bushman & Williams (2012) kunne gjennom forbedrende disiplin og åpenhet føre til økende grad av tillit i markedet.

Forventet tapsavsetninger ble implementert med overgang til IFRS 9. Begrepet har i tidligere forskning blitt omtalt som dynamiske tapsavsetninger. Tanken bak dynamiske tapsavsetninger var å utvikle et verktøy som skulle dempe prosykliske effekter gjennom å utjevne utviklingen i resultatet hos bankene (Øverli, 2002, s. 137). Norges Bank er enige i at fremtidsrettet tapsavsetning har som formål å redusere prosykliske effekter, men om dette er tilfellet er det varierende meninger om (Stefano, 2017). Kritikken mot forventningsbaserte avsetninger er at utlånsverdier skal basere seg på forsvarlige regnskapsmessige vurderinger, og at fremtidsrettet informasjon er å anse som et usikkerhetsmoment. Det argumenteres også for at vanskeligheter med fremtidsrettet tilnærming vil føre til at banker i stor grad vektlegger nåværende økonomisk klima og historisk data for kredittprosessen og utlånspolitikken. Øverli (2002) påpeker at dette kan bidra til prosyklisitet og at sykliske preg blir forsterket i kredittutviklingen over tid.

2.7. Tidligere forskning

Det foreligger lite anerkjent forskning vedrørende nedskrivningsmodellen etter IFRS 9 i kombinasjon med Covid-19. Årsaken til dette er følgelig at Covid-19 er et relativt ferskt tema.

Når det er sagt foreligger det derimot en rekke forskningsartikler angående nedskrivningsmodellen og andre kriser som har paralleller til vår problemstilling. I dette kapittelet vil vi presentere tidligere forskning som har hatt innflytelse på vår tolkning og forståelse.

Finanskrisen og Covid-19 er begge eksempler på kriser som har rammet det økonomiske systemet. For å finne faktorer som er relevante for Covid-19 vil det være naturlig å sammenligne med finanskrisen i 2008. Barth & Landsman (2010) finner bevis for at utformingen av finansiell rapportering er en av årsakene til at finanskrisen oppsto. Det blir derimot funnet lite eller ingen bevis for at virkelig verdi har skyld i utfallet. Dette får støtte fra flere, blant annet av Laux (2012). Gjennom sin forskning ser Laux på forholdet mellom finansiell stabilitet og finansiell rapportering under finansielle kriser. I tillegg til å underbygge Barth & Landsman (2010) sin forskning, blir det avdekket funn som indikerer at regulering har hatt innvirkning på finanskrisen. Laux (2012) begrunner dette gjennom bevis for regulatorers slakke og avventende holdning til forebyggende tiltak fra bankene. Kothari & Lester (2012) påpeker hvorvidt virkelig verdi hadde en påvirkning på finanskrisen, og etter deres oppfatning var virkelig verdi en av faktorene for finanskrisens opprinnelse. Det poengteres derimot at problemet ikke var virkelig verddivurdering i seg selv, men svakheten i regelverket og implementeringen knyttet til slike vurderinger. Standarden IAS 39 krevde at det forelå objektive bevis for tap ved tapsavsetning, og ved å følge IAS 39 vil det dannes lite eller ingen forebyggende handlinger ovenfor bankers tap. IFRS 9 vil derimot basere seg på fremtidsrettet informasjon og dermed fremkalle en mer aktiv holdning henimot tapsavsetninger (Madsen, 2015). Videre vil IFRS 9 basere seg på langt mer virkelig verddivurderinger enn sin forgjenger, og ut fra forskning av Barth & Landsman (2010) og Laux (2012) ovenfor er det ikke en korrelasjon mellom virkelig verdi og opprinnelse av Finanskrisen i 2008. Følgelig kan dette ikke sammenlignes helt og holdent med Covid-19.

En krise som Covid-19 hvor nedstenging av samfunnet er en realitet har medført til at flere har mistet eller fått redusert sin inntjening. Håndtering av slike samfunnsøkonomiske problemer skaper mye engasjement. Håndtering av problemstillinger blir utgitt i veiledningsskriv fra organisasjoner, og bankene blir tvunget til å etterleve disse. Et av problemene med virkelig verdi er dens sårbarhet i et marked hvor det ikke foreligger en gitt markedspris, og må derfor estimeres ut fra modellberegning. Laux & Leuz (2010) peker på to

kompromisser som standardsettere bør tenke over ved utarbeidelse av standarder. For det første vil en avslappet holdning til regelverk gi selskaper mer fleksibilitet til å unngå problemer som potensielt kan oppstå ved virkelig verdiberegninger. Dette vil være et særlig problem under tider med økonomisk usikkerhet, noe som kan øke muligheten for regnskapsmanipulasjon og dermed føre til redusert pålitelighet til regnskapet. Empiri fra bankbransjen finner bevis for at investorene mente bankene utøvde sitt skjønn til å overvurdere verdien til eiendelene. Utfordringen her kan nok til dels rettes opp gjennom grundigere noteopplysninger som gjenspeiler bankenes vurderingsgrunnlag og forutsetninger. For det andre vil det være viktig å vurdere de positive virkningene av å begrense regelverket for virkelig verdi mot de negative virkningene. Videre understrekes viktigheten av regulatorers handlekraft til å presse bankene til å konfrontere sine tap tidlig for å unngå at uforutsette tap skal bli av kritisk omfang ved et senere tidspunkt. Kriser er avhengig av å inneha tydelige regler. Desto mer avslappet forhold det er til reglementet, desto mer avslappet blir bankenes forhold til risikovurdering. Dersom målet er å redusere prosyklisk atferd i en krise, mener de det ville vært mer hensiktsmessig å tilpasse kapitalkravet til bankene i gjengjeld for å modifisere regnskapsstandarden. Forslaget begrunnes i at en modifikasjon kan resultere i svekket åpenhet og markedsdisiplin.

Novotny-Farkas (2016) sammenligner IAS 39 og IFRS 9, hvor det konkluderes med at modellering av forventet kredittap etter IFRS 9 anvender et signifikant større datasett med informasjon relevant for avdekking av forventet kredittap. Det er en mer kompleks modell som baserer seg på flere faktorer enn den tidligere standarden (Novotny-Farkas, 2016). Ved å basere nedskrivningsmodellen på flere trinn og forventninger vil det naturligvis føre til økte tapsavsetninger, og økning i avsetning vil medføre nedgang i bankenes kapitaldekning. Studiet av Plata et. al. (2017) undersøker de største bankene i Spania, viser at en nedgangskonjunktur kan føre til et økt fall i kapitaldekningen hos bankene. Abad & Suarez (2017) benyttet en annen angrepsvinkel for å se hvilken effekt nedgang i kapitaldekning ville ha for bankenes praksis. Forskningen antyder at kapitalbehovet til bankene vil kunne øke som konsekvens av raske og store tapsavsetninger i en nedgangskonjunktur. Dette impliserer at bankene i dårlige tider strammer inn utlånspolitikken, og med det påvirker utviklingen negativt (Hjelseth & Andersen, 2019, s. 24).

Nedskrivningsmodellen har fått mye oppmerksomhet av norske banker. Finanstilsynet har siden implementeringen vært opptatt av at bankenes praksis skal være i tråd med IFRS 9. I 2019 gjennomførte Finanstilsynet et tematisyn av tapsreglene i IFRS 9 på et utvalg av norske banker. Det ble avdekket flere svakheter og mangler til norske bankers etterfølgelse av regelverket. Særlig bruk av noteopplysning blir trukket frem som en svakhet, hvor samtlige banker hadde et forbedringspotensial. Finanstilsynet merket seg særlig vurderinger hvor det ble utført skjønsmessige overstyringer at det ble presenter mangelfull informasjon i note. Videre ble det avdekket at et fåtall av bankene faktisk justerte forventet levetid under ulike scenarioer i beregning av forventet kredittap. Finanstilsynets vurdering er at en av forutsetningene som skal endres ved behandling av ulike scenarioer er ulik forventet levetid (Finanstilsynet, 2020b, s. 5).

Norges Bank gjennomførte en undersøkelse hvor formålet var å analysere hvilken påvirkning IFRS 9 hadde for utlånstapet til norske banker under dårlige tider. Det ble gjennomført en kontrafaktisk analyse for å analysere hvordan utviklingen på tapsavsetningen ville vært dersom IFRS 9 hadde blitt anvendt på foretaksutlån. Undersøkelsen antyder at dersom IFRS 9 blir anvendt ville et samlet tap estimeres til å være en femtedel høyere enn IAS 39-tapene. Dette baserer seg på estimering av periodene i forkant av, og under økonomisk tilbakeslag. Det ble i tillegg avdekket bevis for et lavere utlånstap ved anvendelse av IFRS 9. De konkluderer med at forskjellen mellom den nye og gamle standarden vil bli betydelig større som følge av en økonomisk krise (Hjelseth & Andersen, 2019).

Anfinsen og Andersen (2018) gjennomførte en undersøkelse på vegne av PwC av forhold før og etter implementering av IFRS 9 i norske banker. Undersøkelsen ga oversikt over et stort utvalg av norske bankers klassifisering og måling av finansielle instrumenter. Det fremkommer av undersøkelsen at Sparebank 1-alliansen benytter seg av virkelig verdi-oppsjon og måler derfor utlån med flytende rente etter virkelig verdi over utvidet resultat. Eika alliansen har derimot fortsatt bruken av amortisert kost ved overgangen til IFRS 9. Dette indikerer altså ulik praksis blant norske banker.

Finanstilsynet har et viktig ansvar for å påse at finansielle institusjoner følger reglementet. Bankene er under mye tilsyn fra Finanstilsynet, og dermed er det vesentlig for besvarelsen av problemstillingen i studien å presentere deres syn på IFRS 9. Finanstilsynet viderefører i stor

grad retningslinjer og rammer utstedt fra EBA sine publikasjoner og forventinger. Tematilsyn omhandler åtte bankers rapportering av utlån etter IFRS 9, mens utsynet handler om stabiliteten i det norske finansielle systemet.

Koronapandemien førte økonomien ned i sin dypeste nedgangskonjunktur siden andre verdenskrig. Inntjeningen har i enkelte bransjer falt kraftig og arbeidsledigheten er høy samtidig som boligprisen har økt. Dette har medført til økt kredittvekst, noe som gir utslag i økt usikkerhet i markedet. Som følge av pandemien ble resultatene i bankene svakere. Første kvartals resultat viste seg å være preget av økte tapsavsetninger. Selv med rentenedgang har bankene klart å opprettholde en god lønnsomhet på sin virksomhet og tilbyr fortsatt samme mengde kreditt. I perioden frem til tredje kvartal i 2020 har norske banker samlet tapsnivå på 0,6 prosent av totale utlån. Dette er det høyeste nivået norske banker har hatt siden 2002. Det er vanskelig å beregne tap på utlån, og med en betydelig usikkerhet er bankene tvunget til å vekte et «worst case» i høyere grad. Videre er bankene nødt til å ta vurdering knyttet til lån merket med betalingslettelse. Finanstilsynets (2020) uttaler at «hovedregelen er at endringer i avbetalingsplanen for å avhjelpe finansielle problemer hos skyldneren skal anses som betalingslettelse». Videre videreformidler Finanstilsynet EBA sine retningslinjer for betalingslettelse under pandemien. Disse retningslinjene tilsier at endringer i betalingsplanen som følge av en kortvarig likviditetsmangel grunnet Covid-19 ikke skal merkes med verken mislighold eller betalingslettelse (Finanstilsynet, 2020a, s. 20).

Finanstilsynet gjennomførte i 2019 et tematilsyn for et utvalg av norske banker for å vurdere deres håndtering av IFRS 9. Rammene som Finanstilsynet følger gjennom sin vurdering er fra IFRS-forordningen, samt retningslinjer utgitt av ESMA og EBA. Det viser seg at samtlige utvalgte banker innehar mangler knyttet til retningslinjer og rutiner for beregning og vurdering av forventet kreditttap. Finanstilsynet avdekker videre at flere av bankene praktiserer skjønsmessige overstyringer ved kalkulering av tapsavsetning (Finanstilsynet, 2020b, s. 5). Årsaken til dette er et viktig poeng er at overstyringer kan føre til at praksisen ikke gjenspeiler reell verdi. Det er slik informasjon bankene må innarbeide i prosedyrer og rutiner for å oppfylle finanstilsynets krav. Mislighold er et viktig tema i IFRS 9, men standarden i seg selv definerer ikke begrepet. Finanstilsynet følger IFRS 9.B5.5.37 som sier at definisjon på mislighold skal være i samsvar med definisjonen som anvendes under kredittrisikostyring. Videre praksis fra og med 2021 vil derimot basere seg på EBA sine

retningslinjer, som for øvrig innfører karantenetid for engasjement under tilfriskning. Bankene som er representert i dette tilsynet merker lån som misligholdt dersom forfall overstiger 90 dager, hvor flertallet bruker det i sammenheng med en vesentlighetsgrense på NOK 1 000. Det skal i tillegg gjøres en kontinuerlig vurdering av engasjementer for å avdekke misforhold. Finanstilsynet sin vurdering av misligholdskriteriene, 90 dager og skjønsmessig vurdering, er gjeldende selv om utlånet har sikkerhetsmessig dekning. Finanstilsynet påpeker videre at kunder som innehar flere engasjementer, og hvor det ene engasjementet er misligholdt fører til at hele utlånsporteføljen til kunden skal merkes med mislighold (Finanstilsynet, 2020b).

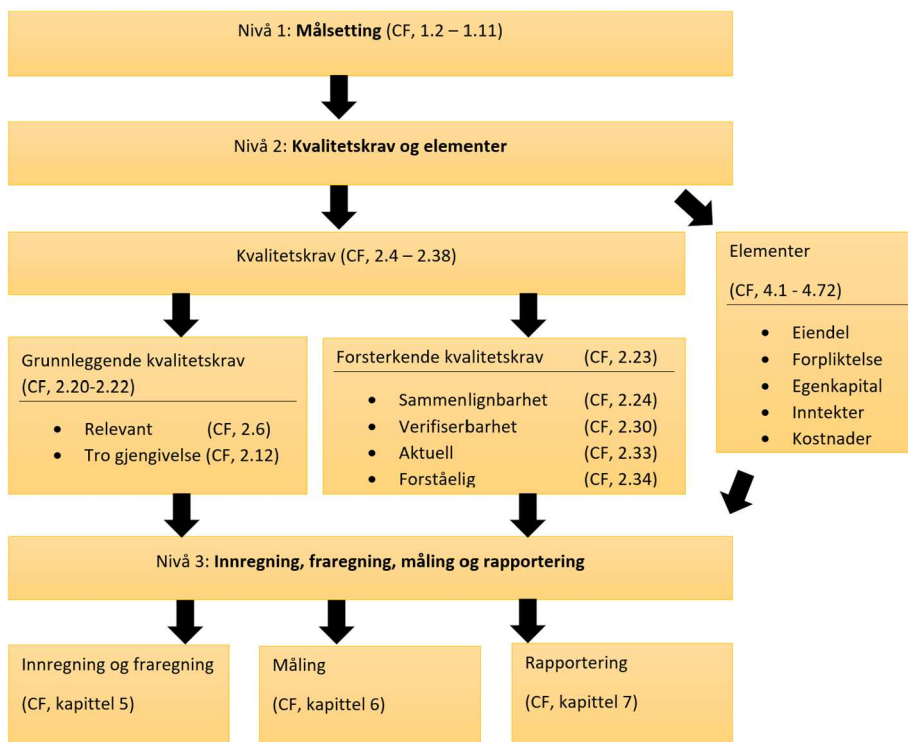
3. Det konseptuelle rammeverket

Det konseptuelle rammeverket (Conceptual Framework, CF) skal fungere som en rettesnor for både standardsetterne, revisorer og andre (CF, SP1.1). Rammeverket er på mange måter mellomledet mellom teorien og den praktiske anvendelsen (Kvifte & Johnsen, 2008, s. 15).

Standardsetterne vil se til rammeverket ved utforming av ny standard, og for andre regnskapsbrukere vil rammeverket være en hjelpende hånd i problemstillinger hvor det ikke foreligger en bestemt standard. Som en fungerende faglig plattform med prinsippbasert tilnærming vil det være godt verktøy for å kunne bidra med akseptable regnskapsmessige problemstillinger (Kristoffersen). Formålet med finansregnskapet er å gi beslutningsnyttig informasjon av regnskapet til primære brukere som eiere og kreditorer (CF 1.2). For at den finansielle informasjon skal kunne anvendes og anses som beslutningsnyttig for brukere er det visse fundamentale kvalitative karakteristikker som må være tilfredsstillende, som utdypes videre i kapitlet. I tillegg er det etablert et veiledningshierarki for hvordan regnskapsproblemstillinger skal håndteres. IASB har som forutsetning av standarder overgår det konseptuelle rammeverket, men dersom det «i mangel av en IFRS med særskilte vilkår skal ledelsen utøve skjønn ved utarbeidingen» (IAS 8).

3.1. Oppbygging

Oppbyggingen av det konseptuelle rammeverket har en normativ tilnærming som tar utgangspunkt i en referanseramme og som beskriver hvordan regnskapet bør utformes (Kvifte & Johnsen, 2008, s. 33). Årsaken til dette er at rammeverket er bestående av grunnleggende prinsipper som skal kunne anvendes til å utforme regnskapet. Dette normative rammeverket er konstruert vil det være fokus på brukernes informasjonsbehov, kvalitetskrav til regnskapsinformasjon og definisjoner for å kunne forme løsninger som er regnskapsmessig akseptabel (Kristoffersen). Det konseptuelle rammeverket ble oppdatert i 2018, og er nå inndelt i tre nivåer. Disse nivåene er målsetting (nivå 1), kvalitetskrav og elementer (nivå 2) og måleprinsipper (nivå 3), se figur 3.

Figur 3: Rammeverket for finansregnskapet

3.2. Målsetting – primære regnskapsbrukere

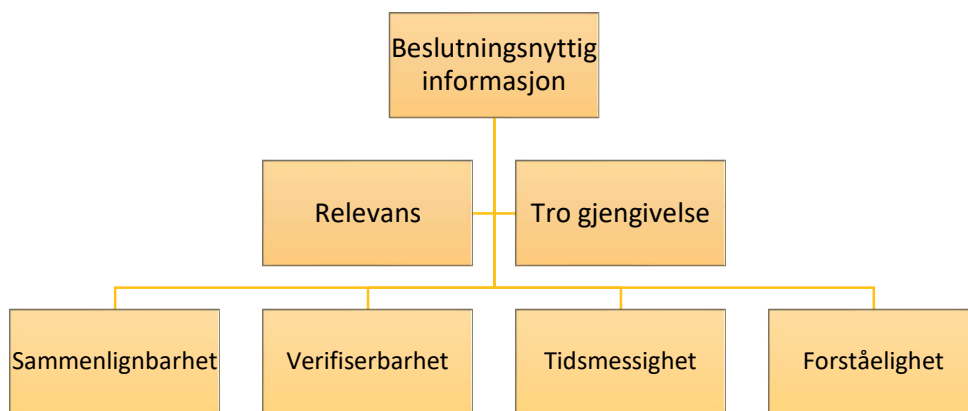
Nivå 1 i det konseptuelle rammeverket består av målsetting med finansiell rapportering. Målsettingen til rammeverket er å gi finansiell informasjon om virksomheten til nyttige

eksisterende og potensielle investorer, låntakere og andre kreditorer når de skal foreta økonomiske beslutninger (CF, 1.2).

3.3. Kvalitetskrav

For at finansiell informasjon skal være beslutningsnyttig informasjon til primære brukere av regnskapet, må informasjonen oppfylle visse krav. Disse kvalitetskravene kan deles inn i henholdsvis grunnleggende kvalitetskrav og forsterkende kvalitetskrav.

Regnskapsopplysningene må tilfredsstillere kriteriene i både grunnleggende- og forsterkende kvalitetskrav.

Figur 4: Kvalitetskrav til regnskapsinformasjon

3.3.1. Grunnleggende kvalitetskrav

Relevant finansiell informasjon er ifølge det konseptuelle rammeverket relevant dersom det kan utgjøre en forskjell i beslutninger hos en gjennomsnittlig regnskapsbruker gjennom prediktiv, bekreftende eller begge verdiene (CF 2.7). Hvis det skal foreligge en prediktiv verdi må det kunne være en faktor som kan brukes som input i en estimering av fremtidige verdier, faktoren i seg selv behøver ikke å ha fremtidig verdi (CF 2.9). For at det skal foreligge bekreftende verdi må den finansielle informasjonen kunne utgi en tilbakemelding som enten endrer eller bekrefter tidligere estimering. Ofte vil disse to karakteristikkenes korrelere (CF 2.10).

For at regnskapsinformasjonen skal ha en nytteverdi for brukerne av regnskapet, må regnskapsinformasjonen være både relevant, samt ha tro gjengivelse (CF 2.12). Tro gjengivelse har tre karakteristika og dette er fullstendig, nøytral og feilfri (CF 2.13). Fullstendighet dekker all nødvendig informasjon som må være inkludert (CF 2.14). Med nøytral menes at virksomheten skal være nøytral ved innhenting av informasjon (CF 2.15). Avslutningsvis er feilfri informasjon det som blir mest nøyaktig (CF 2.18), men det stilles ikke direkte krav til at informasjonen i regnskapet skal være fri for feil. Det vil i noen tilfeller kreve utøvelse av skjønn og da vil det være utfordrende å få informasjon helt fri for feil. Eksempelvis vil det ikke være et fasitsvar på en pris som er ikke-observerbar. Fokuset vil ikke være om prisen er riktig eller feil, men om hvordan problemstillingen blir fremstilt med tanke på estimat og vurderinger som ligger til grunn.

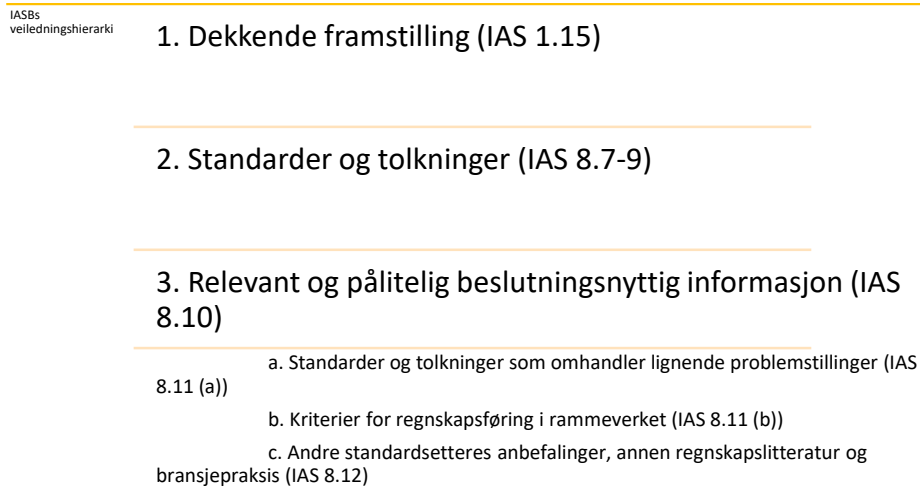
3.3.2. Forsterkende kvalitetskrav

De forsterkende kvalitetskravene skal underbygge og øke beslutningsnyttene til de grunnleggende kvalitetskravene. De forsterkende kvalitetskravene er sammenlignbarhet, verifiserbarhet, tidsmessighet og forståelighet.

Med sammenlignbarhet siktes det til informasjon som kan sammenlignes på tvers av virksomheter (CF 2.24). Eksempelvis «friske engasjement» som ligger i trinn 1 i nedskrivningsmodellen. Det vil være beslutningsnyttig informasjon dersom det lar seg gjøre å sammenligne disse tallene på tvers av aktører i bransjen, samt sammenligne tidligere perioder for engasjementene. Videre er det et kvalitetskrav om verifiserbarhet, som handler om at informasjonen kan bekreftes av flere personer som er uavhengige av hverandre (CF 2.30). Deretter er det krav om at informasjonen er tidsmessig eller aktuell, og dette handler om at informasjonen er tilgjengelig før brukerne av regnskapet tar sin beslutning (CF 2.22). Avslutningsvis er det et krav om forståelighet, og dette handler om at informasjonen blir klassifisert og presentert på en slik måte at det er forståelig for brukerne (CF 2.34).

3.4. Veiledningshierarkiet

Veiledningshierarkiet gir det konseptuelle rammeverket en viss autoritet i enkelte problemstillinger (Kvifte & Johnsen, 2008, s. 47).

Figur 5: Veiledningshierarkiet til IASB

3.4.1. Dekkende framstilling

Etter IFRS skal regnskapet utarbeides på en slik måte at man oppfyller kravet for en dekkende framstilling. Dermed vil praksis i visse tilfeller preges av at regnskapsprodusent overstyrer krav i standarder slik at man oppfyller til dekkende framstilling av regnskapet. IAS 1.15 viser til «en dekkende framstilling forutsetter en tro gjengivelse av virkningene av transaksjoner, andre hendelser og forhold i samsvar med definisjonene og innregningskriteriene for eiendeler, forpliktelser, inntekter og kostnader». Videre uttrykker IAS 1.17 at «i praktisk talt alle tilfeller oppnås en dekkende framstilling ved at de relevante IFRS-er overholdes». Samme standard viser til tre vilkår som ethvert foretak må oppfylle for en dekkende framstilling. I tillegg til hierarkiet som er fremstilt ovenfor er det viktig at man «presenterer informasjon, herunder regnskapsprinsipper, på en måte som gir relevant, pålitelig, sammenlignbar og forståelig informasjon» (IAS 1.17 (b)). Ut fra dette ser vi at de kvalitative karakteristikene fra det konseptuelle rammeverket er et viktig bidrag for å oppnå en dekkende framstilling, som for øvrig er det det øverste punktet i veiledningshierarkiet. Det er med andre ord en konsensus mellom det konseptuelle rammeverket og veiledningshierarkiet som skal utgjøre retningslinjene for regnskapsprodusenter.

3.4.2. Standard og tolkninger

Neste nivå i veiledningshierarkiet omhandler anvendelse av standarder og tolkninger. Dette er nok mer som en selvfølge når man utreder regnskapsinformasjon. Samtidig må man merke seg at implementeringsveiledninger som fungerer som et vedlegg til standarden også skal være med i betraktningen.

3.4.3. Relevant og pålitelig beslutningsnyttig informasjon

Dette er det tredje og siste nivået i veiledningshierarkiet, og på linje med det øverste vil ikke dette nivået være veiledende eller begrensende i løsningen. Kravet til dekkende framstilling som er på det øverste nivået blir utledet på samme utgangspunkt som her.

4. IFRS 9 Finansielle instrumenter

«Formålet med standarden er å etablere prinsipper for rapportering av finansielle eiendeler og finansielle forpliktelser som vil gi relevant og nyttig informasjon til brukere av finansregnskapet når de vurderer størrelsen på, forløpet for og usikkerheten omkring foretakets framtidige kontantstrømmer» (IFRS 9.1.1). Virkeområdet til standarden er av stort omfang med tanke på at den inkluderer alle foretak og deres finansielle instrumenter, med visse unntak (IFRS 9.2.1). Unntakene opplistet i standardens punkt 9.2.1 er derimot ikke relevant for utarbeidelse av vår studie, og vil derfor ikke bli nevnt ytterligere.

4.1. Definisjoner

Ved utledning av IFRS 9 vil begrepsforståelse og definisjoner være sentralt. IFRS 9 er en komplisert og svært omfattende standard, og i den anledning presenterer vi enkelte definisjoner, men for ytterligere og mer utfyllende definering henvises det til IFRS 9 vedlegg A og IAS 32 om finansielle instrumenter – presentasjon.

Et finansielt instrument defineres som «enhver kontrakt som fører til både en finansiell eiendel for ett foretak og en finansiell forpliktelse eller et egenkapitalinstrument for et annet

foretak». Videre defineres en finansiell eiendel som enhver eiendel i form av enten et egenkapitalinstrument eller kontraktsregulert rett til å motta kontanter eller bytte finansielle eiendeler eller forpliktelser for å oppnå gunstige vilkår for foretaket. En finansiell forpliktelse er tilnærmet lik en finansiell eiendel, med unntak av at man har en kontraktsregulert plikt til å levere kontanter eller en finansiell eiendel til et annet foretak (IAS 32.11).

I definisjonen på et finansielt instrument står kontraktsbegrepet sentralt. Kontraktsbegrepet legger til grunn at det foreligger en avtale mellom to eller flere parter, med klare økonomiske konsekvenser som er vanskelig å unngå (IAS 32.13). Det stilles ingen krav til at en slik avtale må være skriftlig avtalt. Eksempel på en slik avtale kan være en bank som utsteder et boliglån til en kunde. Boliglånet vil være en finansiell eiendel for långiver (bank) og en forpliktelse for låntaker (kunde). Banken har i dette tilfellet rett til å motta kontanter i form av renter og hovedstol for tjenesten som er levert av banken. Selv om det ikke stilles krav til at kontraktene skal være skriftlig, så vil det for banker og andre finansielle institusjoner derimot være vanlig å ha lånekontrakter i skriftlig format.

4.2. Innregning

En finansiell eiendel eller finansiell forpliktelse skal innregnes i balansen når «foretaket blir part i instrumentets kontraktsbestemmelser» (IFRS 9.3.1.1), og skal innregnes på avtaletidspunktet (IFRS 9.3.1.2). Videre står det i standardens veiledning i anvendelsen (IFRS 9, vedlegg B) at innregning av eiendel og forpliktelse foreligger når «foretaket blir part i kontrakten og som en følge av dette har en juridisk rett til å motta eller juridisk plikt til å betale kontant». Vi tolker ordlyden til at det må foreligge en signert låneavtale mellom banken og låntaker for å være bindende. Tidspunktet for inngåelse av en slik avtale avgjøre innregningstidspunktet for den finansielle eiendelen og forpliktelsen.

4.3. Fraregning

En finansiell eiendel skal kun fraregnes dersom «en kontraktsregulert rett til kontantstrømmene fra den finansielle eiendelen utløper» (IFRS 9.3.2.3 a). Delpunkt b) faller bort i denne oppgaven da det gjelder overføring av finansielle eiendeler. Videre skal en

finansiell forpliktelse fraregnes helt eller delvis «når den er opphørt, dvs. når plikten angitt i kontrakten er oppfylt, kansellert eller utløpt» (IFRS 9.3.3.1).

4.4. Klassifisering

Det finansielle instrumentet klassifiseres for å gjennomføre korrekt etterfølgende måling. Instrumentet klassifiseres til enten amortisert kost, til virkelig verdi over ordinært resultat eller virkelig verdi over andre inntekter og kostnader som er opplistet i standardens punkt 5.2.1 – 5.2.3. Klassifiseringen er på grunnlag av både (IFRS 9.4.1.1):

- a) Foretakets virksomhetsmodell for forvaltning av finansielle eiendeler og
- b) Kjennetegnene til den finansielle eiendelens kontraktsmessige kontantstrøm.

Hva som menes med vurderinger knyttet opp mot foretakets virksomhetsmodell og egenskaper ved instrumentet er illustrert i figuren under:

Figur 6: Klassifisering og måling av finansielle eiendeler

Den første vurderingen i figuren over er å ta stilling til egenskapene til instrumentet, og dette er relatert til IFRS 9.4.1.1 delpunkt b) hvorav kjennetegnene til den finansielle eiendelens kontraktsmessige kontantstrøm. Det som er avgjørende for vurderingen er om den kontraktsmessige betingelsen kun gir opphav til betaling i form av hovedstol og hovedstolrenter (IFRS 9.4.1.2.b; IFRS 9.4.1.2.A.b). Dette er også kjent som kontantstrømkriteriet, eller SPPI (Solely Payments of Principal and Interest). Kontantstrømkriteriet handler om vilkårene til den finansielle eiendelen gir rett til å motta kontantstrømmer på spesifikke dager, som kun er betaling av hovedstol og renter på hovedstol (IFRS 9.4.1.2.b). Hovedstol er definert som «den finansielle eiendelens virkelige verdi ved førstegangsinnregning» (IFRS 9.4.1.3.a) og kan endres gjennom eiendelens levetid (IFRS 9.B4.1.7B). Renter består av vederlag for tidsverdien av penger, kredittrisiko og andre utlånsrisikoer (IFRS 9.4.1.3.b).

Ved kontantstrømkriteriet skal hvert enkelt finansielle instrument vurderes med tilhørende valutakurs (IFRS 9.B4.1.7, IFRS 9.B4.1.8). Kontantstrømkriteriet krever at elementer som inngår i kontantstrømmene er forenlig med et vanlig låneforhold, noe som innebærer at elementer som avdrag, kostnader tilknyttet forvaltning av lån, renter som skal kompensere for tidsverdi og risiko knyttet til kreditt og likviditet (IFRS 9.B.4.1.7A).

Eksempel på en finansiell eiendel målt til amortisert kost kan være at en bank utsteder en finansiell eiendel, et lån, til en bankkunde. Formålet med denne kontraktsfestede kontantstrømmen er å holde på lånet til det er nedbetalt i form av hovedstol og renter av bankkunden. I et slikt tilfellet skal lånet normalt sett måles til amortisert kost, men kan øremerkes til virkelig verdi over resultatet for å eliminere eller redusere et regnskapsmessig misforhold (IFRS 9.4.1.5). Det kan være relevant i tilfeller hvor det eksempelvis kan være en finansiell eiendel og en finansiell forpliktelse som virskometen betrakter som tilknyttet hverandre, måles ulikt (IFRS 9.B4.1.29).

Dersom man antar at kontantstrømkriteriet (SPPI) er bestått, skal det videre vurderes om hva som er målsettingen med å ha det finansielle instrumentet i virksomheten. Målsettingen til virksomheten må vurderes opp mot hva som er fastsatt av nøkkelpersoner i foretaket. Det er nøkkelpersoner i ledelsen som har «myndighet til og ansvar for å planlegge, styre og kontrollere foretakets aktiviteter direkte eller indirekte» (IAS 24.9). Som nevnt over vurderes

det finansielle instrumenter hver for seg under vurdering 1 (figur 6). I vurdering 2 om forretningsmodell vurderes dette på et høyere aggregert nivå for å gjenspeile hvordan grupper av finansielle eiendeler blir forvaltet for å oppnå et bestemt virksomhetsmål (IFRS 9.B4.1.2). Eksempler på høyere aggregerte nivå kan være en utlånsportefølje hvor formålet er å motta kontraktsregulerende kontantstrømmer, eller for eksempel en utlånsportefølje med formål å selge utlånene til et kredittselskap.

4.5. Måling

Måling av finansielle instrumenter vil innebære en førstegangsmåling og etterfølgende måling. For at standarden skal fungere hensiktsmessig er det viktig å innregne og måle instrumentet på korrekt måte. Målingen har en kritisk verdi for både behandling og avsetning for instrumentet.

4.5.1. Førstegangsinngregning

Førstegangsinngregning for en finansiell eiendel og finansiell forpliktelse måles til «virkelig verdi», inklusive transaksjonskostnader som kan henføres direkte til anskaffelse eller utstedelse av den finansielle eiendeler eller forpliktelsen, jf. IFRS 9.5.1.1. «Virkelig verdi» defineres i IFRS 13 om måling av virkelig verdi som den prisen som kan oppnås i et marked, som ofte er transaksjonsprisen. Ved en førstegangsinngregning skal den finansielle eiendelen klassifiseres. Klassifiseringen får betydning for etterfølgende måling.

4.5.2. Etterfølgende måling

Etterfølgende måling skal enten gjennomføres til amortisert kost, virkelig verdi over andre inntekter og kostnader eller virkelig verdi over resultatet. En finansiell eiendel skal måles til amortisert kost dersom betingelsene i bokstav a og b under IFRS 9.4.1.2 er oppfylt.

- a) Den finansielle eiendelen innehas i en virksomhetsmodell hvis formål er å holde finansielle eiendeler for å motta kontraktsregulerte kontantstrømmer.
- b) Kontraktvilkårene for den finansielle eiendelen fører på bestemte tidspunkter til kontantstrømmer som utelukkende er betaling av hovedstol og utestående renter på hovedstol.

En finansiell eiendel som måles til virkelig verdi over andre inntekter og kostnader skal derimot oppfylle kravene i IFRS 9.4.1.2A.

- a) Den finansielle eiendelen innehas i en virksomhetsmodell hvis formål kan oppnås ved både å motta kontraktsregulerte kontantstrømmer og selge finansielle eiendeler.
- b) Kontraktsvilkårene for den finansielle eiendelen fører på bestemte tidspunkter til kontantstrømmer som utelukkende er betaling av hovedstol og utestående renter på hovedstol.

Hvis en finansiell eiendel ikke kan klassifiseres i noen av de overnevnte alternativene skal IFRS 9.4.1.4 tre i kraft, og den finansielle eiendelen måles dermed til virkelig verdi over resultatet.

Amortisert kost er definert i IFRS 9 vedlegg A som «det beløp som den finansielle eiendelen eller den finansielle forpliktelsen måles til ved førstegangsinnregning, minus tilbakebetalinger på hovedstolen». Eksempler på slike tilbakebetalinger kan være nedbetaling av lån i form av like avdrag hver periode i et serielån eller økende avdrag i et annuitetslån. I tillegg til tilbakebetalingene, er «det pluss eller minus kumulativ amortisering ved effektiv rente-metode av differansen mellom førstegangsbeløpet og forfallsbeløpet, og redusert for eventuelle tapsavsetninger».

Ved amortisert kostberegning må det beregnes en effektiv rente som benyttes over hele levetiden til det finansielle instrumentet. Effektiv rente defineres som «den renten som nøyaktig diskonterer estimerte framtidige kontante inn- og utbetalinger over den finansielle eiendelens eller finansielle forpliktelsens forventede levetid til en finansiell eiendels brutto balanseførte verdi eller til en finansiell forpliktelses amortiserte kost» (IFRS 9, vedlegg A). Effektiv rente er også kjent som internrente innenfor det økonomiske fagfeltet, og metoden som er beskrevet over omtales som internrentemetoden i faglitteratur. Effektiv rente-metode beregner alle honorarer, transaksjonsutgifter, rabatter og andre kostnader knyttet til det finansielle instrumentet. Ved amortisert kost skal renteinntekter bokføres i resultatet som finansinntekt, og rentekostnader som finanskostnader (IFRS 9.5.4.1). Ved beregning av effektiv rente skal det estimeres en forventet kontantstrøm, hvor alle kontraktskostnadene som etablerings- og transaksjonskostnader og lignende er inkludert i beregningen. Eksempel på beregning av effektiv rente, amortisert kost og regnskapsføring, se vedlegg 1.

En finansiell eiendel skal måles til virkelig verdi over andre inntekter og kostnader dersom begge følgende betingelser er oppfylt:

- a. Den finansielle eiendelen innehas i en virksomhetsmodell hvis formål kan oppnås ved både å motta kontraktsregulerte kontantstrømmer og selge finansielle eiendeler.
- b. Kontraktsvilkårene for den finansielle eiendelen fører på bestemte tidspunkter til kontantstrømmer som utelukkende er betaling av hovedstol og utestående renter på hovedstol.

Foretaket har her en virksomhetsmodell hvor både det skal mottas kontraktsregulerte kontantstrømmer og selge finansielle eiendeler for å oppnå formålet til modellen. En slik virksomhetsmodell kan for eksempel ha som formål å forvalte daglige likviditetsbehov, opprettholde en renteavkastningsprofil eller tilpasning av varigheten på de finansielle eiendelene opp mot varigheten på forpliktelsene som disse eiendelene finansierer (IFRS 9.B4.1.4A). For at foretaket da skal kunne nå sitt formål vil de være nødt til å både motta kontraktsregulerte kontantstrømmer og holde de finansielle eiendelene for salg.

Dersom en finansiell eiendel verken blir målt til amortisert kost eller virkelig verdi over andre inntekter og kostnader som nevnt over skal eiendelen måles til virkelig verdi over resultatet. Dette gjennomføres i tilfeller der foretaket øremerker den finansielle eiendelen til måling for virkelig verdi over resultatet for å eliminere eller redusere et regnskapsmessig misforhold (IFRS 9.4.1.5). Dersom den finansielle eiendelen eller forpliktelsens verdi bestemmes ut fra objektets klassifisering og hvorvidt objektet er en del av et øremerket sikringsforhold vil det kunne oppstå et regnskapsmessig misforhold (IFRS 9.B4.1.29). Dersom det er utlån med fast rente, blir virkelig verdi over resultatet som regel anvendt.

4.6. Nedskrivning av finansielle instrumenter

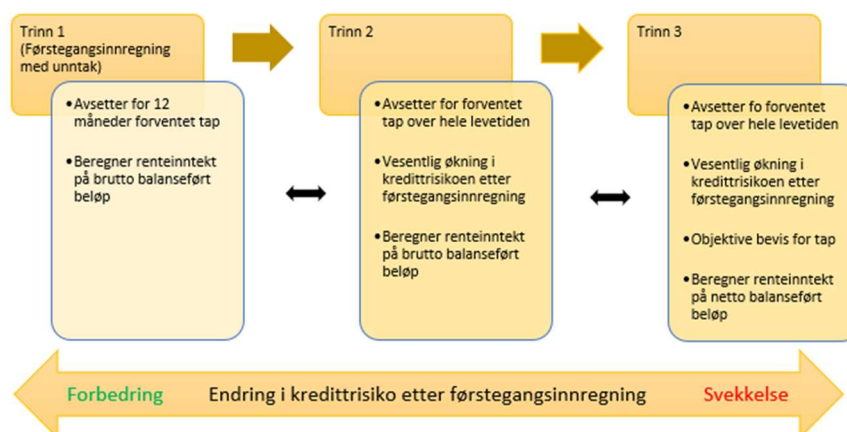
I motsetning til IAS 39, så har IFRS 9 en forventet tapsmodell som åpner opp for mer skjønnsmessige vurderinger ved beregning av tapsavsetninger. Finansielle eiendeler som måles til amortisert kost, samt virkelig verdi over utvidet resultat skal anvende nedskrivningskravene i samsvar med IFRS 9.5.5.1 (IFRS 9.5.2.2). Innregning av tapsavsetning skal foreligge dersom det er forventet kredittap (IFRS 9.5.2.2). Kredittap defineres som «differansen mellom kontraktsregulerte kontantstrømmen som skal betales til et foretak i samsvar med kontrakten, og alle kontantstrømmene som foretaket forventer å motta

diskontert med den opprinnelige effektive renten». Forventet kredittap defineres som «det vektete gjennomsnittet av kredittap med de respektive risikoene for mislighold som vekter» (IFRS 9, vedlegg A). Vi skal i dette kapittelet presentere tre modeller for innregning og måling av forventet kredittap for en finansiell eiendel.

4.6.1. 3-stegsmodellen (den generelle metoden)

Den generelle metoden for innregning av tapsavsetning for forventet kredittap gjelder for alle finansielle instrumenter, med unntak av finansielle instrumenter som faller inn under de to andre metodene – forenklet metode og kredittfordingende finansielle eiendeler. Disse to unntaksmetodene presenteres nærmere under.

Modellen nedenfor illustrerer den generelle metoden for innregning av forventede kredittap i IFRS 9.5.5, også kalt «3-stegsmodellen»:

Figur 7: 3-stegsmodellen

Modellen er oppdelt i 3 trinn, hvor trinn 1 utgjør tapsavsetning basert på de første tolv månedene. Trinn 2 og 3 utgjør tapsavsetning basert på hele levetiden til det finansielle instrumentet. Renteinntekter på finansielle eiendeler skal beregnes på grunnlag av brutto balanseført beløp i trinn 1 og 2 (IFRS 9.5.4.1), og av netto balanseført beløp i trinn 3. Brutto balanseført beløp er definert i vedlegg A som «amortisert kost før justering av eventuelle tapsavsetninger». Det vil si at netto balanseført verdi blir dermed amortisert kost etter eventuelle tapsavsetninger.

Tapsavsetningen for det finansielle instrumentet i trinn 1 skal tilsvare det beløpet som er forventet å tape over en periode på tolv måneder, under forutsetning av at kredittrisikoen ikke har økt vesentlig siden førstegangsinnregning (IFRS 9.5.5.5). Tapsavsetningen skal tilsvare det beløpet som er forventet tap over levetiden på det finansielle instrumentet, som følge av hendelser som har oppstått innenfor denne perioden på tolv måneder.

Trinn 2 og 3 gjelder dersom det foreligger vesentlig økning i kredittrisiko etter førstegangsinnregning. Kredittrisiko er definert som «risikoen for at en part i et finansielt instrument vil påføre den annen part et finansielt tap ved å ikke kunne innfri en plikt» (IFRS 7, vedlegg A). Fastsettelse av kredittrisikoen skal vurderes på hvert rapporteringstidspunkt (IFRS 9.5.5.9).

En finansiell eiendel migrerer fra trinn til trinn avhengig av endringen i kredittrisiko. Dette gjelder begge veier. Dersom en finansiell eiendel plassert i trinn 2 opplever en bedret situasjon skal eiendelen følgelig kunne returneres til trinn 1 (IFRS 9.5.5.7). Standarden tilsier en slik overføring fra trinn 2 til trinn 1 skal gjennomføres dersom det ikke lenger foreligger vesentlig økning i kredittrisiko uten videre spesifisering. Det kan fortsatt foreligge en viss risiko for at eksempelvis en finansiell eiendel kan få en økning i kredittrisiko eller en kredittforringelse. «Global Public Policy Committee» har foreslått at det legges til en «prøvetid», og dersom det er noen av kriteriene til et foretak brytes i løpet av eksempelvis to måneder så vil dette tale for at det fortsatt foreligger en vesentlig økning i kredittrisiko og den finansielle eiendelen forblir i trinn 2 (Global Public Policy committee, 2016, s. 46). En slik migrering mellom trinn gjelder også for en finansiell eiendel som ikke lenger er kredittforringet, og skal da ikke lenger klassifiseres i trinn 3. Den finansielle eiendelen skal dermed migreres til trinn 1 eller 2 avhengig av kredittrisikoen som foreligger.

4.6.2. Modifikasjon/Betalingslettelser

Covid-19 har skapt økonomiske utfordringer for mange selskaper og privatpersoner, som har forårsaket at bankene har blitt satt i en situasjon hvor de har måttet gi betalingslettelse, også omtalt som forbearance. En betalingsutsettelse eller andre former for reforhandlinger medfører at det forekommer en modifikasjon i kontrakten mellom långiver og låntaker. IFRS 9.5.5.12 tilsier at dersom en reforhandlet finansiell eiendel ikke er blitt fraregnet skal

foretaket vurdere om det er forekommet en betydelig økning i instrumentets kredittrisiko. European Securities and Markets Authority (ESMA) utga en veiledning vedrørende behandling av blant annet betalingslettelse under Covid-19. ESMA uttrykker veiledning i samsvar med EBA for hvordan problemstillingen skal håndteres.

When relief (forbearance) measures are provided to borrowers by issuers, ESMA notes that these measures should be analyzed taking into account all the facts and circumstances, in order to distinguish, for example, whether the credit risk on the financial instrument has significantly increased or whether the borrower is only experiencing a temporary liquidity constraint and there has not been a significant increase in credit risk (ESMA, 2020).

Videre er det viktig å nevne at en endring i låneforholdet kan medføre at instrumentet ikke lengre oppfyller kravene for å bestå SPPI-testen. Ved for eksempel et tilfelle hvor et instrument som er holdt for å motta kontraktmessige renter og avdrag gir avkall på en av disse i låneforholdet.

4.6.3. Unntak fra 3-stegsmodellen

Det finnes to unntak fra 3-stegsmodellen som er «kjøpte eller opprettede kredittforringede finansielle eiendeler» og forenklet metode. Når det gjelder kjøpte eller opprettede kredittforringede finansielle eiendeler skal den kumulative endringen i forventet kredittap innregnes i hele levetiden for den finansielle eiendelen fra den ble førstegangsinnregnet som tapsavsetning. Forventet kredittap skal diskonteres med den kredittjusterte effektive renten som ble brukt ved førstegangsinnregning (IFRS 9.B5.5.45), og endringen i forventet kredittap skal resultatføres som gevinst eller tap (IFRS 9.5.5.14). Det andre unntaket fra 3-stegsmodellen er forenklet metode. Forenklet metode skal innregne forventet kredittap i levetiden, og foretaket behøver ikke å ta stilling til om kredittrisikoen har økt vesentlig. Metoden gjelder for kundefordringer eller kontraktseiendeler som faller inn under IFRS 15, samt fordringer tilknyttet leieavtaler (IFRS 9.5.5.15).

Standarden tillater praktiske løsninger for måling av forventet kredittap i levetiden. Eksempelvis kan måling av kredittap på kundefordringer gjøres ved hjelp av en avsetningsmatrise (IFRS 9.B5.5.35). Avsetningsmatrisen kan eksempelvis ha følgende avsetninger/oppsett:

Status på forfall	Totalt	Ikke forfalt	1-30	31-60	61-90	Over 90 dager
Prosentvis avsetning		0,50 %	1,80 %	3,40 %	5,00 %	10,00 %
Beløp kundefordring	50 000	25 000	15 000	2 000	1 000	7 000
Avsetning		125	270	68	50	700

Figur 8: Eksempel på avsetningsmatrise, måling av kredittap på kundefordringer

4.7. Fastsettelse av vesentlig økning i kredittisiko

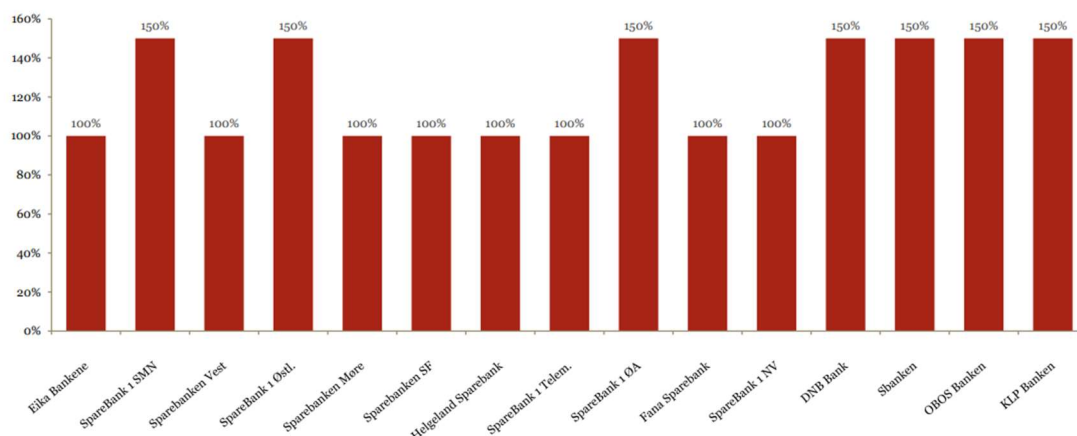
En sentral vurdering av finansielle eiendeler er hvorvidt det har vært en endring i risikobildet av den finansielle eiendelen fra førstegangsinnregning til rapporteringstidspunktet. Det skal vurderes om det foreligger en «vesentlig økning i kredittisiko» (IFRS 9.5.5.9), og dette er avgjørende for hvilket trinn den finansielle eiendelen skal innregnes etter.

4.7.1. Vesentlig økning

Kredittisiko er definert som «Risikoen for at en part i et finansielt instrument vil påføre den annen part et finansielt tap ved å ikke kunne innfri en plikt» (IFRS 7, vedlegg A). Hva som menes med at kredittisikoen har «økt vesentlig» er ikke definert i IFRS 9. Dette tyder på at standarden åpner opp for skjønnsmessige vurderinger.

En vurdering om hvorvidt kredittisikoen har økt «vesentlig» fra førstegangsinnregning skal gjøres for hvert rapporteringstidspunkt, og vurderingen skal ta utgangspunkt i endringer tilknyttet risikoen for mislighold (ofte omtalt som PD) for det finansielle instrumentet (IFRS 9.5.5.9). Videre skal det tas høyde for fremtidsrettet informasjon dersom det er tilgjengelig uten urimelige utgifter eller anstrengelser (IFRS 9.5.5.11). Der er altså en vurdering basert på relevant informasjon som dekker både interne og eksterne forhold, sett i sammenheng med forhold som både er historisk, nåværende og fremtidsrettet.

Vesentlig økning i kredittrisiko – eksempel IFRS bankene

Figur 9: Visualiserer vesentlig økning i kredittrisiko for et utvalg norske banker representert gjennom PD-verdi (Andersen & Lund, 2019).

Hva som menes med «vesentlig økning» vil kunne variere fra foretak til foretak slik vi kan se på figuren over. Eksempelvis er en bank nødt til å kartlegge og identifisere hva som er relevante faktorer på kredittrisiko for å kunne indikere hva som er ansett som «vesentlig». Relevante faktorer kan tenkes å være makroøkonomiske faktorer eller andre omstendigheter som er med på å påvirke risikoen og den finansielle eiendelen. I tillegg vil det være mulig for banker å anvende forskjellige terskelverdier på risiko for mislighold (PD) i vurderingen. Ut fra figuren ser vi at det anvendes stort sett samme verdier i praksis. Vesentlig økning i norske banker varierer vanligvis mellom 2 eller 2,5 ganger PD. Standarden tar utgangspunkt i en presumsjon basert på forfallsdato ved definering av vesentlig økning i kredittrisikoen, og dersom forfallsdato overstiger 30 dager anses det som en vesentlig økning. Denne antakelsen kan foretaket se vekk fra dersom det fremlegges bevis for at risikoen ikke har økt vesentlig siden førstegangsinnregning selv med et forfall over 30 dager. Unntaket til regelen er dersom det foreligger «rimelige og dokumenterbare opplysninger som er tilgjengelig uten urimelige utgifter eller anstrengelser» (IFRS 9.5.5.11). Slike faktorer er ikke generelle, men heller selskapsesifikke. Dette kan for eksempel være type produkter, instrumentets karakteristikker, långiver og geografisk plassering. Ut fra dette vil en naturlig skjønnsutøvelse medføre at vurderinger ikke konsekvent kan ta stilling til forbeholdet om 30 dager i sine vurderinger.

Vurderingen av hva som er «vesentlig økning i kredittrisiko» inneholder elementer som både er kvantitative og kvalitative, samt et utgangspunkt for en grense for når det er å betrakte som «vesentlig økning» (Arnfinnsen & Anderson, 2018). IFRS 7 stiller krav til note angående dette, noe vi vil komme tilbake til i kapitlet nedenfor. I det kvantitative elementet skal ikke beløpsendringen på kredittapet hensyntas i vurderingen om kredittrisikoen, men sannsynligheten for endring i selve risikoen for mislighold til det finansielle instrumentets levetid (IFRS 9.5.5.9). Det vil si selv om beløpsendringen i kredittapet har betydning for foretaket, så skal ikke dette tas med i vurderingen om kredittrisikoen som foreligger.

Til tross for hvilken tilnærming som benyttes må det tas hensyn til følgende (IFRS 9.B5.5.12):

- a) Endringen i risikoen for mislighold siden førstegangsinnregning
- b) Den forventede levetiden til det finansielle instrumentet
- c) Rimelige og dokumenterbare opplysninger som er tilgjengelige uten urimelige utgifter eller anstrengelser som kan påvirke kredittrisikoen.

Ved sannsynlighetsvurderingen for mislighold skal det være «rimelig og dokumenterbare opplysninger», og som innebærer at informasjonen skal inneholde opplysning om tidligere hendelser, forhold som er aktuelle i perioden man befinner seg i og fremtidige økonomiske forhold (IFRS 9.5.5.17c). Videre skal slik informasjon være «tilgjengelig uten urimelige utgifter eller anstrengelser» (IFRS 9.5.5.9). Standarden gir verken spesifiseringer eller eksemplifiseringer på hva som ligger i ordlyden «urimelige utgifter eller anstrengelser».

Videre tillater standarden særskilt vurdering for finansielle instrumenter som har lav kredittrisiko på rapporteringstidspunktet. I slike tilfeller kan foretaket anta at kredittrisikoen ikke har økt vesentlig fra førstegangsinnregning (IFRS 9.5.5.10) og kan benytte seg av interne kredittrisikovurderinger og andre metoder så lenge det er i samsvar med en generell definisjon av «lav kredittrisiko» (IFRS 9.B5.5.23). Kredittrisiko er definert innledningsvis i avsnittet som risikoen for å påføre tap. Eksempel på lav kredittrisiko viser B5.5.23 til ekstern vurdering på det som heter «investment grade». Kredittvurderingsselskap som eksempelvis «Standard & Poor's» rangerer eiendelene til et selskap fra det dårligste «D» til det beste «AAA».

Videre bygger vurderingen på det kvalitative elementet hvor det tas for seg faktorer som driver til mislighold. Det kvalitative elementet må dermed vurderes mot det kvantitative

elementet for å få mest mulig informasjon angående risikoen for mislighold. «Kvalitative faktorer som norske banker historisk har lagt til grunn i vurderingen knyttet til tapsavsetninger er blant annet lån med betalingslettelser» (Arnfinnsen & Anderson, 2018). IFRS 9.B5.5.17 lister opp eksempler på opplysninger som kan være relevante for vurderingen, det er blant annet:

- d) En faktisk eller forventet vesentlig endring i det finansielle instrumentets eksterne kredittvurdering.
- f) Eksisterende eller forventede negative endringer i forretningsmessige, finansielle eller økonomiske forhold som forventes å være til en vesentlig endring i låntakers evne til å oppfylle sine gjeldsforpliktelser, for eksempel en faktisk eller forventet renteøkning eller en faktisk eller forventet økning i arbeidsløsheten.
- g) En faktisk eller forventet vesentlig endring i låntakerens driftsresultater (...).

Eksempel på en signifikant økning i kredittrisikoen

Selskap Y har en finansieringsstruktur hvor de har sikret lånene sine på et vis som har en påvirkning på et eventuelt tap som skulle oppstå som følge av mislighold. Denne sikkerheten vil derimot ikke påvirke risikoen for mislighold, og det vil dermed heller ikke bli vurdert når det skal avgjøres om det har vært en betydelig økning i kredittrisikoen siden førstegangsinnregning etter IFRS 9.5.5.3. Bank X som har utgitt lån til selskap Y, har vurdert selskapet i stand til å oppfylle sine plikter som låntaker ved førstegangsinnregning. Bank X forventer at inntektene og kontantstrømmene til selskap Y er stabile over låneperioden. Imidlertid har Bank X notert seg en viss forretningsrisiko knyttet til mulighet for reduksjon i bruttomarginene i noen av selskap Y sine forretningsområder. Bank X anser dette som såpass lav risiko at det ikke etter IFRS sine definisjoner kan kategoriseres som et kredittforringet lån. Etter førstegangsinnregning har det oppstått makroøkonomiske endringer som har hatt en negativ innvirkning på det totale salgsvolumet til selskap Y, og det er en klar underprestering av inntjening. Utgiftene til lageret har økt og salgsinntektene er redusert. Selskap Y valgte derfor å ta opp et nytt lån for å øke likviditeten i selskapet. Dette har derimot ført til en økning i gjeldsgrad som har ført til at betingelsene på lånet hos bank X har blitt brutt.

Bank X foretar en samlet vurdering av kredittrisikoen for det utestående lånet til selskap Y på rapporteringsdatoen for å kunne ta all rimelig og beslutningsnyttig informasjon, som er

tilgjengelig uten unødig kostnad eller innsats, i betraktning. Banken filtrerer ut informasjon som er relevant for økning i kredittrisikoen siden førstegangsinnregning. Dette vil gjerne være faktorer som for eksempel:

- Bank X's forventning om de makroøkonomiske forholdene. Vil forholdene fortsette å forverre seg for selskap Y eller vil dette bedre seg om en liten stund. Det må altså vurderes om selskap Y vil generere slike inntekter som det var forventning til.
- Må man restrukturere lånet etter brudd på betingelsene og vilkårene ved økt gjeldsgrad fra selskap Y sin side.
- Har bank X revurdert sin interne risikoklassifisering av lånet på grunnlag av den informasjonen som er tilgjengelig for å gjenspeile økning i kredittrisiko.

Ved å vurdere disse forholdene vil bank X fastslå at det foreligger en betydelig økning i kredittrisikoen siden førstegangsinnregning av lånet. Bank X vil her bli nødt til å beregne en forventet avsetning på kredittap for hele levetiden av lånet. Dette vil bety at man har beveget seg fra steg 1 til enten 2 eller 3, avhengig av risikoen for tap.

Eksempel uten signifikant økning i kredittrisikoen

Selskap YY er et holdingselskap i en gruppe som opererer med syklisk produksjonsindustri. Bank XX har gitt et lån til selskap YY. På inngåelsestidspunktet for lånet var utsiktene til bransjen positive på grunn av en forventning om ytterligere økninger i den globale etterspørselen. Inngangsprisene var imidlertid ustabile, og gitt poenget i syklusen var det forventet en potensiell nedgang i salget. I tillegg har selskap YY tidligere vært fokusert på ekstern vekst og dermed ervervet majoritetsandeler i selskaper i relaterte sektorer. Som et resultat av dette er konsernstrukturen kompleks og har vært gjenstand for endringer, noe som gjør det vanskelig for investorer å analysere forventet resultat i konsernet og forutsi inntjening som vil være tilgjengelig på holdingselskapsnivå. Selv om giring er på et nivå som anses å være akseptabelt av selskapets kreditorer på det tidspunktet bank XX ga utlånet, er kreditorene bekymret for selskapets evne til å refinansiere gjelden sin på grunn av den korte gjenværende levetiden til nåværende finansieringen. Det er i tillegg bekymringer knyttet til selskapets evne til å betale renter ved å bruke utbytte de mottar fra sine operative datterselskaper. På tidspunktet lånet ble innvilget fra bank XX var selskap YY sin giring i tråd

med andre kunder med tilsvarende kredittrisiko og basert på anslag over lånets forventede levetid. Bank XX benytter sine egne interne ratingmetoder for å bestemme kredittrisiko og tildeler en spesifikk intern rating score til sine lån. Bank XX sine interne ratingkategorier er basert på historisk, aktuell og fremtidsrettet informasjon, og gjenspeiler kredittrisikoen for lånetiden. Ved førstegangsinnregning fastslå bank XX at lånet er utsatt for betydelig kredittrisiko. Det legges vekt på noen spekulative elementer og en usikkerhet tilknyttet selskapets muligheter for kontantgenerering som kan føre til mislighold. Bank XX anser imidlertid ikke at lånet er opprinnelig kredittforringet.

Etter en vurdering har selskap YY kunngjort at tre av de fem viktigste datterselskapene har hatt en betydelig reduksjon i salgsvolumet på grunn av forverring av markedsforholdene. Salgsvolumet har derimot en forventning om å bedre seg i tråd med den forventede syklusen for bransjen de neste månedene. Salget til de to andre datterselskapene var stabilt. Selskap YY har også kunngjort en omstilling for å effektivisere sine datterselskaper. Denne omstillingen vil øke fleksibiliteten til å refinansiere eksisterende gjeld og operasjonsselskapenes mulighet til å betale utbytte til selskap YY.

Bank XX vurderer dette til tross for forverringen av markedsforholdene ikke til å være en gjenstand for en vesentlig økning i kredittrisiko på lånet til selskap YY. Denne konklusjonen kan begrunnes og forvares ut fra følgende forhold:

- Selv om nåværende salgsvolum har falt, var dette som forventet av bank XX ved førstegangsinnregning. Videre forventes salgsvolumene å bli bedre de neste månedene.
- Gitt den økte fleksibiliteten til å refinansiere den eksisterende gjelden på datterselskapsnivå og den økte tilgjengeligheten av utbytte til selskap YY, ser bank XX på bedriftsomstillingen som kredittforbedrende. Dette til tross for en fortsatt bekymring for muligheten til å refinansiere eksisterende gjeld på holdingselskapsnivå.
- Bank XX's kredittrisikoavdeling, som overvåker selskap YY, har bestemt at den siste utviklingen ikke er betydelig nok til å rettferdiggjøre en endring i den interne kredittrisikovurderingen.

Som en konsekvens av dette innregner ikke bank XX en tapsavsetning som ville forekommet ved en estimering av avsetning for hele levetiden. Imidlertid vil banken se seg nødt til å

oppdatere den målingen de har på tolv måneders forventet kredittap. Hvor den økte risikoen for mislighold de neste tolv månedene og nåværende forventninger om kredittap inkluderes.

4.8. Måling av forventet kredittap

Forventet kredittap er som tidligere definert som «vektet gjennomsnitt av kredittap og risikoene for mislighold som vekter» (IFRS 9, vedlegg A). Måling av forventede kredittap skal et foretak gjøre på en slik måte at det gjenspeiler (IFRS 9 5.5.17):

- a) Et objektivt og sannsynlighetsveid beløp som fastsettes ved å vurdere en rekke mulige utfall,
- b) Tidsverdien av penger og
- c) Rimelige og dokumenterbare opplysninger som er tilgjengelige uten rimelige utgifter eller anstrengelser på rapporteringstidspunktet, om tidligere hendelser, aktuelle forhold og prognoser om framtidige økonomiske forhold.

I definisjonen av forventet kredittap er det risikoen for mislighold som er den vesentlige faktoren for beregning av forventet kredittap. Standarden definerer ikke videre hva som menes med «mislighold». IASB mener at en entydig definisjon av mislighold ikke er hensiktsmessig fordi dette bør være opp til hvert enkelt foretak å vurdere (Deloitte, 2013). IFRS 9 stiler derimot krav til definisjonens utforming. «Når et foretak definerer mislighold for å fastslå risikoen for mislighold, skal det anvendes en misligholdsdefinisjon som er i samsvar med definisjonen brukt til intern kredittisikohåndtering for det relevante finansielle instrumentet, og eventuelt ta hensyn til kvalitative indikatorer» (IFRS 9.B5.5.37).

Foretaket må bruke definisjonen konsekvent for alle engasjementer såfremt det ikke er oppstått endringer i tilgjengelig informasjon som har ført til at definisjonen ikke lenger er hensiktsmessig å anvende.

Det sentrale utgangspunktet for måling av forventet kredittap er historiske opplysninger som eksempelvis foretakets historiske kredittap. Disse historiske opplysningene må justeres med løpende informasjon for å gjenspeile virkningen på gjeldende forhold, samt som grunnlag for fremtidige prognoser. «Estimater på endringer i forventede kredittap bør gjenspeile og være retningsmessig i overensstemmelse med endringer i tilknyttede observerbare opplysninger fra periode til periode» (IFRS 9.B5.5.52). Endringer i observerbare opplysninger med evne til å

påvirke det finansielle instrumentet er makroøkonomiske faktorer som for eksempel endring i arbeidsledighet, råvarepriser, inflasjon eller lignende.

Ved beregning av forventet kredittap benyttes det en modell som baserer seg på tre variabler, PD (probability of default), LGD (loss given default) og EAD (exposure at default). Oversatt til norsk omhandler disse sannsynlighet for mislighold, tap ved mislighold og eksponering ved mislighold. Ut fra en beregning er det ønskelig å fastslå omfanget av kredittrisiko ved å vekte utlån mot låntakers antatte risiko. Den antatte risikoen vil være en kombinasjon av makroøkonomiske og mikroøkonomiske faktorer. Mikroøkonomiske faktorer er ikke forklart ovenfor, men omhandler forhold vedrørende kundens betalingshistorikk, atferd, alder, inntjening og betalingsvilje for å nevne noen.

PD vil bestå av både finansielle og ikke-finansielle forhold, og det er summen av disse som gir grunnlaget for kundens risikoklasse. Dersom en kunde anses å være misligholdt vil PD automatisk bli satt til 100 prosent. PD er i utgangspunktet en faktor som kan variere fra år til år i samsvar med rater for mislighold. Når en kunde skal klassifiseres i en gruppe hvor man beregner forventet tap vil banken benytte seg av sannsynligheten for mislighold over engasjementets totale levetid. LGD er derimot et mål på hva banken forventer å tape som følge av mislighold. Når bankene beregner forventet kredittap tar de høyde for alle de overnevnte variablene, $PD \times LGD \times EAD$, noe som skal predikere et forventet tap.

Forventet kredittap for finansielle eiendeler skal etter den generelle metoden enten beregnes over tolv måneder fra rapporteringstidspunktet eller over eiendelens levetid. Hvorvidt kredittrisikoen har økt vesentlig vil avgjøre hvilken beregning foretaket tar på forventet kredittap. Finanstilsynet opplyser i sitt tematilsyn at IRB-banker beregner forventet kredittap for både trinn 1 og 2 ved å bruke modeller for sannsynlighet for mislighold (PD), tapsgrad (LGD), samt om eksponeringen på misligholdstidspunktet (EAD) (Finanstilsynet, 2020b).

Eksempel: Estimering av forventet kredittap

I et forenklet eksempel har Bank ASA utstedt et avdragsfritt lån på kr.3.000.000 med en effektiv rente på 3% hvor rentekostnadene skal betales årlig. Estimering av forventet kredittap

er illustrert med to scenarier hvorav scenario 1 gjelder for ingen vesentlig økning i kredittrisiko og scenario 2 har vesentlig økt kredittrisiko.

Scenario 1 (ingen vesentlig økning i kredittrisiko): Vi antar i dette scenarioet at det ikke foreligger en vesentlig økning i kredittrisiko på det finansielle instrumentet etter førstegangsinnregning. Dette taler for at tapsavsetningen skal måles i trinn 1 for den finansielle eiendelen. Tapsavsetningen skal dermed utgjøre et beløp som tilsvarer tolv måneders forventet kredittap for engasjementet. Dersom vi antar at sannsynligheten for at det foreligger et mislighold på lånet innenfor perioden på tolv måneder er 1% (PD), og at sannsynligheten for at utestående beløp ikke blir betalt som en konsekvens av en pandemi er 40% (LGD).

Tapsavsetningen blir dermed:
$$= \frac{1\% \cdot 40\% \cdot (3\,000\,000 \cdot 1,03)}{1,03} = 12\,000.$$

Scenario 2 (vesentlig økning i kredittrisiko): I dette scenarioet antar vi at det foreligger en vesentlig økning i kredittrisiko på det finansielle instrumentet etter førstegangsinnregning. Dette taler for at den finansielle eiendelen skal måles etter forutsetningene i trinn 2, hvor tapsavsetningen baserer seg på forventning over hele levetiden til instrumentet. Dersom vi antar at sannsynligheten for at engasjementet ender i mislighold er 30%, og sannsynligheten for at utestående beløp ikke blir betalt som en konsekvens av en pandemi er 40%.

Tapsavsetningen blir dermed:
$$= \frac{30\% \cdot 40\% \cdot (3\,000\,000 \cdot 1,03)}{1,03} = 360\,000.$$

4.8.1. Objektivt og sannsynlighetsvektet beløp

Objektive og sannsynlighetsvektet beløp fastsettes ved å vurdere en rekke mulige utfall (IFRS 9.5.5.17), men det er ikke nødvendig å identifisere alle mulige scenarier (IFRS 9.5.5.17).

Formålet er ikke å anslå best tenkelig scenario eller verst tenkelig scenario, men heller å prøve å gjenspeile sannsynligheten for at et mulig kredittap inntreffer (IFRS 9.B5.5.41).

Fastsettingen av et slikt beløp skal «fastsettes ved å vurdere en rekke utfall» men dette taler ikke for at det er nødvendig med omfattende analyse av data. Ved å bruke «gjennomsnittlige kredittap for en stor gruppe finansielle instrumenter med felles risikokjennetegn kan for

eksempel være et rimelig estimat av det sannsynlighetsveide beløpet» (IFRS 9.B5.5.42).

Dersom man opererer med ett best, base og worst case er det vektingen av disse enkelte som er av betydning, ikke hvor nøyaktig hvert enkelt scenario er. Målet er å oppnå et mest mulig realistisk utfall, og da vil vektingen kreve bruk av skjønn.

4.8.2. Tidsverdien av penger

Ved fastrente skal «det forventede kredittapet diskonteres til rapporteringstidspunktet, ikke til forventet mislighold (...), med den effektive renten fastsatt ved førstegangsinnregning eller en tilnærming av denne» (IFRS 9.5.5.44). Dersom det finansielle instrumentet har en flytende rente skal renten periodiseres på en slik måte at renten gjenspeiler markedsrenten, jf. IFRS 9.B5.4.5 (IFRS 9.B5.5.44). Standarden spesifiserer ikke om renten som benyttes skal være nåværende rente på rapporteringstidspunktet eller om det er predikert rentesats som baseres på nåværende renter som skal benyttes. Med mindre det gjelder «kjøpte eller kredittforringede finansielle eiendeler så skal det forventede kredittapet diskonteres med den kredittjusterte effektive renten fastsatt ved førstegangsinnregning» (IFRS 9.B5.5.45).

4.8.3. Rimelige og dokumenterbare opplysninger

«Rimelige og dokumenterbare opplysninger som er tilgjengelige uten rimelige utgifter eller anstrengelser på rapporteringstidspunktet, om tidligere hendelser, aktuelle forhold og prognoser om framtidige økonomiske forhold» (IFRS 9.5.5.17.c). Eksempler på slike opplysninger er «opplysninger som er tilgjengelige for finansielle rapporteringsformål, anses å være tilgjengelige uten urimelige utgifter eller anstrengelser» (IFRS 9.B5.5.49).

Opplysninger kan hentes både eksternt og internt, og kan omfatte blant annet «interne historiske erfaringer med kredittap, interne vurderinger, erfaringer med kredittap fra andre foretak samt eksterne vurderinger, rapporter og statistikk» (IFRS 9.B5.5.51).

5. Supplerende regnskapsstandarder

Ved utøvelse av IFRS 9 vil det være andre supplerende aktuelle regnskapsstandarder. I dette kapitlet vil det bli gjort en kort gjennomgang av de mest aktuelle standardene, IFRS 7 og IFRS 13. Dette er ikke ment å gi et utfyllende bilde av standardene, men for å gi leseren en forståelse av relevante punkter for utledning av problemstillingen.

5.1. IFRS 7 – Finansielle instrumenter opplysninger

I dette kapitlet har vi som formål å belyse viktige punkter som blir opplistet i selskapets regnskap gjennom noteopplysningen. Etter overgangen fra IAS 39 til IFRS 9 ble det innført strengere krav til opplysning vedrørende nedskrivningsmodellen. Det er flere årsaker til denne endringen, men sett fra en regnskapsbrukers perspektiv er dette helt nødvendig for å kunne forstå bankenes tapsavsetning. Standarden er som tidligere nevnt svært kompleks, og for at informasjonen skal kunne være beslutningsnyttig for brukerne er det viktig at dette blir belyst på en måte som er forståelig. Etter tematilsyn fra Finanstilsynet i 2020 ble det i korte trekk avdekket god praksis, men en noe mangelfull noteopplysning hos de fleste som deltok i tilsynet. Det er dermed tydelig at dette er et fokusområde.

For utredelse av regnskapsinformasjon som innebærer finansielle instrumenter skal noteopplysningene være innarbeidet i henhold til regnskapsstandarden IFRS 7.

Opplysningskravene for finansielle instrumenter er mer omfattende enn hva som normalt foreligger hos de andre standardene. Opplysningene skal omfatte områder om resultatet og balansen, sikringsbokføring og risiko med tilknytning til finansielle instrumenter, som for eksempel kredittrisiko. Det er sistnevnte som er mest relevant for denne oppgaven, og vil derfor også få mest fokus videre. Samtidig er det viktig at man er oppmerksom på at IFRS er som resten av fagfeltet økonomi, hvor mye går på tvers av fagområdene. Det vil for eksempel være områder i noteopplysningen innenfor finansielle instrumenter som stiller krav til måling av virkelig verdi, og som derfor vil behandles i standarden IFRS 13. IFRS 7 skal anvendes av samtlige selskaper som behandler eller innehar finansielle instrumenter. Det er også viktig å poengtere at IFRS 7 har et bredere virkeområde enn IFRS 9, men i vår oppgave vil vi utelukkende konsentrere oss om noteopplysninger med tilknytning til finansielle instrumenter innenfor IFRS 9.

5.1.1. Risiko

Finansielle instrumenter inneholder risiko av ulikt omfang og art, og IFRS 7.31 krever at brukerne av regnskapsinformasjonen skal kunne settes i stand på et slik vis at de forstår disse to faktorene. IFRS 7.32A uttrykker at for å gjøre brukerne i stand til å danne seg et helhetlig bilde av både omfanget og arten må det foreligge en kombinasjon av kvalitative og kvantitative opplysninger. «Samspillet mellom kvalitative og kvantitative opplysninger bidrar til at opplysninger kan gis på en måte som setter brukerne bedre i stand til å evaluere et foretaks eksponering for risiko» (IFRS 7.32A). Foretaket skal for hver risikotype som oppstår av finansielle instrumenter gi opplysninger i henhold til IFRS 7.33 bokstav a – c. Gjengitt kort omhandler disse eksponering for risiko, foretakets formål med prinsipper og prosesser for å håndtere risiko og hvilke metoder som benyttes til å måle risiko. I tillegg skal det opplyses om eventuelle endringer fra foregående perioder.

En risiko som vil være sentral i denne oppgaven er kredittrisiko. Kredittrisiko i tilknytning til finansielle instrumenter vil kunne ha betydning for fremtidige kontantstrømmers tidspunkt, beløp og usikkerhet. Dette er årsaken til at selskaper må opplyse vedrørende kredittrisikoen. For en bank vil dette være en risiko som er vesentlig for vurderingene som gjennomføres under nedskrivningsmodellen etter IFRS 9. Det skal opplyses om hvordan kredittrisikoen håndteres, omfanget og tilleggsopplysninger som er i samsvar med en rekke kvalitative og kvantitative krav til informasjonen. Opplysningene som selskapet gir rundt sine egne prosesser vedrørende håndtering av kredittrisiko bør inneholde informasjon som gir brukere svar på om det er en vesentlig økning i risikoen siden førstegangsinnregning. Slik det fremkommer av IFRS 7.35F skal et foretak forklare sine metoder tilknyttet håndtering av kredittrisiko og hvordan dette er i forhold til innregning og måling av forventede kredittap. Ifølge IFRS 9.5.5.5 skal et foretak måle tapsavsetninger basert på forventet kredittap over tolv måneder for det finansielle instrumentet, og i henhold til IFRS 7.35G skal foretaket opplyse og forklare inndata, forutsetningene og beregningsmetodene som anvendes. Dette vil for eksempel gjelde dersom man har en finansiell eiendel som er kredittforringet (IFRS 7.35G).

Avslutningsvis er det viktig at regnskapsbruker er klar over at rapportering påkrevd av IFRS 7 ikke alltid er tiltenkt spesifikke områder, men er opp til regnskapsprodusenten å komme frem til hva de mener er mest fornuftig. I tillegg legger regnskapsprodusenten til grunn en vesentlighetsvurdering for hva som er viktig å ha med og hva som kan unnlates. Imidlertid er

det visse krav etter standarden, og ofte vil det være naturlig å finne opplysninger oppgitt i note.

5.2. IFRS 13 – Måling av virkelig verdi

IFRS 13 definerer hva som menes med «virkelig verdi» og setter opp ramme for hvordan dette skal måles (IFRS 13.1) for eiendeler og forpliktelser. Virkelig verdi defineres i standarden som «den pris som ville bli oppnådd ved salg av en eiendel eller betalt for overføring av en forpliktelse i en velordnet transaksjon i hovedmarkedet» (IFRS 13.24). Standarden angir ikke hva som skal måles, og IFRS 13 angir heller ikke for når noe skal måles til virkelig verdi.

Standarden kommer til anvendelse dersom en annen standard krever måling av virkelig verdi eller dersom det er andre standarder som har opplysninger om virkelig verdi (IFRS 13.5) slik som IFRS 9.

6. Metode

Vi har valgt å benytte oss av en kvalitativ metode i denne studien. Studien vil være en casestudie hvor vi kombinerer primærdata bestående av intervju og en dokumentstudie hvor vi benytter andre studier, dokumenter, nettsider og årsrapporter for innhenting av sekundærdata.

6.1. Forskningsmetode og strategi

Temaet for oppgaven innehar høy grad av kompleksitet, og med det utgangspunktet ble valg av forskningsstrategi et viktig virkemiddel. Vi startet arbeidet med å studere IFRS-regelverket og nedskrivningsmodellen i IFRS 9 om finansielle instrumenter. På grunn av standardens kompleksitet var det tidkrevende å forstå modellens innhold, samt hvordan modellen skal utøves i samsvar med IASB. Vi angrep modellen med å først dele den opp i enkeltområder, for deretter å se på nedskrivningsmodellen under sin helhet. På denne måten avdekket vi hvilke områder i modellen som kunne føre til komplikasjoner og skjønnsmessig utøvelse for regnskapsavlegger. Basert på avdekte funn, og vår opparbeidede forståelse av standarden var

vi i stand til å konstruere forskjellige intervjuguider til banker og revisorer. På denne måten fikk vi besvart hvordan deres forståelse og praksis på ulike områdene var. Strategien med å dele opp standarden i ulike områder for å skape en bedre forståelse, var med på å styrke vår kunnskap og forståelse til å kunne stille oppfølgingsspørsmål under intervjuene. I tillegg fikk vi kartlagt næringslivets forståelse og praksis av de skjønsmessige områdene. Det må imidlertid også nevnes at på grunn av standardens kompleksitet har det tidvis vært utfordrende. Det å opparbeide seg kunnskap frem mot intervjuene har vært utfordrende, noe som har medført at de to første intervjuene bar preg av lavere kvalitet enn de resterende. Læringskurven og kvaliteten på intervjuene følger hverandre proporsjonalt etter hvert intervju som gjennomføres, og vi kan konkludere med at den korte tidshorizonten er en svakhet. Samtidig kan vi konkludere med at vår strategi har fungert godt, og vi føler ikke det ville vært hensiktsmessig å gjennomføre det på en annen måte. Anonymisering av intervjuene har også vært et strategisk viktig tiltak. På denne måten har vi oppnådd mer innsikt i dataene som presenteres av banker og revisorer, og dette har bidratt til å øke kvaliteten på forskningen.

Under planlegging av studiet mente vi det var hensiktsmessig med fem eller flere intervjuobjekter. Hvis vi fikk samlet informasjon fra fem intervjuobjekt ville vi besitte tilstrekkelig med data til å bearbeide og diskutere problemstillingen. Praksisen i bankene er forholdsvis lik i Norge, med noen unntak basert på om bankene er IRB-bank eller ikke. På grunn av dette ble det viktig for oppgaven at vi fikk tak i banker med ulik størrelse. I tillegg til dette har vi intervjuet revisorer som har erfaring fra flere banker. Totalt fikk vi seks intervjuobjekt der vi har tre banker og tre revisorer, hvor intervjuguiden er utarbeidet på en måte hvor vi får tilgang på mye data fra hvert objekt. Dette mener vi er en styrke for utledningen.

6.2. Primærdata

Primærdata omhandler all datainformasjonen vi selv har innhentet gjennom intervjuene. Vi vil i dette kapitlet diskutere ulike momenter angående disse dataene, samt utrede for vår planlegging og utførelse av intervjuene.

6.2.1. Intervjuobjekter

I denne utredningen har vi intervjuet totalt seks personer, og disse består av tre personer fra tre ulike banker, samt tre revisorer. En selvfølge for studiet var å intervjuere personer fra bank, og helst ulike banker, og av ulik størrelse for å få en god innsikt i hvordan nedskrivningsmodellen etter IFRS 9 anvendes i praksis av bankene. Samtidig ønsket vi å intervjuere revisorer for å supplere tolkningen av standarden og bruk av standarden til bankene, samt underbygge utsagn fra bankene. Vi mener at samtlige intervjuobjekter er egnet til å besvare våre spørsmål, og at intervjuobjektene gir en økt tyngde til utredningen.

6.2.2. Intervjuguide

Det er generell konsensus mellom forskere at man på et eller annet tidspunkt i kvalitativ forskning med intervju bør bruke en intervjuguide. Når det kommer til strukturering og format på intervjuguiden er det imidlertid mer uenigheter og et bredere syn på hvordan formatet skal være. Grunnen til at det ikke er et fast format begrunnes i at det er ulike faktorer som påvirker utfallet. Derfor vil man ikke finne et spesielt format eller en oppskrift på hvordan en god intervjuguide skal utformes. Før man begynner med utviklingen av en intervjuguide er det viktig å bestemme seg for hva slags forskning man vil gjennomføre, og hvilke instrumenter som trengs på de ulike stadiene i undersøkelsen (Ryen, 2012, s. 97).

Formålet med undersøkelsen er å opparbeide seg kunnskap om hvordan denne problemstillingen er utarbeidet i praksis. Ved å få innblikk i prosesser og vurderinger som gjøres ute i næringslivet vil vi få et bedre grunnlag for å konkludere på problemstillingen. For at grunnlaget vårt skal optimaliseres er vi overbevist om at det er viktig å få flere synsvinkler fra ulike roller i næringslivet. I denne studien vil fokusområdet, forskningsspørsmålet og utvalget være førende for vår grad av strukturering. Problemstilling baserer seg på en standard som er prinsippbasert og krever utøvelse av skjønnsmessige vurderinger. Det vil derfor være viktig for studien at intervjuguiden er utarbeidet med en til dels løs struktur. Argumentene for å benytte seg av en løsere struktur, er at man oppnår en bedre flyt og dynamikk i intervjuet. I tillegg omhandler intervjuene et emne som er av komplisert art. Det er avgjørende å være oppmerksom og ikke misforstå ulike momenter. Samtidig vil intervjuguiden baseres på visse rammer og struktur, slik at vi ikke innhenter mye unødvendig informasjon som kun gjør

studien uoversiktlig. Et tiltak for å oppnå god struktur i intervjuguiden, er å innarbeide ulike spørsmål til de ulike rollene slik at vi oppnår økt grad av beslutningsrelevant informasjon (Ryen, 2012, s. 97).

Vi utarbeidet to intervjuguides, hvor intervjuguidene er tilrettelagt henholdsvis banker og revisorer for å dekke begge parter kompetansenivå, og på en slik måte oppnå bedre svar. Intervjuguiden til bank fokuserer på det skjønsmessige handlingsrommet som bankene tar i sine vurderinger om tapsavsetning. I motsetning til dette var intervjuguiden til revisorene rettet mot hvordan standarden tolkes, og om konsensus mellom standard og praksis til norske banker.

Som nevnt innledningsvis, har vi benyttet oss av et semistrukturert intervju, som gjør det mulig for oss å sammenligne svarene på tvers av intervjuobjektene. Basert på vår strategi angående antall intervjuobjekt, har vi utarbeidet intervjuguiden på en måte som gjør at vi får tilstrekkelig med informasjon fra hvert intervjuobjekt. Dette vil medføre at intervjuene har en varighet på opp mot en time. Vår visjon med intervjuguiden er å få svar på skjønsmessige vurderinger som gjøres etter nedskrivningsmodellen. Vi vil derfor forvente at spørsmålene vil besvares på ulikt vis, og det er viktig at vi er aktive med oppfølgingsspørsmål og eventuelt forklaringer dersom intervjuobjektene skulle finne det uklart hva vi mener. Intervjuguiden vil bære preg av noen konkrete spørsmål som vil gi enkle svar, samt andre spørsmål krever mer utredning og forklaring fra intervjuobjektet. På denne måten sikrer vi at vi får data som er sammenlignbar på tvers av objektene, og det vil være mulig å se sammenhenger og trekke konklusjoner mellom intervjuene i analysen. I tillegg får vi svar som gir oss god innsikt i utøvd praksis.

6.2.3. Gjennomføring av intervju

Geografiske avstander til intervjuobjektene, samt koronapandemien har gjort det utfordrende å gjennomføre et fysisk møte med intervjuobjektene. Selv om vi skulle ønske å ha gjennomført alle intervjuene hos intervjuobjektene og møtt de personlig, har ikke dette vært mulig å gjennomføre. Fire av seks intervju ble gjennomført via digitale tjenester som Teams og Google Meet, hvor vi begge var delaktig. Det positive med å gjennomføre intervjuene via digitale tjenester er den fleksibiliteten det gir begge parter. Videotjenester ble anvendt for å

tilføre en viss personlig karakter over møtet. Vi gjennomførte to intervju ved fysisk oppmøte hos intervjuobjekt. Under hver av disse intervjuene var det kun en av oss som hadde mulighet til å stille. Første intervju ble gjennomført over Teams 23.02.2021 og siste intervju ble gjennomført hos intervjuobjekt den 19.03.21. Dette viser hvor tidkrevende en intervjuopprosess kan være. Vi opplevde denne tidsperioden for å være en travel tid for de fleste revisorene og bankene, og for å nå de kandidatene som vi ønsket har vi blitt nødt til å avvente og tilpasse oss i stor grad deres tidsrom. Samtidig mener vi at det har vært viktig for studien å nå gode fagfolk for å kunne besvare problemstillingen på en best mulig måte.

Intervjuobjekt	Medgått tid	Dato	Kommunikasjon
<i>Revisor1</i>	42:22	23.02.21	Videointervju
<i>Revisor2</i>	47:05	15.03.21	Videointervju
<i>Revisor3</i>	40:53	19.03.21	Besøksintervju
<i>Bank1</i>	1:30:50	05.03.21	Videointervju
<i>Bank2</i>	54:30	12.03.21	Besøksintervju
<i>Bank3</i>	58:38	16.03.21	Videointervju

Tabell 1 Varighet på intervju

6.2.4. Pilotintervju

Hensikten med å gjøre en pilotstudie er å teste ut undersøkelsesinstrumentet, og hvordan forskningen skal skje rent praktisk. I en kvalitativ undersøkelse vil et pilotintervju ha til hensikt å identifisere egenskaper og viktige forhold og faktorer i de ulike prosessene som gjennomføres i sammenheng med forskningen (Olsson & Sørensen, 2003, s. 33). Ved å revurdere og granske det første intervjuet opplevde vi at vi hadde en del forbedringspotensial. Vi fikk mye lærdom ut av samtalen, og vi oppdaget at vi kunne vinkle spørsmålene på en annen måte som svarte bedre på problemstillingen.

6.2.5. Transkribering

Ved forespørsel om intervju sendte vi samtykke til intervju med utfyllende informasjon om prosjektet og dets gjennomføring som intervjuobjektene senere har signert og returnert. Opptak ble gjort for å kunne foreta en fullstendig transkribering av intervjuet i ettertid. Transkriberingen har vist seg å være en tidkrevende og lærerik prosess. Vi valgte å

transkribere nesten alt som ble sagt under intervjuene for å få et så detaljert datamateriale som mulig. Vi har dermed valgt å utelukke når informantene leter etter ord, selv om dette kan være et tegn på usikkerhet eller at de sliter med å ordlegge seg (Tjora, 2021, s. 185). Vi opplevde at informantene lette etter ord når de ble spurt om oppfølgingsspørsmål fra oss, og at de ønsket å ordlegge seg på en slik måte at vi forstod det som ble sagt. Vi har også valgt å transkribere på bokmål med formål å styrke anonymiseringen.

6.2.6. Forskningsetiske aspekter

Forskningens overordnede mål er å vinne ny kunnskap for å øke forståelsen av den verden vi lever i og om mulig å skape positive forandringer. Den vitenskapelige forskningens mål er å finne fakta som kan brukes for å løse problemer – teoretiske så vel som praktiske – som fører til nye kunnskaper. Dette kalles for forskningens kunnskapskrav (Olsson & Sørensen, 2003, s. 56).

Når vi i vår problemstilling beveger oss inn på skjønsmessige vurderinger som de ulike aktørene utøver er vi på et tema hvor det foreligger konfidensiell data. Selv om en del informasjon om bankens tapsavsetning blir nevnt i notene, er det mye av de bakenforliggende forholdene som ikke er allmennheten kjent. Vi har derfor blitt nødt til å anonymisere informasjonen innhentet fra intervju i denne utledningen. Uten dette forbeholdet ville det vært svært vanskelig å få aktører til å stille opp i et slikt studie. Uavhengig av dette mener vi at hverken problemstillingen eller studien vår blir mindre relevant av den grunn. Gjennom vår studie har vi opprettet en samtykkeavtale hvor vi beskriver hvordan vi skal oppbevare og håndtere data. Forskere har ansvar overfor intervjuobjektene og dataen som tilegnes gjennom sitt forskningsprosjekt. Vi har derfor lagt vekt på fire prinsipper i vår utredelse av masteroppgaven. Disse prinsippene er autonomiprinsippet, godhetsprinsippet, prinsippet om å ikke skade og rettferdighetsprinsippet. Autonomiprinsippet omhandler i vår oppgave at vi skal vise hver og en av intervjuobjektene rett til autonomi og integritet. Videre vil vi legge vekt på at vår behandling av data skal være forankret i en tanke om at vi ikke skal kunne påføre skade til noen av intervjuobjektene og at vi skal følge opp godhetsprinsippet hvor vi streber etter å gjøre det gode. Til slutt vil vår oppgave være preget av rettferdighet. Vi ønsker ikke å forskjellsbehandle noen av individene eller aktørene vi intervjuer (Olsson & Sørensen, 2003, s. 58).

6.2.7. Vår vurdering av innsamlet data

Etter transkribering besitter vi totalt 45 sider med data. Vi mener at dette er en fornuftig mengde med informasjon. Forskningen foregår over en relativt kort tidshorisont, og dersom datainnsamlingen hadde vært for overveldende ville det kunne hatt negativ effekt på analysen og forskningen totalt sett. Det å gjennomføre intervju er en tidkrevende prosess, og med tanke på kompleksiteten i vår problemstilling har vi sett oss nødt til å disponere en og del tid å øke vår forståelse for å kunne avlegge intervju. Vi har derfor vært opptatt å oppnå kvalitet kontra kvantitet i valg av intervjuobjekter. For vår del handlet det om å finne en balanse mellom disse faktorene, noe vi mener vi har klart ved å legge oss på totalt seks intervju. Videre har vi innhentet mye god informasjon gjennom primærdata. Her har vi benyttet oss av sikre kilder hvor vi har hatt fokus på hvem som har publisert dataen. Samtidig har deler av forskningen basert på artikler og rapporter som ikke er innhentet gjennom databaser med høy grad av kvalitetsvurdering. Det må imidlertid nevnes at dette er en problemstilling som må utredes gjennom å innhente data fra kilder som Finanstilsynet, EBA, ESMA, IASB, BIS og andre organisasjoner som har som formål å utvikle god praksis på området. I samsvar med Covid-19 er det også slik at mye av rapportene som publiseres er veiledninger som banker er lovpålagt å følge, og det er kritisk for forskningen at disse blir behandlet i utredningen.

Under bearbeidelse av innsamlet data har vi benyttet oss av metodeprogrammet Nvivo. Programmet har som formål å strukturere data på en fornuftig og god måte. Vi har gjennom programmet kategorisert ulike faktorer som vi mener besvarer problemstillingen vår. Inndelingen i funnene har inspirasjon fra intervjuguiden. Vi har valgt å dele faktorene inn i fire hovedkategorier, trinn 1 og 2, trinn 3 og svakheter/utfordringer. Med utgangspunkt i disse kategoriene har vi utarbeidet underkategorier som skal representere en variabel som har påvirkning på de skjønsmessige vurderingene som blir utøvd. Programmet har fungert veldig godt til sitt formål gjennom å samle sammenhenger med enkle koder. Det har helt klart vært tidkrevende å lære seg hvordan systemet fungerte, men vi er overbevist om at det har vært verdt det. Vi føler at det har bidratt til et bedre diskusjonskapittel.

6.3. Sekundærdata

I tillegg til intervjuene, så valgte vi å innhente dokumenter som forskningsartikler på tidligere forskning, rapporter, årsregnskap og kvartalsregnskap som sekundærdata. For å hente inn kvartalsrapporter og årsregnskap til de bankene som vi ønsket å studere, besøkte vi hjemmesiden til de ulike bankene. Det som viste seg å være problematisk var at første årsregnskapet som vi ønsket å studere ble ikke tilgjengelig før i slutten av mars måned. Vi benyttet oss dermed mye av kvartalsrapporter i tiden før årsregnskapet ble tilgjengelig. I tillegg til regnskapsrapporter, har vi også benyttet oss av utstedte rapporter fra Norges Bank og Finanstilsynet for informasjon vedrørende Covid-19 situasjonen, og tilsyn som ser på hvordan bankene har opptrådt.

Ved innhenting av sekundærdata oppdaget vi raskt at det var flere gode modeller og tabeller innenfor dette fagområdet. Samtidig avdekket vi at mange av modellene inneholdt informasjon som var utenfor vår problemstilling. Vi tok avgjørelsen om å lage egne modeller slik at vi kunne tilpasse modellene ved å ekskludere informasjon som ikke omhandlet nedskrivningsmodellen etter IFRS 9, eksempelvis derivat og sikringsbokføring. Vi har innhentet mye inspirasjon fra andres modeller, men vi har enten fjernet eller lagt til momenter slik at det skulle passe til vår problemstilling. Grunnen til at vi valgte å gjøre det på denne måten er at leserne skal få et klart bilde på hva som forskes på, og samtidig skånes for unødvendig informasjon.

6.4. Kvalitetskriterier

Innenfor samfunnsvitenskap er begrep som reliabilitet og validitet mye brukt. Disse begrepene blir ofte diskutert i sammenheng med beskrivelser av troverdigheten og styrken til den kunnskapen som presenteres. Dette er kriterier som må vurderes for å observere potensielle feil og svakheter. For å kunne kvalitetssikre forskningen må man ha et bevist forhold til kriteriene validitet og reliabilitet. Disse må vurderes for både primær- og sekundærdata som blir anvendt.

6.4.1. Reliabilitet

Reliabilitet handler om resultatene til forskningen er konsistente og troverdige. Dersom forskning inneholder høy grad av reliabilitet, vil det være mulig for andre forskere å reproducere resultatet. Dette forskningsprosjektet er basert på en kvalitativ tilnærming hvor det er benyttet intervju for innhenting av data. Ved innhenting av data ved hjelp av intervju er det viktig å intervju objekter som innehar høy grad av troverdighet. Personens troverdighet omhandler faktorer som for eksempel utdanning, arbeidserfaring, ansvar og lignende. Et annet punkt er om resultatene fra intervjuobjektet er konsistente. Det kan tenkes at intervjuobjektene kan gi et ulikt svar på et annet tidspunkt, eller under andre omstendigheter. Videre kan det stilles ledende spørsmål under selve intervjuet, og da kan to ulike forskere få to ulike svar fra intervjuobjektet og det kan svekke reliabiliteten til studien. Det er samtidig viktig å ikke la fokuset på høy grad av reliabilitet bli for stort, for det kan være med på å redusere antall kreative oppfølgingsspørsmål under intervjuet. Basert på dette punktet er det omstridte diskusjoner blant forskere hvorvidt dette er et kvalitetskrav eller ikke, innenfor kvalitativt forskningsintervju (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 250).

Vi anser innhentet sekundærdata i studien å være god, og mye av det som refereres til er artikler, bøker og håndbøker utgitt av de fire store revisjonsselskapene. Eksempler på slik sekundærdata er håndboken «IFRS i Norge» som er skrevet av fagutvalget på IFRS i EY, PwC-rapport fra 2018 som har undersøkt tapsavsetning i norske banker og diverse bøker og artikler skrevet av personer som anses å være de mest kompetente på emnet innhentet fra godkjente databaser. Vi har særlig gjennomgått PwC-rapporten med kritisk lesing som konsekvens av deres feil og misforståelser under revisjon av Bank Norwegian ASA i 2017.

Vi anser sekundærdata vedrørende Covid-19 til å ha lav reliabilitet. Slik informasjon vil anse å ha lav reliabilitet fordi det er nærliggende å forvente at informasjon som er innhentet om en pågående pandemi til å være mangelfull. Ved en eventuell bearbeiding og vurdering av temaet på et senere tidspunkt vil det være ytterligere informasjon vedrørende Covid-19 tilgjengelig, og dette vil kunne resultere til ulike synspunkt.

6.4.2. Validitet

Innenfor samfunnsvitenskap handler validitet om hvorvidt metoden som benyttes er egnet til å forske på det som faktisk forskes på (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 250). Validitet kan kategoriseres som indre og ytre validitet. Indre validitet omhandler spørsmålet om hvorvidt resultatene fra forskningen samsvarer med virkeligheten. Den ytre validiteten dreier seg derimot om forskningen kan overføres til andre situasjoner. Det er spesielt viktig at man vurderer den indre validiteten, for det vil ikke være hensiktsmessig å etterspørre om meningsløs informasjon (Krumsvik, 2013, s. 79).

Ved innhenting av primærdata og sekundærdata har vi som mål å samle inn informasjon som både representerer virkeligheten, og som vil være i stand til å undersøke problemstillingen til studien. Eksempel på dette er intervjuguiden. Det ble laget en egne intervjuguiden til henholdsvis bank og revisor. Årsaken er at har en ulik kompetanse, og ved å tilpasse spørsmålene vil det kunne bidra til bedre og tydeligere svar fra intervjuobjektene. Videre vil tydelige svar fra intervjuobjektene bidra til bedre og mer relevant datamateriale, som vil styrke besvarelsen på problemstillingen til studiet.. For å styrke validiteten utdypet vi spørsmålene som ble stilt til intervjuobjektet ved enkelte spørsmål, for å redusere eventuelle mistolknings av spørsmålene.

Videre vil kompleksiteten til IFRS-regelverket redusere validiteten, fordi standarden krever en høy grad av skjønnsmessige vurderinger, og innhenting av data vil blant annet være avhengig av erfaring og forståelse av standarden. I tillegg vil Covid-19 også redusere validiteten fordi omfanget av pandemien er fremdeles uvisst, og det er ikke mulig å si med tilstrekkelig sikkerhet at det vi får presentert er riktig.

6.5. Ethiske hensyn

Det er flere etiske dilemmaer som kan oppstå i forholdet mellom forsker og den som blir forsket på. Forskningsetikken har som utgangspunkt tre grunnleggende krav til dette forholdet, og disse er informert samtykke, krav på privatliv og krav på å bli korrekt gjengitt (Jacobsen, 2018).

6.5.1. Samtykke

Det grunnleggende kravet for personen som skal forskes på, er at vedkommende gjør dette frivillig og er kjent med hva en slik deltakelse kan medføre (Jacobsen, 2018). Vi kontaktet samtlige intervjuobjekter på e-post. E-posten som ble sendt inneholdt et sammendrag av et informasjonsskriv om studiet (vedlegg 4). Sammendraget inneholdt blant annet en introduksjon av oss, informasjon om forskningsprosjektet, en beskrivelse av hva en deltakelse vil innebære og et samtykke til intervju som ble signert. Det ble utsendt e-post til aktuelle deltakere med intervjuguide som vedlegg (Vedlegg 2 og 3).

6.5.2. Krav til privatliv

Krav til privatliv skal beskytte personer mot uønskede inngrep og innsyn, og gjelder all sensitiv informasjon (Ringdal, 2018). Dette har vi gjort ved å anonymisere intervjuobjektene i studien. Vi har kodet intervjuobjektene som «bank» og «revisor» med tilhørende nummer for å forsikre oss om at det ikke er mulig å identifisere hvilken bank eller revisjonsselskap de tilhører. Det ble i tillegg ikke inkludert dialekt ved transkribering for å redusere risiko for at intervjuobjektene skal kunne identifiseres. Årsaken bak disse tiltakene er at det er få revisorer som behersker regnskapsstandarden godt, og på den måten vil det være mulig å identifisere enkeltpersoner fra datamaterialet.

Innsamlet datamateriale som opptak og transkriberte intervju blir slettet etter sensurfristen 30. september. Dette fikk samtlige intervjuobjekter informasjon om i informasjonsbrevet, og det stod også oppført på samtykke som ble signert av intervjuobjektene. I tillegg ble intervjuobjektene informert om at all data ville bli oppbevart på passordbeskyttet data, samt på en kryptert NTNU server.

6.5.3. Meldeplikt

Personopplysningsloven er lov om behandling av personopplysninger, og det stilles krav til behandling av elektroniske personopplysninger og slik informasjon er meldepliktig.

Forskningsinstitusjonene kan la Norsk senter for forskningsdata (NSD) ivareta oppgaven for Datatilsynet (Ringdal, 2018). Vi ønsket å gjennomføre intervju og lagre personopplysninger

elektronisk for å kunne bruke opplysningene i studien. Vi har derfor søkt og fått godkjenning fra NSD.

7. Funn

I dette kapitlet skal vi presentere funn avdekket gjennom intervjuprosessen. Funnene som blir presentert vil være utdrag som anses å kunne bidra til å besvare problemstillingen.

Presentasjonen vil være anonym, hvor deltakerne er delt inn i revisor og bank etterfulgt et nummer.

7.1. Regulatoriske myndighet

Standarden er utarbeidet på et vis som skal samsvare med det konseptuelle rammeverket. Det er en omfattende standard som består av momenter med høy grad av kompleksitet. Dette har ført til at organisasjoner som EBA, ESMA, IASB, Basel Committee og flere har økt sitt engasjement for veiledning til utøvende praksis. **Bank3** sier følgende om deres forhold til slike organisasjoner, og veiledningene som blir utgitt.

Både Basel komiteen og EBA har vært ganske aktive med føringer til beregning av forventet tap. Også er det slik at EBA sitt område er det som går på kapital og solidaritet, men de har engasjert seg veldig mye mer i regnskapsrapportering enn hva de har gjort tidligere. Dette skyldes nettopp på grunn av at tapet er såpass viktig for solidariteten. Så vi ser at det er, særlig i forhold til mange andre IFRS-standarder, flere enn IASB som ønsker et ord med i diskusjonen på hvordan man skal gjøre ting.

7.2. Trinn 1 og trinn 2

I dette delkapitlet skal vi presentere funnene som omhandler trinn 1 og 2 i nedskrivningsmodellen. For å besvare problemstillingen er det viktig å forstå hvilke skjønnsmessige handlinger og vurderinger som ligger til grunn i forkant av konstaterte tap. Det er slike handlinger som skiller IFRS 9 fra forgjengeren IAS 39.

neBank1 informer at kundeansvarlig gjennomfører en kvartalsvis rapportering av input i modellen, som beregner forventet tap under trinn 1 og 2. Dette vil enten skje i en standardmodell eller en IRB-modell utviklet av banken selv. **Bank3** opplyser om at det er

«friske kunder» som befinner seg innenfor deres trinn 1 og trinn 2. Banken har utviklet statistiske regresjonsmodeller som deler kundeporteføljen inn i 22 segmenter basert på deres risiko for mislighold ut fra samme beregningsgrunnlag. Banken har videre brukt mye tid på historisk regresjon og mye statistisk regresjon på faktisk mislighold og konkurshistorikk opp mot makrovariabler for å finne forklaringskraft rent statistisk. Det er viktig å få modellen til å ha høy forklaringskraft slik at det er mulig å tolke, samt bruke de dataene som blir beregnet.

Revisor1 forteller at ved en migrering fra trinn 1 til trinn 2 må man vurdere hvordan PD-verdien på nåværende tidspunkt sammenlignet med PD ved førstegangsinnregning. Videre må PD for hele livsløpet ved førstegangsinnregning også vurderes. I tillegg til dette, så svarer **Revisor2** på spørsmål om det er mulig å foreta en manuell overstyring av modellen, og sier følgende

hvis man ser på den store massen av utlån der vurderinger baseres på inputvariabler som for eksempel fra årsregnskaper og kredittvurderinger som knytter seg direkte til den enkelte låntaker. Hvis all tilgjengelig informasjon er innlagt i modellen og den beregner kunden over i trinn 2, så tror jeg det skal veldig mye til for at noen gjør en manuell overstyring av resultatet.

Dette får støtte av **Revisor3** om at det er vanskelig å argumentere imot modellen, og forteller at dette illustrerer viktigheten av modellen og de beregningene som denne gjør. Videre poengterer **Revisor3** at kundeansvarlig må kontrollere utfallet av beregningene til modellen, og samtidig foreta skjønnsmessige rimelighetsvurderinger av de beregnede beløp.

7.2.1. Ulike risikoklasser

Bankene sorterer egne kunder i ulike klasser basert på risiko for tap. Det er stort sett likheter for slike klassifiseringer hos bankene, men samtidig praktiseres det noe ulikt. I dette delkapittelet skal det presenteres funn for hvordan ulike risikoklasser påvirker kredittrisikoen i en tid med økonomisk usikkerhet som Covid-19.

Bank 1 forklarer faktorer som har en betydning for risikovurderingen for kundene. I intervjuet sier **Bank 1** at man må vurdere sårbarhetene til de ulike kundene, og da er det nødvendig å vurdere både makroforhold som påvirker alle, og i tillegg til dette mer selskapsspesifikke forhold. De generelle faktorene er for eksempel arbeidsledighet, oljepris, rente, digitalisering med flere. Faktorene som er selskapsspesifikke retter seg derimot ofte

mot egenkapital og inntjening. Videre uttrykker **Bank1** at dersom et selskap kommer i høyrisiko vil det kunne skyldes at selskapet har gått fra et positivt til et negativt resultat, eller at selskapet går fra å ha positiv egenkapital til å ha negativ egenkapital. Det påpekes videre at det er flere faktorer som har en påvirkning på risikovurderingen, og det gjennomføres gjerne en samlet vurdering av alle variablene før en eventuell handling. **Bank3** opererer med risikoklasser fra 1-12, der risikoklassene 1-10 gjelder for kunder omtalt som «friske kunder». Risikoklassene 11 og 12 gjelder for engasjement som er misligholdt.

7.2.2. Økt vesentlig

Begrepet «økt vesentlig» er ikke definert i standarden. Det er et begrep hvor man må benytte skjønn for å tolke utfallsrommet for hvert engasjement. For vår problemstilling er det viktig å kartlegge praksis. Vi skal i dette delkapittelet presentere funn relatert til bankenes og revisorenes tolkning og behandling av problematikken rundt begrepet «økt vesentlig».

Revisor1 forteller at det er en vanskelig standard, og sier følgende

Jeg husker da standarden ble laget, da var det flere som utfordret diskusjonsnotatet og særlig tolkningen av begrepet vesentlig. Det ble diskutert om man skulle innføre en tallverdi for PD for å gjøre det enklere. Dette ble derimot droppet så vidt jeg vet på grunn av at ikke alle som anvendte IFRS 9 benyttet seg av PD-modell.

Revisor1 mener vesentlig i kredittrisikoen foreligger dersom man ville ha endret prisingen som følge av en faktor, og naturligvis medføre dette til en migrering fra trinn 1 til 2. Dette er ikke et resonnement man finner i standarden, men det er nærliggende å forvente at prisingen endres som følge av økt kredittrisiko. Hvis man stiller seg spørsmålet «hvilken prising ville jeg gjort i dag?» ovenfor eldre engasjementer i sin vurdering, og det viser seg at man ville priset det høyere er det en indikasjon på at kredittrisikoen har økt vesentlig. **Revisor2** informerer oss om at det ikke er unormalt at banker legger inn en absoluttgrense på PD. Det vil altså si dersom man overgår PD med en viss tallstørrelse skal en migrering mellom trinn 1 og 2 finne sted.

I intervjuguiden stilte vi følgende spørsmål, «Det avgjørende kriteriet for hvorvidt et engasjement skal innregnes i trinn 1 eller 2 er om kredittrisikoen har økt vesentlig. Hva legger dere i «økt vesentlig» risiko?». **Bank2** henviser raskt til modellen som konkluderer basert på de inputene innregnet i modellen. Her vil det enten konkluderes med at det skal gjennomføres

en tapsavsetning eller konkludere med at det ikke skal gjennomføres en tapsavsetning. **Bank3** har diskutert internt hva de anser som vesentlig. Samtidig benytter de seg av de ulike risikoklassene for å vurdere de enkelte engasjementene. Basert på risikoklassene har de utviklet en tabell som går på sannsynlighet for mislighold. Videre har de definert en grenseverdi på 2,5 ganger PD for å avgjøre om kredittrisikoen til engasjementet har økt vesentlig. Begrepet økt vesentlig vurderes i kombinasjon av 2,5 ganger PD og hvilken risikoklasse som engasjementet tilhører. For enkelte kunder som befinner seg i nedre del av risikoklassene, vil det i tillegg tilføres en minimumsgrense for å avgjøre hvorvidt det foreligger en vesentlig økning. **Revisor2** forklarer videre at

PD skal reflektere det du tror om fremtiden i det tidspunktet man befinner seg i. I en livslang PD skal det foreligge historiske data, og det er klart at det er den enkelte bank som kan benytte seg av disse dataene til å predikere fremtidig informasjon.

Bank2 mener at den skjønnsmessige vurderingen ser framover, mens modellen som bankene benytter fokuserer på historisk informasjon. Ved å kombinere den avanserte modellen og en oppdatert innsikt på kundene vil de resultere i en ideell måte å styre tapsvurderinger på. Det er samtidig viktig å forstå at man ikke bare kan tenke seg til et bestemt beløp for tapsavsetningen. Det skal som minimum settes av det beløpet modellen beregner, også kan det vurderes skjønnsmessig utover dette. Ved å avsette et lavere beløp enn det modellen beregner, vil det bryte med regelverket og regnskapsprinsippet. **Revisor1** underbygger påstanden til **Bank2** i den forstand at vedkommende forklarer hvor vanskelig det er å finne en tapsmodell som beregner nøyaktige tapsavsetninger. Det er nemlig slik at man må kjenne kundene sine og dermed også være i stand til å forstå mer enn det som er objektivt observerbart. Det vil derfor være viktig at man benytter skjønnets i vurderingene sine.

7.3. Trinn 3

Fokuset i trinn 3 baserer seg på objektive bevis for tap, og er derfor trinnet med mest likhetstrekk sammenlignet med forrige standard IAS 39. I dette delkapittelet skal vi presentere funn som gir føringer for hvordan bankene håndterer ulike vurderinger i 3 trinn. Hvilke rammer som praktiseres vil følgelig også være av interesse for vår utledning. **Bank1** forholder seg for eksempel til følgende intervaller 0-30 dager, 30-60 dager og 60-90 dager. Dersom et

engasjement er forfalt utenfor dette intervallet og samtidig har en verdi over 1 000 kroner vil det klassifiseres som misligholdt.

Revisor2 påpeker at når vi er i trinn 3 skal det være gjennomført en vurdering av kundens fremtidige kontantstrøm og betjeningsevne. I tillegg skal det gjøres en realisasjonsvurdering dersom kunden går konkurs. Dette er fremtidige tallstørrelser uten en forhåndsbestemt fasit, og på grunn av dette vil utøvd skjønn både til bankene og revisor øke. En revisor vil bruke mye tid i trinn 3 på å forstå de skjønnsmessige vurderingene bankene har lagt til grunn i sine vurderinger. **Revisor2** forteller at «dersom man har full oversikt over selskapet er man i stand til å gjøre en perfekt avsetning til tap, og ytterligere handlinger vil anses som unødvendig. Slik er derimot ikke realiteten». I teorien vil tapet ikke påvirkes, så fremt ingen makroforhold endrer seg. Dette gjelder imidlertid engasjementer som utvikler seg både positiv og negativt. Dette gjør at det blir svært vanskelig å treffe riktig første gang man estimerer et tap. **Revisor2** påpeker at engasjementer svært sjeldent blir førstegangsinnregnet korrekt, og det vil derfor være gjenstand for videre handlinger og vurderinger. Når det er sagt er det verdt å nevne at summen mellom alle feilplasseringene i trinn 2 og 3 utgjør et akseptabelt nivå. Her sikter **Revisor2** til alle engasjementene som er plassert i trinn 3 som aldri går konkurs i sum med engasjementer plassert i trinn 2 som går konkurs. **Revisor3** understreker imidlertid at de mindre bankene som regel vil ha god kontroll over kundene plassert i trinn 3. Årsaken er at det normalt sett er 10-20 kunder som årlig blir vurdert individuelt innenfor trinn 3. Det er viktig å gjennomføre en årlig vurdering av engasjement for å forsikre at de er plassert innenfor korrekt trinn i modellen. Dersom situasjonen for selskapet har bedret seg med for eksempel ny kapital vil det kunne medføre at selskapet ikke lengre er i en svak økonomisk stilling, noe som muligens vil gjøre at engasjementet skal migrere fra trinn 3 til trinn 2.

Revisor3 informerer at det vil være krevende for en investor å finne sammenligningstall mellom bankenes tapsavsetning. I trinn 3 vil mye basere seg på ren subjektivitet i vurderingene, og siden kundeporteføljene til bankene har forskjellig oppbygging skaper det problemer for sammenligning. Det er klart at en revisor skal ha en formening om at det er reelle tall som presenteres, men det er viktig å presisere at dette ikke er eksakt vitenskap. Når det blir gjort skjønnsmessige vurderinger vil incentiver alltid være en faktor å ta høyde for.

7.3.1. Betalingslettelse

Som følge av pandemien har det vært en økende trend av betalingslettelser. Under Covid-19 har begrepet betalingslettelse fått en annen underliggende betydning. I Norge ble bankene «tvunget» til å gi betalingslettelser til kundene sine som en del av en felles dugnad for å dempe de økonomiske konsekvensene av pandemien. Dette har medført til endret praksis. Vi har derfor innhentet data fra intervjuobjektene som skal gi svar på hvordan de har håndtert dette problemet og hvilken rolle skjønsmessige vurderinger har hatt.

Spørsmålet om banken har plassert alle kundene tildelt betalingslettelse i trinn 3, svarer **Bank3** klart «nei, det har vi ikke gjort». Videre nyanserer vedkommende besvarelsen for å belyse deres håndtering. **Bank3** har prøvd å gjennomføre konkrete vurderinger av kundene sine for å kunne avdekke hvem som opplever et reelt likviditetsproblem. En slik vurdering blir lagt til grunn for å kartlegge hvilke kunder som har opplevd en forverring i kredittrisikoen, og dermed blitt tilbudt en betalingslettelse på korrekt grunnlag. **Bank3** belyser gjennom et eksempel hvor et selskap som tidligere har hatt god kontantstrøm og gjort det kjempebra, men som har opplevd en fullstendig stopp i inntjeningen som følge av Covid-19. Selskapet ble ikke flyttet over i trinn 3 automatisk, men blir gjenstand for en individuell vurdering som vil avgjøre dets trinn. Vedkommende trekker også frem at det er blitt mer utfordrende ettersom pandemien har hatt en varighet som overgikk deres forventninger. Når tidsperspektivet blir lengre, blir vurderingene også vanskeligere. **Revisor3** bekrefter at mye av vurderingene som gjennomføres under Covid-19 handler om å få kontroll over hvilke kunder som skal flyttes opp til trinn 3. **Revisor2** uttrykker at dette er en av de vanskeligste oppgavene, og trekker usikkerheten inn som det største problemet og sier følgende «Usikkerheten er mye større i situasjonen vi befinner oss i nå, versus en normalsituasjon, og det er nok den største endringen». Videre peker **Revisor2** på viktigheten av å kartlegge hvem som er de virkelige vinnerne og taperne i de ulike bransjene, noe som har vært en mer omfattende jobb enn det man innledningsvis hadde trodd. **Revisor3** mener rett praksis er at selskap som ikke står ovenfor en reell økonomisk utfordring, ikke skal merkes med betalingslettelse uavhengig om det innvilget for engasjementet.

7.3.2. Scenario

I henhold til IFRS 9 skal man benytte en multippelanalyse, noe som vil være en scenarioanalyse for mange banker. Dette er et viktig bidrag til å beregne tapsavsetning. Scenarioanalyse vil gi overblikk over ulike faktorer som påvirker kunden. Samtidig er predikeringen hovedelementet for fremtidsrettet informasjon, og fordi usikkerheten i markedet har økt betraktelig under pandemien vil det være relevant for problemstillingen å få informasjon om hvordan dette har blitt påvirket.

Revisor3 poengterer at det som regel vektet mellom best-, base- og worst case, og for en revisor er det viktig å utfordre bankene på nettopp dette punktet. Det er en gjenganger at worst case ikke blir vektlagt i tilstrekkelig grad. Det er nemlig slik at en scenarioanalyse kan gi varierende svar selv med de samme dataene, noe som gjør at dette er en analyse med høy grad av skjønn.

Bank3 opererer med en modell som har utforming som en vifte med opp mot 25 alternative resultater. Dette illustrerer det de omtaler som kredittsyklusindeksen. Kredittsyklusindeksen skal forklare sammenhengen mellom forventet tap og makrovariabler. Indeksen skal kunne forklare fremtidige tap. Dette er en modell som er blitt beholdt uendret under Covid-19.

Revisor2 ser ikke noe poeng i å endre scenarioanalysene. Vedkommende sikter til at predikering av forventet tap er det som er viktig, ikke det å få mest mulig riktig «best-case» eller «worst case». Det er summen av disse man ønsker, og desto flere scenarioer man legger til grunn, desto mer komplisert blir det.

Revisor1 påpeker viktigheten av gode noteopplysninger angående sensitivitet- og scenarioanalyser. Det er viktig at man har en modell som klarer å beskrive casene sine godt, samtidig som man forklarer utfallsrommet av de ulike casene. Denne informasjonen må fremkomme i noteopplysningen på et vis der de får reflektert den underliggende risikoen ovenfor regnskapsbrukerne på en måte de forstår.

7.4. Svakheter ved standarden

Som et avsluttende spørsmål under intervjuene ble det spurt om standarden hadde noen svakheter og/eller om intervjuobjektet kunne komme med forslag til endringer og/eller

forbedringer. I dette delkapittelet presenteres svarene enkeltvis for å gi et bedre overblikk over de ulike svakhetene. Funnene blir presentert med bank først og deretter revisorer for at leseren kan skille mellom partene. Revisor har en annen innfallsvinkel på IFRS 9 enn det bankene har, og vi mener derfor det vil være mest ryddig å skille disse ved presentasjon av svakheter.

Bank1 erfarer at de utfører en kvalitetsmessig bedre jobb i dag enn hva som ble gjort før, og trekker frem at jobben som utføres mellom bankene samsvarer bedre.

Bank2 trekker frem at modellene ser tilbake, og det tar som regel ett år fra den finansielle vanskeligheten oppstod før engasjementet dukker opp på en liste hos banken. **Bank2** forklarer at årsaken til dette er at modellen blir oppdatert etter hvert som årsregnskapene til kundene blir offentliggjort, og da signaliserer modellen «oj, her er risikoen økt». På dette tidspunktet er det en mulighet for at det modellen påpekte ikke lenger er tilfellet, fordi eiere kan for eksempel ha tilført kapital eller gjort andre grep slik at kunden er friskmeldt.

Bank3 innleder med å fortelle at det er en krevende og kompleks standard. Et problem som trekkes frem er hvordan standarden kommuniseres til brukerne av regnskapet. Det uttrykkes særlig bekymring for at veldig mange investorer vektlegger linearitet i for stor grad i forhold til realiteten. Videre tror vedkommende at mange investorer hopper over kompleksiteten i modellene som brukes. **Bank3** forteller videre

at vi som jobber med den, og graver i den, er av oppfatning av at den er nødt til å være slik, men man kan stille seg spørsmålet om den er for kompleks i forhold til nytten for brukerne. Investorer som skal gjennomføre en verdivurdering vil nok se standarden som overkant kompleks og vanskelig å håndtere i sin vurdering. I et slikt eksempel vil man kunne reise spørsmålsteget angående nytteverdien hos brukeren.

Bank3 mener at det er en iboende utfordring at IFRS 9 er kompleks, i den forstand at det er vanskelig å kommunisere budskapet eksternt. En bank vil typisk ha et bredt spekter av kunder og bransjer, sikkerheter og ikke-sikkerheter, globale utfordringer og nasjonale utfordringer. Det er et sammensatt tema hvor man skal beregne et tap. Samtidig mener **Bank3** at det er flere som er fornøyd med det konseptuelle rundt den nye standarden. Avslutningsvis nevner **Bank3** en utfordring på ubrukte kredittrammer og sier følgende

Det jeg tror mange sliter med er hvordan man skal innregne tap på ubrukte rammer som for eksempel kredittkort som det ikke er brukt noe på. Men samtidig er dette noe

banken har disponert ut til kunden, og det er dermed en risiko for at man kan tape på dette.

Revisor1 trekker frem flere svakheter ved standarden. For det første opplyser **Revisor1** om at en migrering fra trinn 1 til trinn 2 får ganske store regnskapsmessige effekter. Her sikter **Revisor1** til lite presise føringer for en slik migrering i standarden. Dette mener **Revisor1** kan gi vesentlige forskjeller i hvordan bankene praktiserer det, og at dette må bli løst ved at det gis gode opplysninger om hvordan man har vurdert det skillet på vesentlig. **Revisor1** forteller at det forventes at bankene gir betydelig informasjon i notene om hva som skal til for å migrere fra trinn 1 til trinn 2 og hvordan dette blir praktisert. En annen ting **Revisor1** trekker frem som kan gi spesielle effekter er det som handler om «dag-1 tap» på nye utlån, og forteller at dersom en bank gir ut et lån på nyttårsaften som banken tenker er priset med en bra rente, og som banken kommer til å tjene bra med penger på. Så må man samtidig under trinn 1 innregne en «dag-1 avsetning» som går rett over resultatet. «Det må jeg si intuitivt er litt spesielt» forteller **Revisor1**. Det utdypes videre med et eksempel om at dersom en bank setter inn penger i Norges Bank 31.12 fordi banken har overskuddslikviditet, så må de samtidig innregne et tap på det, selv om sannsynligheten for mislighold blir relativt lav. Det er store tall i balansen som gjøre at en liten prosentdel kan bli vesentlig i resultatet.

På spørsmål om svakheter ved standarden og nedskrivningsmodellen forteller **Revisor2** «da er du inne på tekniske detaljer, og det er mye her som er vanskelig». **Revisor2** trekker spesielt frem en svakhet ved standarden, og det er spørsmålet om hva som menes med kredittap ved innregning. **Revisor2** forteller at

det er veldig lett dersom man kjøper en portefølje bestående av misligholdt utlån for å senere inndrive disse, som et inkassoselskap. Men så har du de mer kompliserte vurderingene i næringer der man gjør en del restruktureringer. Dette vil gjerne være selskaper som holder på med offshorearbeid. Slike selskaper må ofte reforhandle avtaler, og dette er prosesser som tar ufattelig lang tid, siden det er så mange interessenter som for eksempel investorer, eiere, kreditorer også videre.

Revisor2 fortsetter videre på eksempelet sitt og stiller spørsmål til om en eventuell refinansiering er «nok», og bruker flyselskapet Norwegian som et eksempel fordi selskapet holder på med en refinansiering. «Gitt at de får reforhandlet vilkårene, er de da fritatt? Eller er de egentlig da credit impaired at recognition enda? Tenk at du er långiver til Norwegian. Hvor fucked skal Norwegian være for at Norwegian er credit impaired?». **Revisor2** forteller at

standarden ikke gir noe veiledning på slike vurderinger, og at slike vurderinger har en betydning for hvordan et lån skal håndteres videre. **Revisor2** fortsetter

Tenk at man er långiver til Norwegian, også sier man, greit, nå har du fått alle avtalene og denne refinansieringspakken, versegod. Nå blir den konvertert til egenkapital også sitter dere igjen med det lånet der. Også går det to måneder hvor det ikke skjer så mye annet med Norwegian. Utgangspunktet er at man kun innvilger lån i trinn 1, eventuelt i trinn 3. Det skjer ikke noe mer umiddelbart. Da har man ikke hatt en vesentlig forverring i kredittrisikoen for Norwegian.

Videre forteller vedkommende at dersom det forventes at refinansiering ikke er tilstrekkelig, og at situasjonen kommer til å forverre seg. **Revisor2** stiller da spørsmål om det er lov til å avsette dette, noe som **Revisor2** selv svarer «tja, hva skal jeg henge det på?» hvor det utdypes «de er fortsatt i trinn 1, og det har ikke skjedd noen endringer som har medført til en vesentlig økning i risiko». Det er altså «ingenting som gir meg lov til å avsette for det, og jeg bør derfor ikke gjøre det».

Revisor3 sier «mitt inntrykk er at det største problemet her er at IFRS 9 er svært komplisert». Videre forteller vedkommende at størrelsen på banken kan ha innflytelse på kompetansenivået vedrørende IFRS 9, og oppfatningen til **Revisor3** er at mindre banker vil oppleve oppfølging av regelverket som mer krevende. **Revisor3** er i tillegg tvilende til at den gjennomsnittlige investor forstår standarden helt og holdent.

7.5. Covid-19

12. mars var dagen Norge stengte ned samfunnet og gikk inn i sin første nedstengning. Standarden har et preventivt utgangspunkt, og på grunn av det er denne dagen interessant for problemstillingen. Hvilke handlinger og tanker ble satt i gang når Norge stengte ned samfunnet. Hvordan påvirkes engasjementene til banken dersom kunder blir permittert eller selskaper mister sin inntjening?

Bank1 uttaler at banker har fått med seg mange kriser, og systemene er forberedt på svingninger i markedet. Reaksjonen var at banken tok tapsavsetning, mens kunderådgiverne kontaktet kundene for å fange opp konsekvensene hos kundeporteføljen. **Bank1** legger vekt på at det er helt kritisk å kjenne kunden for å kunne gjøre en fornuftig risikovurdering. **Bank2** deler synspunktet til **Bank1**, og viser også til at mye av jobben de gjorde handlet om å forstå

hvilke kunder som hadde risiko for å bli berørt hardt av Covid-19. Videre opplyser **Bank2** at budskapet som ble gitt til kunderådgiverne var «finn ut om banken taper penger på noen kunder i løpet av 2020». Dette belyser det **Revisor2** forteller om at det er usikkerheten i 2020 som er den største utfordringen. For **Bank3** ble det brukt mye tid på å diskutere hvordan dette ville utspille seg. Diskusjonen omhandlet i stor grad om dette var en situasjon som bar preg av V-kurve eller U-kurve. For de fleste var første tanke en V-kurve, der samfunnet skulle få seg et krakk og deretter reise seg relativt raskt igjen. Et annet tema som oppmerksomhet under diskusjonen var modellen, og dens forutsetning til å fange opp de kritiske faktorene. **Revisor1** uttaler seg følgende i lys av usikkerheten som forelå, «PD for hele livsløpet til ulike engasjement fikk seg nok en betraktelig økning». Dette ville få betydning for mange engasjementer hvor det ble migrert fra trinn 1 til trinn 2 i modellen. I ettertid har vi derimot fått mer kontroll, samt mer data angående situasjonen som medførte at meravsetningene delvis ble reversert.

7.5.1. Fremtidens hensyn til Covid-19

En viktig del av hvordan skjønnet utspiller seg i fremtiden er å forstå intervjuobjektene tanker om fremtiden. Er det forskjellige tanker og forventninger om fremtiden, og foreligger det en risiko for at vi har utsatt de virkelige problemene gjennom tiltakene som har kommet det siste året? I dette kapittelet presenteres funn som vil gi oss en dypere forståelse for tankesettet til praktikerne. I forberedelsene til denne oppgaven har vi avdekket at konkurstillene for 2020 har sunket med hele 20% sammenlignet med 2019 (tall hentet fra SSB). Vi har derfor spurt informantene om hva de tror om fremtidige konkurstill.

Myndighetene har kommet med diverse tiltak for å dempe de negative økonomiske konsekvensene som følge av pandemien. Noe av tiltakene er reduserte satser og utsettelser for betaling av skatt og merverdiavgift. **Bank2** mener at det er sannsynlig at konkurstillene vil stige etter hvert som staten begynner å kreve inn betalingslettelsene. **Bank3** sier dette er et godt spørsmål som de bruker mye tid og ressurser på. På grunn av usikkerheten er det krevende å gi et godt svar på hvordan fremtiden blir. Holdningen er derimot preventiv, og de ønsker å holde seg oppdatert på ulike risikokunder i kundeporteføljen slik at de raskt kan få kontroll over de som kan resultere i tap. **Revisor3** er overbevist om at modellene som

benyttes for beregning av forventet tap avgrensner bruken av historisk informasjon fra pandemien i årene fremover. **Revisor1** sier det er vanskelig å stole på historisk informasjon slik situasjonen nå. Det er viktig å forstå det som ligger bak oss, men man vet ikke helt utfallet av pandemien og hvordan ulike selskaper blir påvirket. Denne risikoen må legges inn i PD-vurderingen til engasjementet. Disse effektene vil være preget av fremtidsrettet informasjon, og de skjønsmessige vurderingene vil bli gjort utenfor selve modellen. **Revisor2** sier seg enig i det, og legger til at variablene i modellen ikke blir justert manuelt etter situasjonen.

8. Analyse

I dette kapitlet er formålet å drøfte funn fra intervjuene og diskutere disse i tilknytning til problemsstillingen. Gjennom analysen vil vi drøfte de empiriske funnene fra intervjuene opp mot tidligere forskning og teori. Ved å studere de skjønsmessige vurderingene i nedskrivningsmodellen etter IFRS 9 vil det også være naturlig å knytte dette opp mot det konseptuelle rammeverket og dets oppbygging.

8.1. Trinn 1 og trinn 2

Majoriteten av engasjementene til banken er plassert i trinn 1 og 2 i 3-stegsmodellen. Trinn 1 innehar kunder som bankene karakteriserer som «friske kunder» eller «friske engasjement» (heretter «friske engasjement»). Ingen av bankene utdyper betydningen av «friske engasjement», og vi tolker «friske» engasjement til å være foruten økonomiske problemer, og dermed være i stand til å betale hovedstol og renter.

Modellen er basert på variabler som for eksempel inflasjon, arbeidsledighet, boligpriser, oljepris og andre makroøkonomiske variabler som samlet sett utgjør svært avanserte koblinger. Samtlige banker opplyser om at kunderådgiverne er nødt til å oppdatere modellen med nøkkelinformasjon om kunden. Dette gjøres for å gi tilstrekkelig datagrunnlag for modellens beregninger. Gjennom intervjuene får vi oppfatning om at det derimot ikke gjennomføres en ressurskrevende kvalitativ vurdering av modellberegnet beløp. Videre måling vil da til enhver tid basere engasjementets nedskrivninger på enten tolv måneders

periode eller hele livsløpet til engasjementet. Innregningen bestemmes ut fra om det har utspilt seg en vesentlig økning i kredittrisikoen fra førstegangsinnregning, og om man befinner seg i trinn 1 eller 2.

På daglig basis vil ikke trinn 1 og 2 være preget av høy grad av skjønnsutøvelse. Bankene utøver derimot skjønn ved implementering av modellens oppsett, eksempelvis hvordan en IRB-bank har vektet de ulike faktorer. Endringen ved å implementere to ekstra trinn i nedskrivningsmodellen tilfører mer dynamikk i tapsberegningene, og ved å sette bankene i en bedre posisjon til å håndtere risiko tidligere. En slik endring i utforming av nedskrivningsmodellen kan resultere i bedre lønnsomhet til bankene gjennom forbedret risikostyring. En av grunnene til finanskrisens oppstandelse var ifølge Barth & Landsman (2010) knyttet til utforming av finansiell rapportering, og derfor er det interessant at utformingen i stor grad har endret seg siden den gang. En undersøkelse gjort av Hjelset & Andersen (2019) på vegne av Norges Bank viser at IFRS 9 ville økt den totale tapsavsetningen under finanskrisen med en femtedel, noe som taler for en mer forsiktig tilnærming. Under Covid-19 vil mange engasjement migrere mellom trinn, og særlig oppover i 3-stegsmodellen. Økt migrering vil kunne belyse viktigheten av disse trinnene gjennom å redusere det asymmetriske informasjonsbildet mellom långiver og låntaker. Beatty (2014) påpeker at asymmetri har en fundamental verdi for banken, og trolig vil en reduksjon i asymmetri resultere i bedre risikostyring og dermed en bedre håndtering av tapsavsetning.

Med utgangspunkt i Beatty og Liao (2011) kan det argumenteres for at trinn 1 og 2 bidrar til å styrke bankers kapitaldekning under finansielle kriser gjennom å utføre tapsavsetninger i forkant av objektive bevis. Samtidig vil det å avdekke forhold i en tidligere fase kreve skjønnsutøvelse, noe som vil innebære økt risiko for feil i estimater og avsetninger.

Usikkerheten anses av **Revisor2** som et av de største problemene under pandemien, og ved tidlig tapsavsetning blir det altså tilført mer usikkerhet i vurderingen. Derfor bør det reflekteres over de positive og negative virkningene av tidlig avsetning. Samtidig som det utvises forsiktighet i anvendt skjønn under tilstedeværelse av usikkerhet (Bushman & Williams, 2012). Ut fra nedskrivningsmodellens utforming, hvor trinn 1 og trinn 2 er gjenstand for gruppeavsetning, anser vi det ikke som en avgjørende faktor å inneha helt korrekte tapsavsetninger. Det er imidlertid å anse som en nødvendighet at kundebehandler gjennomfører en overordnet skjønnsmessig vurdering for å bekrefte at beløpet virker rimelig,

og dermed gjennomføre handlinger i tråd med planlagt utforming. En korrekt etterfølgelse av tiltenkt utforming vil være viktig for analyse i etterkant av en finansiell krise.

8.1.1. Modellens beregning

Beregninger i de ulike trinnene innebærer elementer av sannsynlighet for mislighold (PD), tap ved mislighold (LDG), og eksponering av mislighold (EAD). **Bank2** og **Bank3** er IRB-banker og beregner dermed forventet kredittap ut fra egenutviklede modeller. Kundebehandler er ansvarlig for å holde seg oppdatert på kunden slik at risiko for tap blir avdekt. Dette innebærer at kundebehandler til enhver tid er avhengig av å ha kontroll over den økonomiske situasjonen til kunden. Som en naturlig konsekvens av Covid-19 er det mange kunder som har opplevd en endring i deres finansielle situasjon, og vi anser derfor det som viktig å spesifikt jobbe for å redusere asymmetrisk informasjon mellom långiver og låntaker i tilstrekkelig grad. Først da vil modellen kunne utnyttes til sin hensikt. I tillegg til kundebehandlers innsats anvendes det statistiske regresjonsmodeller som deler hele porteføljen i ulike segmenter basert på historisk data mellom selskapene for ytterligere kontroll. Det er viktig at modellens handlinger blir reflektert i noteopplysningen. På denne måten reduseres det asymmetriske informasjonsbildet mellom banken og dens regnskapsbrukere, som er i samsvar med FASB og IASB sin intensjon ved utarbeidelse av IFRS 9 (Giner & Mora, 2019). **Bank1** er ikke en IRB-bank, og bruker en standardmodell som er utviklet gjennom Basel II-regelverket for sine beregninger. Selv om modellene har forskjellig utforming, utføres tilsvarende arbeid hvor noteopplysninger vil være avgjørende for å redusere asymmetri og tillit mellom investor og bank.

Bank3, Revisor2, og Revisor3 mener modellen baserer seg på faktorer som er i stand til å fange opp endringer på det makroøkonomiske nivået, og at modellen derfor har forblitt uendret gjennom regnskapsåret 2020. **Revisor2** oppfatter det som utfordrende å overstyre modellens beregninger. Novotny-Farkas (2016) antyder at datasettet som modellen anvender inneholder informasjon som er relevant for å avdekke forventet kredittap. Hvorvidt modellen skal bestå uendret gjennom pandemien virker for oss som en fornuftig avgjørelse basert på dens makroøkonomiske oppbygging, det er derimot vanskelig å diskutere dette før pandemien er over. Det viktigste vil uansett være å kommunisere behandlingen eksternt for å skape tillit mellom regnskapsprodusent og regnskapsbruker slik at markedsdisiplinen opprettholdes.

8.1.2. Økt vesentlig

Standarden definerer ikke konkret hva som foreligger i begrepet økt vesentlig. IFRS 9.5.5.9 stiller likevel krav til vurdering om hvorvidt kredittrisikoen har hatt en vesentlig økning. Dette impliserer til at regnskapsprodusentene er nødt til å anvende sitt eget profesjonelle skjønn i gjennomføring av slike vurderinger. Når det skal vurderes om det foreligger en vesentlig økning i kredittrisikoen uttaler PwC at vurderingen skal inneholde både kvalitative og kvantitative elementer (Arnfinen & Anderson, 2018). I vurderingen bør det følgelig legges vekt på de fundamentale karakteristikkene, relevans og tillit, for at den finansielle informasjonen skal være beslutningsnyttig i tråd med det konseptuelle rammeverket. Videre bør problemstillingen også oppfylle FASB sitt krav til relabilitet og relevans for å sikre at problemet blir håndtert på en hensiktsmessig måte (Poon, 2004).

Revisor1 nevner at det ble diskutert grundig om hvorvidt standarden skulle implementere en bestemt kvantitativ terskelverdi for hva som er å anse som en vesentlig økning i kredittrisikoen. I standarden foreligger det en presumsjon om at engasjementer med forfall over 30 dager er å anse som vesentlig økning (IFRS 9.5.5.11). Samtidig kan man ikke konkludere med at dette er en absoluttverdi som gjelder for ethvert engasjement og selskap (IFRS 9.B5.5.19). Bankene har diskutert internt for å komme frem til en egen definisjon. Det er tydelig at veiledninger fra EBA har vært svært sentral i beslutningene, og bankene opererer i stor grad med 30 dagers-presumsjon som blir lagt frem i standarden. I tilknytning til Covid-19 og økt usikkerhet, bør vurderingene som anvendes reflektere mulige virkninger. Konsekvens av å anvende feil skjønn i vurderingen vil kunne påvirke målingen og tapsavsetningen for det finansielle instrumentet. Dette er en sentral utfordring under Covid-19 som kan redusere kvaliteten på bankens risikostyring ved at et instrument ligger i feil risikoklasse, noe som vil gå utover lønnsomheten til bankene ettersom prisingen baseres på utlånets risiko.

Vi ser av figur 10 at bankene praktiserer henholdsvis likt med hensyn til vesentlig størrelse på PD-verdi. Samtlige banker opererer med både et kvantitativt og kvalitativt element. **Revisor2** forteller at det korte svaret på hva som menes med at noe er økt «vesentlig» er bruk av absoluttgrenser, som for eksempel PD. **Bank3** bruker 2,5 ganger PD som grenseverdi i tillegg til kvalitativ bedømmelse av enkelte kunder, noe som underbygger meningen til **Revisor2**. På bakgrunn av at standarden legger opp med å både ha et kvantitativt og kvalitativt element vil

det være viktig å danne seg en nødvendig dekning over kundeforhold. Vurderingen er gjenstand for høy grad av skjønn, og det bør derfor foreligge tilstrekkelig dokumentasjon i samsvar med IFRS 7. Gjennom intervjuene erfarer vi at hver kunde har ulike utfordringer, noe som gjør at det er utfordrende å definere en generell grenseverdi for alle. Bransjer og selskaper er av ulik karakter, og **Bank1** henviser til store forskjeller mellom virksomheter innenfor hotell-, catering- og resten av HORECA-markedet under Covid-19. Ved slike forskjeller i markedet bør kunder vurderes utover grenseverdier og sjablongregler. Dette får støtte fra Gjesdal (2003) hvor det uttrykkes at sjablongregler benyttet for å belyse økonomiske verdier ofte gjør regnskapet lite informativt. I tillegg er dette et område i standarden som får mye oppmerksomhet gjennom tilsyn, samt et område som bankene og revisorene tar på alvor. Ettersom risikostyring benyttes til å prise utlån er det nærliggende å forvente i et scenario med økning i pris, ville være grunnlag for å klassifisere kredittrisikoen til å ha økt vesentlig. **Bank2** opplyser at praksisen baserer seg på at modellen gir beskjed om det foreligger en vesentlig økning. Metoden med innebygd grenseverdi i modellen er effektiv og lite ressurskrevende. Dersom alle engasjementene skulle vært gjennomgått for å avdekke en vesentlig økning basert på individuelle vurderinger ville det vært en ekstremt tidkrevende prosess. I en nedskrivningsmodell som er delt opp i ulike trinn for kredittrisiko, vil det alltid være engasjement som befinner seg i et vippepunkt mellom trinnene. Det kan dermed argumenteres at bankene bør ha et særskilt fokus på slike engasjement og vurderingene som ligger til grunn for disse. Det vil være ressursbesparende for bankene å kun fokusere på engasjement som ligger i vippepunktet mellom ulike trinn, men et slikt tiltak kan øke risikoen for manipulasjon i regnskapet, som påpekes av Baksaa & Stenheim (2015). Fordi det øker det skjønsmessige handlingsrommet.

8.2. Trinn 3

Dersom et engasjement befinner seg i trinn 3 er det klassifisert som misligholdt, og hvis et engasjement eller selskap ender i konkurs vil det ha påvirkning for trinn 3. Et interessant moment under Covid-19 er at det har vært en nedgang i antall konkurser. Ifølge SSB har det vært en nedgang i antall åpne konkurser fra 5 013 i 2019 til 4 101 i 2020 (SSB, 2021). Som regel har banken færrest engasjement klassifisert i trinn 3, til tross for det er størst andel av bankens totale tapsavsetninger innenfor dette trinnet. For at et engasjement skal innregnes i

trinn 3 må det som nevnt tidligere foreligge objektive bevis for tap, som for eksempel presumsjon på 90-dagers overskridelse av forfall. Trinn 3 baserer seg på mye skjønnsutøvelse gjennom for eksempel beregning av tapsverdi, omfang og scenarioanalyse. Vurderingene for forventet tap vil dermed i vesentlig grad basere seg på subjektivitet. Dersom subjektiviteten og det skjønsmessige handlingsrommet øker, vil også risikoen for manipulasjon øke (Baksaas & Stenheim, 2015). En naturlig konsekvens av dette, og som revisorene representert i denne forskningen er samstemte om, får trinn 3 mest oppmerksomhet under revisjonsoppdraget.

Revisor2 trekker frem usikkerheten som den største utfordringen som følge av pandemien, og vurderingene som gjøres i trinn 3 har som resultat av dette fått økt vanskelighetsgrad. Det stilles dermed høyere krav til bruk av skjønn for å kartlegge de virkelige misligholdte engasjementene. Dette vil medføre til både en svekket tiltro og tilgang til informasjon, noe som vil redusere beslutningsnyttene i de dataene som presenteres i noteopplysningen (Stocks & Harrell, 1995). **Revisor3** mener at de mindre sparebankene kan ha omtrent 10-20 engasjement innenfor trinn 3, og har derfor god kontroll over deres kundeforhold. I lys av dette kan det tenkes at det skal være overkommelig å gjennomføre gode vurderinger av hvert engasjement. Det er imidlertid visse forhold som forholdes usikkert uavhengig av hvor mange engasjement som vurderes. Her siktes det i all hovedsak til fremtidsrettet informasjon og virkelig verdivurderinger som er vanskelig å estimere. (Kinserdal, 2015; Kahneman & Tversky, 1974) mener at årsaken for usikkerhet i virkelig verdivurdering er at individer har en tendens til å forlenge trender og lete etter mønster som ikke eksisterer, i tillegg har vi et for sterkt forhold til normalfordeling. Videre trekker kritikere frem virkelig verdi som en pådriver for prosyklisk atferd, og en av årsakene til de seneste finansielle krisene (Blankespoor et. al. 2013). Kritikerne har derimot møtt mye motstand for den påstanden. Både studie gjennomført av Barth og Landsman (2010) og Laux (2012) legger frem bevis for at virkelig verdi har i liten eller ingen grad skyld i opprinnelse til finansielle kriser. For en investor er det særlig utfordrende å vurdere verdien på eiendeler i balansen hos banker (Flannery et. al. 2004). Dette taler for større avstand mellom bank og regnskapsbruker. Selskap må hele tiden vurdere reliabiliteten og validiteten i de estimatene som beregnes.

8.2.1. Individuelle skjønsmessige vurderinger

Revisor2 påpeker at trinn 3 handler om å vurdere kundens fremtidige kontantstrøm og betalingsevne, og at banken videre skal gjennomføre en realisasjonsvurdering dersom kunden skulle ende i konkurs. Slike vurderinger inneholder usikre tallstørrelser og bør behandles deretter. Når man håndterer slike problemer uten forhåndsbestemte tallstørrelser, vil man aldri kunne sette to streker under svaret. Her er det viktig å ta høyde for de faktorene man mener har påvirkning og verdi for beregningen, men så vil det i tillegg være en risiko for heuristikker som bias og systematiske feil (Tversky & Kahneman, 1974).

Covid-19 har medført at det er stilt strengere krav til individuelle vurderinger. Ifølge **Revisor2** er en av de viktigste oppgavene å kartlegge hvem som er de virkelige taperne som følge av denne pandemien. **Bank2** sine kundebehandlere fikk følgende oppgave «finn ut om banken taper penger på noen kunder i 2020», et budskap som implisitt indikerer til individuelle selskapsvurderinger. Vi oppfatter at individuelle vurderinger er blitt viktigere nå enn det har vært tidligere, noe som har ført til en økt arbeidsmengde gjennom oppfølging og dokumentasjon. Dette kan videre føre til at vi får mer korrekte avsetninger enn tidligere, selv med den usikkerheten som foreligger. Finanstilsynet og EBA har publisert veiledninger, hvor det stilles krav til individuelle vurderinger. Bankene må benytte sitt eget skjønn i vurderingene, og oppfordringer fra EBA er med på å opprettholde risikoen for misligheter på et akseptabelt nivå. Samtlige representative revisorer påpeker at historisk informasjon vil være mindre relevant å anvende i en ekstraordinær situasjon som pandemien. Dette betyr at skjønnsutøvelsen får en mer sentral rolle. Det sentrale med individuelle vurdering er å få bedre kontroll over ulike risikoområder. Det viser seg også at dersom tap blir indentifisert tidligere vil det dette kunne få betydning for åpenhet og markedsdisciplinen (Bushman & Williams, 2012). Individuelle vurderinger kan altså resultere i en generelt høyere tillit mellom banker og markedet ved å presentere tap tidligere. Et annet poeng med individuelle vurderinger er å styrke risikostyringen slik at banken kan opprettholde lønnsomheten gjennom rett prising. Under Covid-19 har inntjeningen til mange selskaper stanset eller blitt redusert, noe som gjør at risikoen for tap generelt sett har økt. Problemet med en økt risiko i en nedgangskonjunktur er at det kan føre til innstramming i utlånspolitikken, og som vil kunne ha negativ innvirkning på utviklingen (Hjelseth & Andersen, 2019). Det er viktig å huske på at banker er profittmaksimerende, og at lønnsomhet står i fokus. Derfor er det mulighet for

innstramming av utlånspolitikken. En slik innstramming av utlånspolitikken ville oppstått uansett hvilken regnskapsstandard som ble benyttet, enten om det var IFRS 9 eller forgjengeren IAS 39. Argumentet for en prinsippbasert tilnærming er som nevnt muligheten til å foreta tidligere avsetninger og utøvelse av skjønn kan føre til en bedre risikostyring, samt ha en avgjørende rolle for hvordan en finansiell krise vil utspille seg. Dersom praksisen i en normalsituasjon er i overkant forsiktig, vil det kunne bidra til å dempe de prosykliske effektene i tider med økonomisk usikkerhet.

8.2.2. Betalingslettelse

Betalingslettelser tildeles engasjement som har økonomiske utfordringer, og etter veiledninger fra IFRS 9.5.5.12 og organisasjoner som EBA, ESMA, Basel Committee og IASB betyr dette brudd i de opprinnelige avtalevilkårene. Normalt sett er betalingslettelser et tegn på at selskapet beveger seg mot konkurs og klassifiseres som misligholdt. Gjennom rapporter og intervju har vi fått forståelse for at dette er et tema som er mye diskutert under pandemien. **Revisor2** mener betalingslettelser ble gitt som en del av en felles dugnad. I tillegg reduserte myndighetene kostnader knyttet til skatt og avgift for å kunne forsikre at flest mulige selskap skulle overleve denne krisen. Dette har medført at mange er tilbudt betalingslettelser uten å faktisk ha behov for det. Tiltakene har en tiltenkt verdi for å redusere prosyklisk atferd. Dersom finansiell usikkerhet i kombinasjon med prosyklisk atferd forekommer, vil det kunne føre til store samfunnsøkonomiske kostnader (Øverli, 2002). Etter vår tolkning av nedskrivningsmodellen skal man i løpet av trinn 1 og 2 være i stand til å forberede seg på eventuelle konkurser. Betalingslettelser er derimot noe som kan oppstå uventet under finansielle kriser, og for at banken skal unngå betydelige kapitalproblemer mener Beatty og Liao (2011) at tidlige avsetninger er et godt tiltak.

Under Covid-19 har håndtering av betalingslettelse endret seg, men det er bred enighet mellom intervjuobjektene om hvordan den skal håndteres. Et engasjement som har fått betalingslettelse under pandemien skal vurderes individuelt for å kunne bedømme selskapets reelle økonomiske situasjon. **Bank1** og **Bank3** understreker at det er blitt viktigere under denne perioden å ha kontroll på kundens forhold. Dette er i samsvar med retningslinjene til EBA som ble presentert i rapporten finansielt utsyn fra Finanstilsynet. Endringer i

betalingsplanen som har oppstått på grunn av Covid-19 og som har ført til kortvarige likviditetsmangler, skal verken merkes for mislighold eller betalingslettelser. Slik behandling er i strid med standardens opprinnelige håndtering. Laux og Leuz (2012) argumenterer for at modifisering av regelverk ikke er beste alternativ, og mener finansielle kriser er avhengig av å ha tydelig regler. Det argumenteres videre for at reguleringer i bankenes krav til kapitaldekning er et mulig alternativ. Abad & Suarez (2017) finner imidlertid bevis for at kapitalbehovet øker som følge av nedgangskonjunktur og store tapsavsetninger som er praksis under Covid-19. Det kan dermed tenkes at en regulering i kravet til kapitaldekning ikke er tilstrekkelig for å håndtere tapsavsetninger under en finansiell krise. Slik vi ser det vil en betalingslettelse normalt sett indikere til finansielle problemer, og derfor gi objektive bevis for økt risiko. Det er allikevel grunntanken med tapsavsetning som må stå i fokus. Nedskrivningsmodellen skal reflektere forventet tapsavsetning, og vi mener derfor at engasjement med betalingslettelse under Covid-19 ikke automatisk klassifiserer til økning i det forventede tapet. Presentasjon av reelle tall i regnskapet vil være en viktig del av å opprettholde markedsdisiplinen på et akseptabelt nivå. Da vil også tilliten til bankbransjen og markedet bli bedret i en situasjon hvor den naturligvis har opplevd en knekk (Bushman & Williams, 2012).

8.3. Standardens svakheter

Avslutningsvis i intervjuene spurte vi deltakerne om det var noe med IFRS 9 som de mener manglet i standarden. I tillegg ønsket vi å undersøke om det skjønnsmessige handlingsrommet i nedskrivningsmodellen er for stort, eller om dette er en nødvendighet for å kunne utføre handlinger på et fornuftig vis.

8.3.1. Kompleksitet

Revisorene er samstemte i at standarden er svært kompleks og byr på utfordringer. **Revisor3** har inntrykk av at det største problemet til IFRS 9 er kompleksiteten til standarden. **Bank3** mener kompleksiteten i IFRS er en iboende utfordring, og det er vanskelig å kommunisere budskapet eksternt. **Bank3** henviser til det brede spekteret av bankens kunder for å belyse problematikken. Kundene til banken opererer i mange ulike bransjer, og det er en utfordring å

kommunisere temaer som sikkerheter, ikke-sikkerheter, globale- og nasjonale utfordringer ved beregning av tap. Ut fra tematilsynet til Finanstilsynet er det flere banker som syntes det er utfordrende å kommunisere budskapet. Finanstilsynet finner at alle bankene forteller om at det er en betydelig usikkerhet knyttet til forventet tap (Finanstilsynet, 2020). **Revisor1** forteller at noteopplysningene skal bidra til at brukerne «forstår hvilke forutsetninger og andre typer input-variabler man har vurdert for å komme frem til det svaret man gir».

Ifølge Brown et. al. (1993) må brukerne av regnskapet ha en forståelse av hvordan regnskapsprodusenten utøver sitt skjønn for å maksimere beslutningsnyttien. Ut fra kompleksitetens utfordringer er det nødvendig at vurderinger tilknyttet tapsavsetning gir utfyllende beskrivelser i notene, fordi regnskapstall i seg selv vil ikke bidra som beslutningsnyttig informasjon ovenfor brukerne. Det asymmetriske informasjonsbildet i bankvirksomhet bør hensyntas fra både Holthausen & Watts (2001) og Freixas & Rochet (2008) sitt synspunkt. Årsaken er at med et bevisst forhold til disse vil banken være i bedre stand til å reflektere nyttig informasjon mot hvilke brukergrupper de ønsker å treffe. Videre argumenterer Stocks & Harrell (1995) for at beslutningsnyttien vil være avhengig av hvilke informasjon regnskapsprodusenten besitter, og at det er en sterk korrelasjon mellom disse. Selv om korrelasjonen skulle vært udiskutabel, er det visse forhold som er svært utfordrende å kommunisere eksternt til regnskapsbrukerne uavhengig av hvor mye informasjon regnskapsprodusenten besitter. Det bør imidlertid forventes at bankene legger ned en innsats for å utgi informasjon som er anvendbart for brukerne, og ut fra tilsynsrapporten til Finanstilsynet har bankene et forbedringspotensial på nettopp dette.

Utfordringen med en kompleks standard er at det stilles større kompetansekrav til IFRS-regelverket for både eiere, investorer og andre primære brukere av regnskapet til bankene. Dersom standarden blir så kompleks at regnskapet ikke lengre gir beslutningsnyttig informasjon til primærbrukere, så strider dette med selve formålet med det konseptuelle rammeverket (CF 1.2). En investor er avhengig av informasjon, og gjerne sammenlignbar data slik at det kan benyttes i en analyse. **Revisor1** forteller at det er en forventning at bankene skal gi betydelig informasjon i notene om hva en migrering fra trinn 1 til 2 innebærer. Migreringen kan medføre store regnskapsmessige effekter, og standarden gir ikke presise føringer for hva som er utslagsgivende for en migrering. **Bank3** erfarer at investorer har en tilnærming hvor de kategoriserer hendelser som mer lineær enn det i realiteten er. Dette

underbygger forskningen til Kinserdal (2015) hvor det antydes at mennesket forholder seg i for stor grad til en normalfordeling. Vår oppfatning er at forskningen tydelig viser at menneskets evne til å predikere fremtidige verdier er på et lavere nivå enn hva vi selv antar, og at undervurdering av standardens kompleksitet er en utfordring.

Avslutningsvis forteller **Bank3** at «vi som jobber med den, og graver litt i den, er av oppfatning av at den er nødt til å være slik». Hvorvidt standarden er nødt til å være så kompleks er vanskelig for oss å uttale oss om. Vi tolker derimot det konseptuelle i standarden som en avgjørende forutsetning for å kunne utgi tapsavsetninger i henhold til realiteten. Nedskrivningsmodellen er utformet for å fungere under et prinsippbasert system, og utfordrer derfor regnskapsavleggerne til å bruke sitt skjønn i vurderingene. Dersom tilnærmingen hadde vært regelstyrt, kan det tenkes at trinn 1 og 2 kunne blitt gjenstand for ytterligere risiko for feilinformasjon. Årsaken til dette er at selskaper er individuelle med særegen drift, og ved å generalisere gjennom grenseverdier ville man ikke lagt vekt på de faktorene som føre til eventuelle tap eller gevinster. En regelbasert tilnærming bidra til et svekket tolkningsrom og beslutningsnyttig informasjon. Dette vil dermed kunne føre til at bankene utnytter sin posisjon og dermed presenter misledende informasjon til brukerne. Hvorvidt det er tilfellet er mer tvilsomt etter vår mening, basert på hvor mye oppmerksomhet dette området får revisorer og Finanstilsynet.

8.3.2. Dag-1 tap

Revisor1 trekker frem dag-1 tap som en svakhet med tanke på den uvanlige regnskapsmessige effekten dette medfører. Dag-1 tap er en tapsavsetning for alle nye utlån. Nye utlån innregnes typisk under trinn 1, eller trinn 3 dersom det er kredittforringet. Det å avsette fra og med dag én har som regel lav risiko, men samtidig er den aldri null. Vår tolkning er at dette gjenspeiler hvordan standarden er utformet. Gjennom studiet har vi tilegnet oss et syn på standarden som kan minne om forsiktighetsprinsippet. I trinn 1 og 2 beregnes forventet tapsavsetning, noe som betyr at det skal gjenspeile et reelt tap. For et utlån vil det alltid foreligge en sannsynlighet for at skylder ikke kan gjøre opp for seg, og under en beregning av forventet tap skal det følgelig tas høyde for. **Revisor1** har et godt poeng med at en liten prosentandel kan slå vesentlig ut i resultatet, og en bør stille spørsmål ved om verdien

reflekterer reell informasjon til brukerne. Maines et. al. (2003) poengterer at formålet med det konseptuelle rammeverket er å skape beslutningsnyttig informasjon for brukerne, og det er viktig å fokusere på transaksjonens omfang.

Forskning presentert av Laux (2012) og Barth et. al. (2010) understreker manglende dokumentasjon av noteopplysning vedrørende bankenes virksomhet har skyld i finanskrisen, og slik som Laux (2012) påpeker og dokumenterer så avventet bankene med forebyggende handlinger. Vår oppfatning er at det foreligger en risiko for tap selv på dag én, og i utgangspunktet bør det derfor innregnes et forventet tap. Hvis det viser seg av fravær av forebyggende tiltak har en innvirkning for utfallet under en finansiell krise slik som Laux (2012) legger frem, bør det etter vårt syn tas på alvor. Det er imidlertid viktig at skjønnet som utøves rettes mot både beregningene for dag-1 tap og informasjonen som gjengis i noteopplysningen. Ved en slik tilnærming kan det argumenteres for både å opptre forebyggende og samtidig oppdatere brukerne på forutsetningene. Under slike forhold vil en regnskapsbruker kunne gjøre seg opp en formening med forbehold i risikoene og beregningene som er lagt frem. Det vil altså si at problematikken med dag-1 tap omhandler sikkerhet og reell informasjon. Det ene vil ikke kunne optimaliseres uten å gå på bekostning av det andre, og det vil dermed være viktig at bankene finner en balanse mellom disse faktorene. Selve vektleggingen vil være opp til hver enkelt bank å finne ut av, men bankbransjens samfunnsøkonomiske betydning taler for at den har stor påvirkning for hvordan finansielle kriser utspiller seg.

8.3.3. Mislighold, trinn 3

Revisor2 trekker frem den største svakheten med standarden til å være det som omhandler kredittap ved innregning. Her starter **Revisor2** med et forenklet eksempel, og forteller at «det er veldig lett dersom man kjøper en portefølje bestående av misligholdt utlån for å senere inndrive disse, som et inkassoselskap». Eksempelet fra **Revisor2** tar for seg kjøpte eller opprettede kredittforringede finansielle eiendeler, og i slike tilfeller skal forventet kredittap innregnes i hele levetiden. Det forventede kredittapet skal også diskonteres med den kredittjusterte effektive renten (IFRS 9.B5.5.45). Endringen i forventet kredittap skal enten regnes som gevinst eller tap, avhengig av om endringen er gunstig eller ikke (IFRS 9.5.5.14).

Utfordring oppstår derimot når mer kompliserte vurderinger tilknyttet forventet kredittap ved eksempelvis restrukturering. Standarden er uklar for når en finansiell eiendel migrerer ut av trinn 3 for mislighold, eksempelvis ved en restrukturering av et selskap. **Revisor2** bruker selskapet Norwegian ASA for å illustrere dette. Utfordringen er at standarden ikke har noen klare terskelverdier på når man beveger seg ut av kredittforringelse og ut av trinn 3 i modellen. **Revisor 2** fortsetter «Gitt at de får reforhandlet vilkårene, er de da fritatt? Eller er de egentlig da credit impaired at recognition?». Eksempelet trekker frem reforhandlet lånevilkår, og ved en slik reforhandling skal den finansielle eiendelen kalkuleres på nytt (IFRS 9.5.4.3). Slik vi tolker det reiser dette spørsmål om hvorvidt det reforhandlede lånet innebærer vesentlig økt kredittrisiko eller ikke, noe som vil avgjøre hvilket trinn det reforhandlede lånet skal måles etter. **Revisor2** fortsetter eksempelet med å spørre «hvor fucked skal Norwegian være for at det er credit impaired?».

Dette viser tydelig hvor kompleks finansielle instrumenter kan være, og hvor avgjørende en argumentasjon er for håndtering. I standarden er det ikke gitt utdypende veiledninger for håndtering av en slik problemstilling. Det vil dermed være behov å se til veiledningshierarkiet for en regnskapsavlegger. Spesifikke veiledninger eller alternative løsninger kan være en mulighet i slike situasjoner. Siden standarden baserer seg på stor grad av skjønn mener vi det ville vært passende med muligheten til å behandle særegne engasjement på annet vis. I tillegg bør kravet til dekkende fremstilling i veiledningshierarkiet være oppfylt. Det viktige er uansett å kartlegge risikoen og mulighetene for tap. Dette er imidlertid en problemstilling hvor vi ikke innehar tilstrekkelig med data og kompetanse til å diskutere fullt ut, men er et poeng IASB og eventuelt andre bør undersøke nærmere.

9. Konklusjon

Studien har undersøkt følgende problemstilling: «Hvordan utøves nedskrivningsmodellen etter IFRS 9 av norske banker i usikre tider? – en casestudie om det skjønnsmessige handlingsrommet i 2020 under Covid-19 for å avdekke særskilte utfordringer». Gjennom studiet har vi avdekket totalt fire funn av særlig verdi. Disse er bankenes uendrede definisjon for begrepet «økt vesentlig», usikkerheten medbrakt av Covid-19 i trinn 3, betydningen av dag-1 tap og behandling av betalingslettelser. Funnet som vi anser som den største

utfordringen under Covid-19 er behandling av betalingslettelser. Problematikken rundt begrepet «økt vesentlig» er ikke en særskilt utfordring under Covid-19, men representerer et bevis for en velfungerende modell med mulige kvaliteter til å dempe prosyklisk atferd.

For det første er det interessant å se at bankenes definisjon av «økt vesentlig» i kredittrisikoen innenfor trinn 1 og 2 er holdt uendret gjennom Covid-19. Ved å benytte seg av den iboende fleksibiliteten som foreligger i et prinsippbasert rammeverk gir det etter vår mening bedre forutsetninger for å opprettholde og risikostyring. Samtidig er det som Baksaas & Stenheim (2015) påpeker at dersom det skjønsmessige handlingsrommet utvides fører det med seg økt risiko for kreativ regnskapsføring. Det er positivt at definisjonen for «økt vesentlig» består uendret gjennom Covid-19. Årsaken er at dette impliserer til at modellens oppbygging er konstruert til å fungere under en finansiell krise. Det bør følgelig tas forbehold om at enhver krise er forskjellig.

For det andre er usikkerheten tilført av Covid-19 en av de største utfordringene under pandemien ifølge **Revisor2**. En naturlig del av økt usikkerhet er at risikoen for feil øker. Dette har skapt en særskilt utfordring, både til bankene som skal praktisere, samt eksterne brukere som skal forstå vurderingene som er utøvd. Dersom dette bidrar til innstramning i bankenes utlånspolitikk vil det forsterke den negative utviklingen (Hjelset & Andersen, 2019). Vi anser det derfor som et viktig bidrag at bankene gjennomfører grundige individuelle vurderinger av engasjement slik som **Bank2** impliserer til. Vi retter derimot et kritisk blikk mot vanskelighetsgraden i beregning av fremtidige verdier, og vi understreker at skjønnet bør utvises med forsiktighet. Denne forutsetning i kombinasjon med detaljerte og utfyllende noteopplysninger, vil være kritisk for å opprettholde markedsdisiplin og tillit i markedet, og dermed forhindre prosyklisk atferd. Ved økt usikkerhet og risiko bør det reflekteres på en måte som oppfattes og forstås av regnskapsbrukerne. Det argumenteres både gjennom Giner & Mora (2019) og Finanstilsynet (2020) for at det asymmetriske informasjonsbildet bør reduseres. Det viktige poenget er at banker må kommunisere usikkerheten på en tilstrekkelig måte. Eksterne brukere må kunne forstå at den iboende usikkerheten i trinn 3 blir forsterket gjennom mer usikkerhet som følge av Covid-19. Det vil også være viktig at revisorer utfordrer bankene på deres beregninger for å sikre godt begrunnede regnskapstall.

Det tredje funnet vi velger å presentere er svakheten rundt dag-1 tap. **Revisor1** uttrykker at håndtering av forventet tap allerede fra dag én kan føre til representasjon av misvisende verdier i regnskapet. Utfordringen er at det blir vanskelig å utgi reell informasjon samtidig som det opereres med en forsiktig tilnærming. Poenget er derimot at risikoen for tap aldri er null, og det bør følgelig reflekteres i en forventet tapsavsetning, selv om det i realiteten ikke skulle ende med tap. Spesielt under Covid-19 hvor kunders finansielle situasjon endres hyppig vil det være en utfordring å predikere engasjementets fremtid. Balanse mellom forsiktig tilnærming og presentasjon av reelle tall vil være nøkkelen for en velfungerende nedskrivningsmodell.

Fjerde og siste funn omhandler betalingslettelser. Det er interessant å se at veiledningsskriv utgitt av EBA, ESMA, BIS og IASB strider med Laux og Leuz (2012) kritikk til å modifisere standarder. Standarden (IFRS 9.5.5.12) uttrykker klart at endringer i avtalevilkår skal merkes med betalingslettelse, noe som innebærer en migrering til trinn 3. Vår oppfatning er at betalingslettelsene ble utgitt som et tiltak for å redusere prosyklisk atferd. Konkurstallene har ifølge SSB hatt en nedgang i antall åpne konkurser på 5 013 i 2019 til 4 101 i 2020 (SSB, 2021), og med dette tatt i betraktning føler vi at gjennomførelsen har vist seg å være formålstjenlig. Det bør imidlertid rettes et kritisk blikk mot nedgangen i konkurstallene. Det kan tenkes at håndtering av betalingslettelse under Covid-19 kun har en midlertidig effekt. I et slikt tilfelle vil negative virkninger først komme til syne i etterkant av studiet. Det er per dags dato flere kunder som fortsatt innehar betalingslettelser, og det vil derfor kunne resultere i økt konkursaktivitet når disse utgår. Bankene bør derfor kartlegge mulige scenarioer for hvilke virkninger som kan komme i ettertid som følge av dagens praksis.

9.1. Forslag til videre forskning

Denne studien er gjennomført med fokus på regnskapsåret 2020 under Covid-19. I denne perioden har vi opplevd nedgang i konkurser mot 2019, noe som intuitivt virker merkelig. Dersom det skulle oppstå flere konkurser i ettertid av pandemien, ville dette vært interessant å studere. Både studere hva som kunne forårsaket en slik utvikling, samt forbedringspotensial i standarden. Dette er forskning som følgelig må gjennomføres i ettertid av pandemien for å basere seg på data med god forklaringskraft.

Et annet forslag til videre forskning er å studere prosyklisk atferd opp mot IFRS 9 sine virkninger. Det kan være særlig interessant å sammenligne IAS 39 med IFRS 9 opp mot Covid-19 for å besvare hvem som utgir minst grad av negative virkninger. Under en slik forskning vil man også kunne besvare hvordan påvirkning ulikheter i finansielle kriser spiller inn på ulike standarder med å sammenligne kvantitative tall med funn fra finanskrisen.

9.2. Svakheter med studien

En av svakhetene med oppgaven er at vi ikke har fått mulighet til å få innsikt i bankenes modeller. Modellene blir beskrevet av samtlige intervjuobjekter som svært komplekse og sammensatte modeller. En innsikt i slike modeller vil vise hvilke koblinger, samt vektlegginger bankene har av de ulike faktorene som for eksempel arbeidsledighet, oljepris, boligpriser og lignende. Det kan følgelig diskuteres for hvorvidt dette ville hatt betydning for resultatet i denne studien.

En annen potensiell svakhet med studien kan være våre metodiske valg. I studien har vi valgt å innhente data gjennom å utføre intervju, samt en transkribering av disse intervjuene. Studien er basert på at vi har tolket intervjuobjektene riktig. Ved en eventuell feiltolking av intervjuobjekt, vil dette således påvirke drøftelsen i studien, samt konklusjonen.

Det bør til slutt nevnes at vi fortsatt befinner oss i en pandemi når denne studien utføres. Dette kan muligens være en svakhet til informasjon tilknyttet Covid-19 som blir presentert.

10. Referanseliste

- Abad, J., & Suarez, J. (2017). *Assesing the cyclical implications of IFRS 9 - a recursive model*. Frankfurt: European Systemic Risk Board. Hentet 05 10, 2021 fra https://www.esrb.europa.eu/pub/pdf/occasional/20170717_occasional_paper_12.en.pdf?efcac91b3a9c48bad7ffb30ad0595426
- Andersen, E., & Lund, S. (2019). *Fagseminar bankregnskap og regulatoriske emner*. Oslo: PwC. Hentet 05 07, 2021 fra https://www.finansnorge.no/siteassets/kurs-og-konferanser/2019/regnskapskurs-5.-nov/fagseminar-bankregnskap-og-regulatoriske-emner-05112019_bs-og-pwc.pdf
- Arnfinnsen, O., & Anderson, E. (2018, September). *www.pwc.no*. Hentet fra Før og etter IFRS 9 - en analyse av norske banker: <https://www.pwc.no/no/publikasjoner/ifrs/ifrs9-en-undersokelse-av-norske-banker.pdf>
- Baksaas, K., & Stenheim, T. (2015). Prinsippbaserte versus regelbaserte regnskapsstandarder. *Praktisk økonomi & finans*(31), 15.
- Bank Norwegian. (2020). *Rapport for 1. kvartal 2002*. Hentet fra <https://www.banknorwegian.no/OmOss/InvestorRelations/GetDocument?id=ffc0e6d2-4fdc-4b8c-9760-3c6b7c1651e6>
- Barth, M. E., & Landsman, W. R. (2010). How did financial reporting contribute to the financial crisis? *European Accounting Review* 19, 399-423.
- Beatty, A., & Liao, S. (2011). Do delays in expected loss recognition affect banks willingness to lend? *Journal of accounting and economics* 52, 1-20.
- Beatty, A., & Liao, S. (2014). Financial accounting in the banking industry: A review of the empirical literature. *Journal of accounting and economics* 58, 339-383.
- BIS. (2020). *Measures to reflect the impact of Covid-19*. Basel: Basel Committee on Banking Supervision. Hentet 05 11, 2021 fra <https://www.bis.org/bcbs/publ/d498.pdf>
- Blankespoor, E., Linsmeier, T. J., Petroni, K. R., & Shakespeare, C. (2013). Fair Value Accounting for Financial Instruments: Does It Improve the Association between Bank Leverage and Credit Risk? *The Accounting Review* 88, 1143-1177.
- Bonner, S. E. (1999). Judgement and decision-making research in accounting. *Accounting Horizons* 13, ss. 385-398.
- Brown, G. A., Collins, R., & Thornton, D. B. (1993). Professional judgement and accounting standards. *Accounting, organization and society* 18, 275-289.
- Bushman, R. M., & Williams, C. D. (2012, August). Accounting discretion, loan loss provisioning, and discipline of banks risk-taking. *Journal of Accounting and Economics* 54, ss. 1-18.

- Deloitte. (2013, September 17). *www.deloitte.com*. Hentet fra IASB meeting:
<https://www.iasplus.com/en/meeting-notes/iasb/2013/september/impairment>
- DnB-konsernet. (2020). *Risiko- og kapitalstyring*. Oslo: DnB. Hentet 03 25, 2021 fra
https://www.ir.dnb.no/sites/default/files/results/DNB-konsernet_Risiko-og_kapitalstyring_pilar_3-rapport_2020.pdf
- EBA. (2020, 03 25). *Statement on the application of the prudential framework regarding Default, Forbearance and IFRS 9 in light of Covid-19 measures*. Hentet 03 25, 2021 fra eba.europa.eu:
https://www.eba.europa.eu/sites/default/documents/files/document_library/News%20and%20Press/Press%20Room/Press%20Releases/2020/EBA%20provides%20clarity%20to%20banks%20and%20consumers%20on%20the%20application%20of%20the%20prudential%20framework%20in%20ligh
- ESMA. (2020, 03 25). *Accounting implications of the Covid-19 outbreak on the calculation of expected credit losses in accordance with IFRS 9*. Hentet 03 25, 2021 fra ESMA.europa.eu: https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/library/esma32-63-951_statement_on_ifrs_9_implications_of_covid-19_related_support_measures.pdf
- Finansdepartementet. (2018, 12 20). *Endringer i regnskapsregler. Unoterte banker, kredittforetak og finansieringsforetak*. Hentet 03 23, 2021 fra regjeringen.no:
<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/endringer-i-regnskapsregler.-unoterte-banker-kredittforetak-og-finansieringsforetak/id2623634/>
- Finanstilsynet. (2018). *Krav til banker som søker om IRB*. Oslo: Finanstilsynet. Hentet 03 21, 2021 fra
<https://www.finanstilsynet.no/contentassets/c1e79da1b89545e5ae5ab13234cef419/krav-til-banker-som-soker-om-irb.pdf>
- Finanstilsynet. (2020a). *Finansielt utsyn Desember 2020*. Oslo: Finanstilsynet. Hentet 04 24, 2021 fra
https://www.finanstilsynet.no/contentassets/30bf63c783d64aff8ca590f581187c92/fu_desember_2020.pdf
- Finanstilsynet. (2020b). *Samlingsrapport tematisyn om regnskapsføring av utlån etter IFRS 9*. Oslo: Finanstilsynet. Hentet 04 24, 2021 fra
<https://www.finanstilsynet.no/contentassets/d5baa4c45d314f4c8ad1e4b1cd78bd24/samlingsrapport-tematisyn-om-tap-pa-utlan-etter-ifrs-9.pdf>
- Finanstilsynet. (2021, 02 17). *Banker og annen finansieringsvirksomhet*. Hentet 03 21, 2021 fra Finanstilsynet.no: <https://www.finanstilsynet.no/publikasjoner-og-analyser/arsrapport/arsrapport-2020/rapporter-tilsynsomradene-2020/bank-og-finansieringsvirksomhet/>
- Flannery, M. J., Kwan, S. H., & Nimalendran, M. (2004). Market evidence on the opaqueness of banking firms' assets. *Journal of financial economics*, 71, 419-460.

- Freixas, X., & Rochet, J.-C. (2008). *Microeconomics of banking* (2. utg.). Cambridge: The MIT press.
- Giner, B., & Mora, A. (2019, Mai 08). Bank loan loss accounting and its contracting effects: the new expected loss models. *Accounting and Business Research*, ss. 726-752.
- Gjesdal, F. (2003, 01). Resultatkvalitet anno 2003. *Praktisk økonomi & finans*, ss. 51-67. Hentet Februar 25, 2021 fra https://www.idunn.no/pof/2003/01/resultatkvalitet_anno_2003
- Global Public Policy committee. (2016, Juni 17). *www.pwc.com*. Hentet fra https://www.pwc.com/hu/hu/szolgaltatasok/ifrs/ifrs_9/ifrs9_kiadvanyok/the-implementation-of-ifrs-9-impairment-requirements-by-banks.pdf
- Hitz, J.-M. (2007, Juni 29). The decision usefulness of fair value accounting - A theoretical perspective. *European Accounting Review*, 16, ss. 323-362.
- Hjelseth, I. N., & Andersen, H. (2019). *Hvordan påvirker IFRS 9 bankenes tapsføring i dårlige tider?* Oslo: Norges Bank. Hentet 05 10, 2021 fra https://norges-bank.brage.unit.no/norges-bank-xmlui/bitstream/handle/11250/2653106/sm_9_2019_no.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Hoff, E. (2011). *Bankers likviditet og finansiering*. Oslo: Norges bank. Hentet 03 15, 2021 fra https://www.norges-bank.no/contentassets/72cd4e2718904fb4a3dc68bab0ff4bf1/bankers_likviditet_og_finansiering.pdf
- Holthausen, R. W., & Watts, R. L. (2001, September). The relevance of the value-relevance literature for financial accounting standard setting. *Journal of Accounting and Economics*, 31, ss. 3-75.
- IASB. (2020). *IFRS 9 and Covid-19*. London: International Accounting Standard Board. Hentet 05 11, 2021 fra <https://cdn.ifrs.org/content/dam/ifrs/supporting-implementation/ifrs-9/ifrs-9-ecl-and-coronavirus.pdf?la=en>
- IFRS. (2021, 03 16). *About the international accounting standards board*. Hentet fra IFRS.org: <https://www.ifrs.org/groups/international-accounting-standards-board/>
- Jacobsen, D. I. (2018). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Cappelen Damm AS.
- Jensen, M., & Meckling, W. H. (1976, Oktober). Theory of the firm: Managerial behavior, agency cost and ownership structure. *Journal of Financial Economics*, 3, ss. 305-360.
- Kinserdal, F. (2015, 01). *Når virkelig verdi er så vanskelig å beregne, er det da overhodet relevant i regnskapet?* Hentet 03 16, 2021 fra Magma.no: <https://www.magma.no/nar-virkelig-verdi-er-sa-vanskelig-a-beregne-er-det-da-overhodet-relevant-i-regnskapet>

- Kothari, S. P., & Lester, R. (2012, January). The role of accounting in the financial crisis: Lessons for the future. *Accounting Horizons*, 26, ss. 335-351.
- KPMG. (2020, 06 03). *EBAs retningslinjer for utlånspraksis*. Hentet 03 21, 2021 fra home.kpmg.no: <https://home.kpmg/no/nb/home/nyheter-og-innsikt/2020/06/ebas-retningslinjer-for-utlanspraksis.html>
- Kristoffersen, T. (u.d.). Forelesningsnotat, NTNU.
- Krumsvik, R. J. (2013). *Innføring i forskningsdesign og kvalitativ metode*. Oslo: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Kvam, M. (2021, Mars 03). Hva er en pandemi. (N. Helseinformatikk, Red.) Hentet Mars 23, 2021 fra <https://nhi.no/sykdommer/infeksjoner/diverse/hva-er-en-pandemi/>
- Kvifte, S. S., & Johnsen, A. (2008). *Konseptuelle rammeverk for regnskap* (2. utgave. utg.). Oslo: Den norske Revisorforening.
- Kvifte, S. S., Tofteland, A., & Bernhoft, A.-C. (2011). *Finansregnskap: God regnskapsskikk og IFRS*. Bergen: Fagboklaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Laux, C. (2012, Juni 27). Financial instruments, financial reporting and financial stability. *Accounting and Business Research*, 42, ss. 239-260.
- Laux, C., & Leuz, C. (u.d.). Did Fair-Value Accounting Contribute to the Financial Crisis? *Journal of Economic Perspectives*, 24, ss. 93-118.
- Madsen, R. (2015, 03 1). Klassifisering og måling av finansielle instrumenter. *Revisorforeningen*, ss. 37-38. Hentet 03 23, 2021 fra <https://www.revregn.no/asset/pdf/2015/2-37-8.pdf>
- Madsen, R. (2020). Vil IFRS 9 overleve korona-krisen? *Revisjon og regnskap*(4), s. 2. Hentet fra Vil IFRS 9 overleve korona-krisen?
- Maines, L. A., Bartov, E., Fairfield, P., Hirst, D. E., & al, e. (2003, Mars). Evaluating Concepts-Based vs. Rules-Based Approaches to Standard Setting. *Accounting Horizons*(17), ss. 73-89.
- Novotny-Farkas, Z. (2016, August 11). The interaction of the IFRS 9 expected loss approach with supervisory rules and implications for financial stability. *Accounting in Europe*, 13, ss. 197-227.
- Olsson, H., & Sørensen, S. (2003). *Forskningsprosessen, Kvalitative og kvantitative perspetiver*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Plata, C. T., Rocamora, M., Rubio, A., & Burke, J. V. (2017). *Pro-cyclicality of provisions. Spanish banks as an illustration*. Madrid: BBVA. Hentet 05 10, 2021 fra

- <https://www.bbvaresearch.com/wp-content/uploads/2017/10/2017-10-IFRS-9-Pro-cyclicality-of-provisions-in-Spanish-banks-1.pdf>
- Poon, W. W. (2004). Using Fair Value Accounting for Financial Accounting. *American Business Review*, 22, ss. 39-41.
- Ringdal, K. (2018). *Enhet og mangfold: Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode* (4. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Ryen, A. (2012). *Det kvalitative intervjuet fra vitenskapsteori til feltarbeid* (4. opplag. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Scott, W. R. (2015). *Financial Accounting Theory* (7. utgave. utg.). Pearson.
- SSB. (2021, 05 15). *Opna konkursar*. Hentet fra SSB:
<https://www.ssb.no/statbank/table/09694/tableViewLayout1/>
- Stefano, N. (2017). *Innføring av IFRS 9*. Oslo: Norges Bank. Hentet 02 27, 2021 fra
https://www.norges-bank.no/contentassets/20ff9d7339704fe2a0b08caf06293eff/aktuell_kommentar_8_2017.pdf?v=11/14/2017124416&ft=.pdf&v=11/14/2017124416&ft=.pdf
- Stocks, M. H., & Harrell, A. (1995). The impact of an increase in accounting information level on the judgement quality of individuals and groups. *Accounting, organization and society*, 685-700. Hentet 03 16, 2021
- Strzelecki, T. S. (2020, April 30). *www.dnb.no*. Hentet fra Godt rustet i en krevende tid:
<https://www.dnb.no/dnbnyheter/no/bors-og-marked/godt-rustet-i-en-krevende-tid>
- The International Financial Reporting Standards Foundation. (2021). *Who we are*. Hentet Mars 17, 2021 fra <https://www.ifrs.org/about-us/who-we-are/#history>
- Tjora, A. (2021). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (4. utgave . utg.). Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Tversky, A., & Kahneman, D. (1974, September 27). Judgment under Uncertainty: Heuristics and Biases. *American Association for the Advancement of Science*, ss. 1124-1131.
- Zimmerman, J. L. (1979, juli). Kostnader og nytte forbundet med kostnadsfordeling. *The accounting review*.
- Øverli, F. (2002). *Forsterker bankene konjunkturbølgene?* Oslo: Norges Bank. Hentet 03 11, 2021 fra <https://norges-bank.brage.unit.no/norges-bank-xmllui/bitstream/handle/11250/2503340/overli.pdf?sequence=1>

11. Vedlegg

Vedlegg 1: Amortisert kost eksempel og regnskapsføring

Vi har illustrert en beregning av effektiv rentesats under. Dette er en forenklet illustrasjon hvor det utstedes et 10 års lån med pålydende 200 000 TNOK fra Bank ASA til SelskapY. Lånet reforhandles etter 5 år, og har en nominell rente på 3%, samlet påløpte transaksjonsutgifter på 100 TNOK. Lånekontrakten er det avtalt lineære avdrag på 20 000 TNOK. Utbetalingsdato for låner er satt til år 0, og det er ikke grunnlag for beregning av renter i år 0.

Effektiv rente beregnes til 3,029%, og er høyere enn nominell rente siden transaksjonskostnadene reduserer kontantstrømmen i år 0 med 100 TNOK. Kontantstrømmen i år 0 er bestående av beløpet som faktisk blir innbetalt til SelskapY, og kontantstrømmen fra år 1 til 5 er bestående av betalte terminomkostninger, renter og avdrag.

Lånets effektive rentesats beregnes ved å diskontere fremtidige kontraktsfestede kontantstrømmer. Effektiv rente blir følgende:

$$\text{Effektiv rente: } -199\,900 = \frac{(26\,025)}{(1,03)^1} + \frac{(25\,425)}{(1,03)^2} + \frac{(24\,825)}{(1,03)^3} + \frac{(24\,225)}{(1,03)^4} + \frac{(123\,625)}{(1,03)^5}$$

Etter at kontantstrøm og effektiv rentesats er beregnet, finner vi amortisert kost slik:

Selskap Y tar opp lån hos Bank X:

Hovedstol	200 000	TNOK
Løpetid	10	År
Avdrag	20 000	TNOK årlig
Refinansiering etter	5	År
Nominell rente	3	%
Effektiv rente	4,0027	%

År	0	1	2	3	4	5
Hovedstol	200 000	200 000	180 000	160 000	140 000	120 000
Tilleggskostn. Opptak	-7 000					
Etableringskostnader	-100					
Terminomkostninger	-	25	25	25	25	25
Avdrag	-	20 000	20 000	20 000	20 000	120 000
Nom. rente	-	6 000	5 400	4 800	4 200	3 600
Kontantstrøm	192 900	- 26 025	- 25 425	- 24 825	- 24 225	- 123 625
Amortisert kost IB		192 900	174 596	156 160	137 585	118 868
Eff. Rente		7 721	6 989	6 251	5 507	4 758
Amortisert kost UB		174 596	156 160	137 585	118 868	0
Forventet amortisering		1 696	1 564	1 426	1 282	1 133

Forklaring:

$$\text{Beregning av effektiv rente: } 192\,900 = \frac{(-26\,025)}{(1,03)^1} + \frac{(-25\,425)}{(1,03)^2} + \frac{(-24\,825)}{(1,03)^3} + \frac{(-24\,225)}{(1,03)^4} + \frac{(-123\,625)}{(1,03)^5}$$

Forventet amortisering:

Forventet amortisering er differansen mellom kontantstrøm år 0 og hovedstol (det som forventes tilbakebetalt). Differansen i dette tilfellet er kr. 7 100 og beløpet blir amortisert over levetiden til det finansielle instrumentet (IFRS 9.B%.5.5) fordi den effektive renten er høyere enn nominell rente.

Bokføring av lån år 0,1 og 5:

År 0	Debet	Kredit
Bank	192 900	
LG		192 900
	192 900	192 900

År 1	Debet	Kredit
Bank		26 025
Rentekostnad	7 721	
LG	18 304	
	26 025	26 025

År 5	Debet	Kredit
Bank		123 625
Rentekostnad	4 758	
LG	118 867	
	123 625	123 625

Eksempelet fortsetter videre, men under er situasjonen snudd og det er Selskap Y som tar opp lån hos Bank X.

Selskap Y tar opp lån hos Bank X:		
Hovedstol	200 000	TNOK
Løpetid	10	År
Avdrag	20 000	TNOK årlig
Refinansiering etter	5	År
Nominell rente	3 %	
Effektiv rente	4,0027 %	

År	0	1	2	3	4	5
Hovedstol	200 000	200 000	180 000	160 000	140 000	120 000
Tilleggskostn. Opptak	-7 000					
Etableringskostnader	-100					
Terminomkostninger	-	25	25	25	25	25
Avdrag	-	20 000	20 000	20 000	20 000	120 000
Nom. rente	-	6 000	5 400	4 800	4 200	3 600
Kontantstrøm	192 900	- 26 025	- 25 425	- 24 825	- 24 225	- 123 625
Amortisert kost IB		192 900	174 596	156 160	137 585	118 868
Eff. Rente		7 721	6 989	6 251	5 507	4 758
Amortisert kost UB		174 596	156 160	137 585	118 868	0
Forventet amortisering		1 696	1 564	1 426	1 282	1 133

Forklaring:

Beregning av effektiv rente: $192\,900 = \frac{(-26\,025)}{(1,03)^1} + \frac{(-2\,425)}{(1,03)^2} + \frac{(-24\,825)}{(1,03)^3} + \frac{(-24\,225)}{(1,03)^4} + \frac{(-12\,625)}{(1,03)^5}$

Forventet amortisering:

Forventet amortisering er differansen mellom kontantstrøm år 0 og hovedstol (det som forventes tilbakebetalt). Differansen i dette tilfellet er kr. 7 100 og beløpet blir amortisert over levetiden til det finansielle instrumentet (IFRS 9.B5.4.4) fordi den effektive renten er høyere enn nominell rente.

Bokføring av lån år 0,1 og 5:

År 0	Debet	Kredit
Bank	192 900	
LG		192 900
	192 900	192 900

År 1	Debet	Kredit
Bank		26 025
Rentekostnad	7 721	
LG	18 304	
	26 025	26 025

År 5	Debet	Kredit
Bank		123 625
Rentekostnad	4 758	
LG	118 867	
	123 625	123 625

Intervjuguide: Bank

Bakgrunnsinformasjon

- Kan du fortelle litt om deg selv, dine arbeidsoppgaver og hvor mye erfaring du har?

Generelt

- Hva er dine erfaringer med nedskrivningsmodellen etter IFRS 9 finansielle instrumenter?
- Kan du fortelle om fordelingen av totale utlån i banken?
- Hva er de største sårbarhetene til de ulike gruppene som dere har utlån til?
 - Hvordan har dette endret seg i koronapandemien?
- Forventet kredittap for finansielle eiendeler skal etter den generelle metoden enten beregnes over 12 måneder fra rapporteringstidspunktet (trinn 1) eller over eiendelens levetid. Det avgjørende kriteriet for om det skal innregnes i trinn 1 eller 2 er om kreditttrisikoen har «økt vesentlig» siden førstegangsinnregning. Hva legger dere i at kreditttrisikoen har «økt vesentlig»?
- Hvilken modell bruker dere for måling av forventet kredittap?
- Hvilke makroøkonomiske variabler bruker dere ved beregning av forventet kredittap?
 - Er det ulike variabler for personmarkedet og bedriftsmarkedet?

Unntak for lån med lav kreditt risiko

- Har dere definerte grenser for hva som beregnes som «lav kreditt risiko»?

Mislighold

- Hva er deres definisjon på mislighold?
- Hvilken grense har dere satt for å merke et lån som misligholdt, har dere en vesentlighetsgrense for «forfalt beløp»?

12.mars og nedstenging

- Hva var deres første tanker rundt tapsavsetning, og hvordan reagerte dere umiddelbart etter nedstengingen?

Covid-19

- Omfattende støttetiltak fra myndighetene har bidratt til å dempe konsekvensene av pandemien for foretak og husholdninger i 2020, tror dere det blir en økning i tapsavsetninger i 2021 og tiden fremover?
- Konkurstallene viser at det er en markant nedgang i antall konkurser i 2020 (fra 2019). Hvilken påvirkning har dette på deres vurderinger angående tapsavsetninger?
- Koronapandemien har skapt store økonomiske utfordringer for mange privatpersoner og selskaper. Hvilke reforhandlinger medfører en modifikasjon i kontrakten for låntaker?
- Utover 2.kvartal fikk vi mer kunnskap om koronasituasjonen, hvordan har vurderingene rundt tapsavsetning endret seg etter dette?
 - risikotillegg eller lignende rundt dette?

Kreditt risiko

- I hvor stor grad benytter dere fremtidsrettet informasjon, og evt. Hvordan har dette endret seg under koronapandemien?

Måling av forventet kredittap

- Generelt er det viktig å ta historisk informasjon som et utgangspunkt for måling av forventet kredittap. Hvilken betydning har historisk informasjon hatt for tapsavsetninger i 2020?
- Sannsynlighet for mislighold (PD) og tapsgrad (LGD) skal reflektere hvordan den økonomiske situasjonen er på måletidspunktet. Hvilke kriterier bruker dere på PD og LGD?
 - Var det store endringer på disse kriteriene etter mars 2020?
- Bruker dere ulike scenarier ved beregning av forventet kredittap?
 - Hvis ja; hvor mange ulike scenarier bruker dere, og med hvilken tidshorisont. Hvordan har disse endret seg etter mars 2020?

Avslutning

- Hvordan vil Covid-19 situasjonen påvirke deres vurderinger til tapsavsetning i fremtiden?
- Er det noe du mener mangler om nedskrivning i standarden?

Vedlegg 3: Intervjuguide Revisor

Intervjuguide – Revisorer

Bakgrunnsinformasjon

- Kan du fortelle litt om deg selv, dine arbeidsoppgaver og hvor mye erfaring du har?

Annet

- Hva er dine erfaringer med nedskrivningsmodellen etter IFRS 9 finansielle instrumenter?
- Omfattende støttetiltak fra myndighetene har bidratt til å dempe konsekvensene av pandemien for foretak og husholdninger i 2020, tror dere det blir en økning i tapsavsetninger i 2021 og tiden fremover?
- Koronapandemien har skapt store økonomiske utfordringer for mange privatpersoner og selskaper. Hvilke reforhandlinger medfører en modifikasjon i kontrakten for låntaker?

Kredittrisiko

- Forventet kredittap for finansielle eiendeler skal etter den generelle metoden enten beregnes over 12 måneder fra rapporteringstidspunktet (trinn 1) eller over eiendelens levetid. Det avgjørende kriteriet for om det skal innregnes i trinn 1 eller 2 er om kredittrisikoen har «økt vesentlig» siden førstegangsinnregning. Hva legger dere i at kredittrisikoen har «økt vesentlig»?
- I hvor stor grad benyttes fremtidsrettet informasjon, og evt. Hvordan har dette endret seg under koronapandemien?

Måling av forventet kredittap

- Generelt er det viktig å ta historisk informasjon som et utgangspunkt for måling av forventet kredittap. Hvilken betydning har historisk informasjon hatt for tapsavsetninger i 2020?
- Sannsynlighet for mislighold (PD) og tapsgrad (LGD) skal reflektere hvordan den økonomiske situasjonen er på måletidspunktet. Hvilke kriterier brukes på PD og LGD?
 - Opplever du at det er store endringer på disse kriteriene etter mars 2020?
- Brukes det ulike scenarioer ved beregning av forventet kredittap?
 - Hvis ja; hvor mange ulike scenarioer og med hvilken tidshorisont er normalt å benytte. Hvordan har disse endret seg etter mars 2020?
- Hvilke makroøkonomiske variabler vektlegges ved beregning av forventet kredittap?
 - Er det ulike variabler for personmarkedet og bedriftsmarkedet?
- Har bankene insentiver og muligheter til å påvirke tapsavsetningene som gjøres, og opplever dere ofte at bankene tøyer strikken i sitt favør?

Mislighold

- Opplever dere at det er konsensus i definisjonen mellom bankenes praksis og interne systemer under koronapandemien?

Avslutning

- Er det noe du mener mangler om nedskrivning i standarden?
- Mener du det skjønnsmessige handlingsrommet i nedskrivningsmodellen er for stort, eller er dette nødvendig for at man skulle utføre handlingene på en rasjonell måte?

Vedlegg 4: Informasjonsskriv og samtykke til intervju

Vil du delta i forskningsprosjektet

Masteroppgave. Nedskrivningsmodellen etter IFRS 9.

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Dette forskningsprosjektet er en masteroppgave som gjennomføres gjennom studieprogrammet regnskap og revisjon ved NTNU i Trondheim. Formålet er å finne ut hvordan norske banker foretar sine tapsavsetninger etter IFRS 9, og hvilke skjønsmessige vurderinger som ligger innbakt. Vi ønsker å se nærmere på hvordan avsetninger estimeres av bankene og hvordan tilgjengelig informasjon benyttes under de skjønsmessige vurderingene. Vi har gjennom litteratur fått forståelse for at praksis på nedskrivninger i bank er forskjellig, og at ulike aktører legger forskjellige vilkår og faktorer til grunn i sine vurderinger. Ved å undersøke hvordan vurderingene til de ulike bankene er vil vi videre se på hvordan dette og standarden IFRS 9 kan påvirke finansbransjen under krisesituasjoner slik som Covid-19.

Problemstillingen er følgende:

Hvilke faktorer vektlegger norske banker i sine skjønsmessige vurderinger ved utøvelse av nedskrivningsmodellen i IFRS 9?

- En casestudie av bankenes utøvelse av skjønsmessige vurderinger i 2020 og under Covid-19.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

NTNU Handelshøyskolen.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Årsaken til at vi kontakter deg til dette prosjektet er får at du kan bidra til å løfte kvaliteten på oppgaven. For at denne oppgaven skal bli bra og gi god innsikt er det viktig at vi intervjuer parter fra flere innfallsvinkler. Derfor ønsker vi å kontakte personell fra banker, revisjonsselskaper, analytiker og andre med høyt kunnskapsnivå om det relevante emnet. Vår målsetting er å få til ti intervju, der banker vil ha størst andel med 60 prosent. Revisorer, analytiker og annet fagfolk vil nok få til sammen 40 prosent av intervjuene.

Hva innebærer det for deg å delta?

Intervjuet vil bli gjennomført over teams eller annen nettbasert kommunikasjonstjeneste. Dette vil være litt opp til deg om hvilken tjeneste du preferer. Varigheten på intervjuet vil også varierer en del fra person til person, men vi ser for oss en varighet på 45 minutter og utover. Spørsmålene kommer til å omhandle praksisen rundt IFRS 9 og nedskrivningsmodellen, og hvordan det tenkes rundt de ulike handlingene. Intervjuet vil i tillegg bli satt på lydopptak når samtalen starter. Dette gjøres for at vi skal kunne bearbeide den informasjonen som blir presentert. Opptakene vil i senere tid bli slettet ved levering av oppgaven.

Mer angående spørsmålene som vil forekomme. Vi har begrenset oss i oppgaven til å se på tapsavsetning i norske banker etter nedskrivningsmodellen i IFRS 9. Derfor vil intervjuet primært bestå av spørsmål angående dette. Det som vi er mest interessert i å finne ut av er det som ikke står oppført i standarden, dvs. den praktiske gjennomføringen av de skjønsmessige vurderingene. Så for de som kommer fra bankene vil bli bedt om å gi oss et innblikk i hvordan prosessene og tankesettet er rundt gjennomføringen av tapsavsetningen. For revisorer, analytikere og annet fagfolk vil spørsmålene ha en annen vinkling hvor vi har mer fokus på deres tanker rundt etterlevelsen av IFRS 9 slik den er i dag. Svarene som blir avgitt i intervjuene vil bli brukt i oppgaven, men svarene vil være anonymisert i en slik grad at dere blir plassert i segmenter etter hvilken næring dere omfatter. I oppgaven vil det for eksempel bli seende slik ut:

Bank #1 (.....) noe som kan underbygges av Revisor #2 som sier (....)

Det vil heller ikke bli presisert hvilke banker, revisjonsselskaper eller annet selskap/forening som du kommer fra. Vi kommer imidlertid til å presisere at for eksempel banken er børsnotert, og at revisjonsselskapet er blant en av de fire store o.l.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- De som vil ha tilgang til dataene vi samler inn om deg vil være oss på gruppen, Håkon og Daniel, og de to veilederne våre, Frode og Trond.
- Datainformasjonen kommer til å bli lagret midlertidig på personlig PC med innloggingspassord. Dataene blir lagret hos NTNU på Onedrive, som både er kryptert og passordbeskyttet (FEIDE-innlogging). På denne måten sikrer vi informasjonen mot å havne på avveie. Videre vil vi aldri lagre dokumenter med navn, verken personer eller bedrifter. Det vil bli benyttet koder for å anonymisere dataene. Det skal dermed ikke være mulig å finne tilknytning til personene gjennom å lete gjennom dokumentene på PC-en eller skylagring (Onedrive). Kodene vi benytter vil være kun kjent for oss som skriver oppgaven, Håkon og Daniel.

Det vil ikke være direkte sporbarhet til deg som deltar i undersøkelsen. Det vil være anonymt, men du vil nok selv kunne kjenne deg igjen på svarene som fremkommer i oppgaven.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes 27.05.2020. Etter denne datoen vil dataene bli slettet fra PC-en, med mindre vi trenger dem for en eventuell forsvaring av oppgaven. Det vil uansett bli slettet i løpet av kort tid etter levering. Det er i tillegg viktig å poengtere at informasjonen vi får gjennom intervjuet vil ikke bli videreformidlet til andre oppgaver eller lignende prosjekter.

Dine rettigheter

- Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:
- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra NTNU har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

NTNU ved Daniel Bjerck Olsen tlf. xxxxxxxx, mail. xxxxxxx@stud.ntnu.no. Veileder Frode Kjærland mail: frode.kjarland@ntnu.no

Vårt personvernombud: Thomas Helgesen mail: Thomas.Helgesen@ntnu.no

NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Prosjektansvarlig
(Forsker/veileder)

Student:

Frode Kjærland

Håkon Sveli

Daniel Bjerck Olsen

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet Masteroppgave IFRS 9, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. 30.09.2021

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

